రామాయణము

కవయిత్రి మొల్ల

రామాయణము

కవయిత్రి మొల్ల

రా మా య ణ ము

గ్రంథకర్త్రి : కుమ్మరి మొల్ల.

రామా అండ్ కో.,
విద్యావిషయక ప్రచారకులు,
ఏలూరు.

 [వెల రు. 0-10-0

Reprinted 1937
I-500 *Copies*.

శ్రీరస్తు

మొల్ల రామాయణము

పీఠిక

ఈ రామాయణము రచించినది మొల్ల, ఈ యమ కుమ్మరకొలపు రతనము. ఆతుకూరి కేసనశెట్టి కొమరితెనని గద్యమందు వ్రాసికొనియున్నదేకాని భర్త పేరుఁ బేర్కొన లేదు. దీనింబట్టి యీ క్రవయిత్రి బాలవితంతువై పిన్ననాటనుండి తండ్రియింటనే యుండి గ్రంథరచనా లాలసయై జీవయాత్ర గడపినట్లు తలంపవలసి వచ్చుచున్నది. నెల్లూరు మండలస్థ గోపవరగ్రామ మీ నారీశిరోమణి నివాసమని యీ పొత్తమందలి కవిస్తుతి వలన దెలియవచ్చుచున్నది. ఇందు రామాయణకథను మిక్కిలి సంకుచితపరచి వ్రాసియున్నను ముఖ్యమగు పట్టుల మాత్రము వదలలేదు. కవిత్వము లలిత పదభూయిష్టమై, ధారాళమై మృదుమధుర శైలిని నొప్పు చున్నయది. వ్యాకరణలోపము లందందు గన్పడుచున్నను నీ కవయిత్రీ రచనాపాటవము సాధారణ కవిరచనా సామర్థ్యమున కేమాత్రమును దీసిపోవుటలేదు. ఈ యువతీలలామ క్రీ. శ. ౧౬వ శతాబ్దమందున్నటులఁ గనుపట్టుచున్నయది. స్త్రీ విద్య యత్యావశ్యకమని పెనగులాడు నీవింశతి శతాబ్దమున స్త్రీ లిట్టి చక్కని కయిత రచించు నేర్పలవడుటకుం దగు విద్యాప్రణాళికను విద్యాశాఖవారు పాఠశాలలందు జదువు బాలికలకు నిర్ణయింతురుగాక యని నమ్ముచున్నారము.

—క. కో. రా.

అవతారిక

ఇష్టదేవతా సన్నుతి

శ్రీ మహిమాభిరాముఁడు వ
        శిష్ఠమహాముని పూజితుండు సు
త్రామవధూకళాభరణ
        రక్షకుఁ డాశ్రితపోషకుండు దూ
ర్వామలసన్నిభాంగుఁడు మ
        హా గుణశాలి దయాపరుండు, శ్రీ
రాముఁడు ప్రోచు భక్తతతి
        రంజిలునట్లుగ నెల్లకాలమున్ ॥౧॥

ఉ. శ్రీనగమందిరుండమరసేవితుఁ డర్ధశశాంకమౌళి స
    న్మౌనిమనప్పయోజదిననాయకుఁ దబ్జభవామరేశ్వర
    ధ్యానలసత్ప్రసన్నుఁ డతిధన్యుఁడు శేషవిభూషణుండు వి
    ద్యానిధి మల్లికార్జునుఁడు తా నిడు మాకు శుభంబు లొప్పగన్ ॥౨॥

ఉ. తెల్లని పుండరీకముల తేజము మెచ్చనికన్నుదోయితో
    నల్లెశుక్రనీలరుచి నవ్వెడు కోమల దేహకాంతితో
    నల్లనఁబిల్లఁగ్రోవి కరమంచిత సంజ్ఞల నింపు నింపఁగా
    గొల్లతలన్ విరాళితగఁ గొల్చెడు కృష్ణుఁడు ప్రోచుఁగావుతన్ ॥౩॥

ఉ. మించి సమస్తలోకములు మిన్నక తాఁదన నేర్పుమీఱ ని
    ర్మించి, ప్రగల్భతన్ మెఱసి, మేలును గీడును బ్రాణికోట్లు సే
    వించ ఘటించి శాస్త్రములు, వేదములుంగొనియాడుచుండు నా
    కాంచన గర్భుఁడిచ్చు నధికంబుగ నాయువు నీప్సితార్థముల్. ॥౪॥

సీ. చంద్రఖండ కలాపుఁ జారువామనరూపుఁ
        గలితచంచలకర్ణుఁ గమలవర్ణు
    మోదకోజ్జ్వలబాహు మూషకోత్తమవాహు
        భద్రేభవదను సద్భక్త సదను
    సన్మునిస్తుతిపాత్రు శైలసంభవపుత్రు

నను దినామోదు విద్యాప్రసాదుఁ
బరమదయాభ్యాసుఁ బాషాంకుశోల్లాసు
నురుతరఖ్యాతు నాగోపవీతు.

తే. లోకవందితగుణవంతు నేకదంతు
నతులహేరంబు సత్కరుణావలంబు
విమలరవికోటితేజు శ్రీవిఘ్నరాజుఁ
బ్రథితవాక్ప్రౌఢి సేవించి ప్రస్తుతింతు. ||౫||

చ. కరిముఖుఁడుంగుమారుఁడువికారపుఁజేఁతలముద్దుసూపుచున్
గురువులువాఱుచున్నెదుట గుప్పునదాటుచుఁగన్నుదోయితో
శిరములు రాయుచుం గబరిఁజేర్చినచంద్రునిఁ బట్టి తీయఁగాఁ
గరములఁ జాఁప నవ్వెడు జగమ్ములతల్లి శుభంబు లీవుతన్ ||౬||

ఉ. సామజయుగ్మ మింపలరఁ జల్లనినీరు పసిండికుండలన్
వేమఱు వంచివంచి కడువేడుకతో నభిషిక్తఁ జేయఁగాఁ
దామరపువ్వుగద్దియ ముదంబుననుండెడిలోకమాత మా
కామునితల్లి లోకములఁ గాచు గృపా మతి నెల్లకాలమున్. ||౭||

ఉ. మేలిమిమంచుకొండ నుపమింపఁగఁజాలినయంచ నెక్కి, వా
హ్యాళి నటించి వచ్చుచతురాస్యు నెదుర్కొని నవ్వుదేరగా
వాలికసోగకన్నుల నివాళి యొనర్చి ముదంబు గూర్చు వి
ద్యాలయవాణి శబ్దముల నర్థములన్ సతతంబు మాకిడున్. ||౮||

సంస్కృతాంధ్ర మహాకవి స్తుతి

సీ. సురసన్నుతజ్ఞాను సువివేకి వాల్మీకి
నఖిలవేదాగమాభ్యాసు వ్యాసు
ఘోరాంధకారప్రభారవి భారవి
సత్కాంతిహిమకరశ్లాఘు మాఘు
వివిధకళాన్విత విఖ్యాతి భవభూతిఁ
బ్రకటకార్యధురీణు భట్టబాణు
మానినీలోకసమ్మదముద్రు శివభద్రుఁ
గవితారసోల్లాసుఁ గాళిదాసు

తే. స్తుతగుణోద్దము నాచనసోము భీము
నవ్యమంజులవాగ్ధుర్యు నన్నపార్యు
రసికుఁడైనట్టిశ్రీనాథు రంగనాథుఁ
దిక్కకవిరాజు భోజు నుతించి మించి ॥౯॥

క. తొల్లిటి యిప్పటి సత్కవి
వల్లభులను రసికవినుతవాగ్విభవకళా
మల్లులఁగవితారచనల
బల్లిదులైనట్టి ఘనుల భక్తిగఁదలఁతున్. ॥౧౦॥

క. గురులింగజంగమార్చన
పరుఁడును శివభక్తిరతుఁడు బాంధవహితుఁడున్
గురుఁ డాతుకూరికేసయ
వరపుత్రిని మొల్ల యనఁగ వఱలినదానన్ ॥ ౧౧॥

మొల్ల కవితా విలసనము

సీ. దేశీయ పదములు దెనుఁగులు సాంస్కృతుల్
సంధులు ప్రాజ్ఞుల శబ్ద వితతి
శయ్యలు రీతులుఁ జాటు ప్రబంధంబు
లాయా సమాసంబు లర్థ దృష్టి
భావార్థములుఁ గావ్య పరిపాకములు రస
భావ చమత్కృతుల్ పలుకు సరవి
బహు వర్ణములును విభక్తులు ధాతు
లలంకృతి ఛందో విలక్షణములుఁ

తే. గావ్య సంపద క్రియలు నిఘంటువులును
గ్రమము లేవియు నెఱుగ, విఖ్యాత గోప
వరపు శ్రీకంఠమల్లేశు వరముచేత
నెఱిఁ గవిత్వంబుఁ జెప్పఁగా నేర్చుదాన ॥ ౧౨॥

క. చెప్పుమని రామచంద్రుఁడు
సెప్పించిన పలుకుమీదఁ జెప్పెద నేనె
ల్లప్పుడు నిహపరసాధన
మిప్పుణ్య చరిత్ర, తప్పు లెంచకుఁడు కవుల్ ! ॥ ౧౩॥

వ. అని మఱియును ||౧౪||

క. వలిపపు సన్న పయ్యెదను వాసిగ గందపుఁ బూఁతతోడుతన్
గొలదిగఁగానవచ్చు వలి గుబ్బ చనుంగవ తీవి నొప్పఁగాఁ
దెలుఁగని చెప్పుచోటఁ గడుఁ దేటలఁ మాటలఁ గ్రొత్త రీతులం
బొలుపు వహింపకున్న, మఱి పొందగునే పటహాదిశబ్దముల్ ? ||౧౫||

క. మును సంస్కృతములఁ దేటగఁ
దెనిఁగించెడిచోట నేమి దెలియక యుండన్
దన విద్య మెఱయఁ గ్రమ్మఱ
ఘన మగు సంస్కృతముఁ జెప్పఁగా రుచి యగునే ? ||౧౬||

ఆ. తేనె సోఁక నోరు తీయన యగురీతిఁ
దోడ నర్థ మెల్లఁ దోఁచకుండ
గూఢ శబ్దములను గూర్చిన కావ్యమ్ము
మూఁగ చెవిటివారి ముచ్చటగును. ||౧౭||

క. కందువమాటలు, సామెత
లందముగాఁ గూర్చి చెప్ప నది తెనుఁగునకుం
బొందై, రుచియై, వీనుల
విందై, మఱి కానుపించు విబుధుల మదికిన్ ||౧౮||

వ. అని మఱియును ||౧౯||

రామ కథా సుధా మాధురి

క. అది రఘు రాము చరితము
నాదరముగ విన్నఁ గ్రొత్తయై, లక్షణ సం
పాదమ్మై, పుణ్యస్థితి
వేదమ్మైతోఁచకున్న వెఱ్ఱినె చెప్పన్ ? || ౨౦||

ఉ. రాజితకీర్తియైన రఘురాము చరిత్రము మున్ గవీశ్వరుల్
తేజ మొలర్పఁజెప్పిరని తెల్సియుఁ గ్రమ్మఱఁ జెప్పనే? లనన్
భూజనకల్పకం బగుచు, భుక్తికి ముక్తికి మూల మంచు, నా
రాజును దైవమైన రఘురాము నుతించినఁదప్పు గల్గునే ? || ౨౧ ||

క. వారంగన శ్రీరాముని
పే రిడి రాచికిలుకఁ బిలిచి పెంపు వహించెన్;
నేరుపు గల చందంబున
నా రాముని వినుతి సేయ హర్షముగాదే ? ||౨౨||

క. నేరిచి పొగడినవారిని,
నేరక కొనియాడువారి నిజ కృప మనుపం
గారణ మగుటకు భక్తియె
కారణ మగుఁగాని చదువు కారణ మగునే ? || ౨౩||

ఉ. సల్లలిత ప్రతాప గుణ సాగరుఁడై విలసిల్లి, ధాత్రిపై
బల్లిదుఁడైన రామ నరపాలకునిన్ స్తుతి సేయు జిహ్వకున్
జిల్లర రాజలోకము జేకొని మెచ్చఁగ నిచ్చ పుట్టునే?
యల్లము బెల్లముం దినుచు నప్పటి కప్పటి కాస సేయునే ? ||౨౪||

బాలకాండము

కథాప్రారంభము

వ. అని వితర్కించి, ముదంబున నిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును బురాతన కవీంద్రస్తుయియునుం జేసి నాయొనర్పంబూనిన మొల్ల రామాయణ మహాకావ్యమునకుఁ గథాక్రమం బెట్టు లనిన, ॥౧॥

అయోధ్యా పుర వైభవమ్ము

సీ. సరయూ నదీ తీర సతతత సన్మంగళ
        ప్రాభవోన్నత మహావైభవమ్ము,
    కనక గోపుర హర్మ్యఘన కవాటోజ్జ్వల
        త్ప్రాకార గోపుర శ్రీకరమ్ము,
    గజ వాజి రథ భట గణికాతపత్ర చా
        మర కేతు తోరణ మండితమ్ము,
    ధరణీ వధూటి కాభరణ విభ్రమ రేఖ
        దరిసించు మాణిక్య దర్పణమ్ము

తే. భాను కుల దీప రాజన్య పట్టభద్ర
    భాసి నవరత్న ఖచిత సింహాసనమ్ము,
    నాఁగ నుతి కెక్కు మహిమ ననారతమ్ము,
    ధర్మ నిలయమ్ము, మహి నయోధ్యాపురమ్ము. ॥౨॥

సీ. మదనాగ యూథ సమగ్ర దేశముగాని
        కుటిల వర్తన శేష కులము గాదు
    ఆహ వోర్వీజయ హరి నివాసము గాని
        కీశ సముత్కరాంకితము గాదు
    సుందర స్యందన మందిరం బగుఁగాని
        సంతత మంజులాశ్రయము గాదు,
    మోహన గణికా సమూహ గేహము గాని
        యూథికా నికర సంయుతము గాదు.

తే. సరస సత్పుణ్యజన నివాసమ్ముగాని
కఠిన నిర్దయ దైత్య సంఘమ్ముగాదు,
కాదు కాదని కొనియాడఁ గలిగి నట్టి
పుర వరాగ్రమ్ము సాకేత పుర వరమ్ము. ||౩||

సీ. భూరి విద్యా ప్రౌఢి శారదా పీఠమై
గణుతింప సత్య లోకమ్ము వోలె,
మహనీయ గుణ సర్వమంగళావాసమై
పొగడొందు కైలాస నగము వోలె,
లలిత సంపచ్ఛాలి లక్ష్మీ నివాసమై
యురవైన వైకుంఠ పురము వోలె,
విరచిత ప్రఖ్యాత హరిచంద నాఢ్యమై
యారూఢి నమరాలయమ్ము వోలె,

తే. రాజ రాజ నివాసమై తేజరిల్లి
నరవ రోత్తర దిఘ్భాగ నగరి వోలె
సకల జనములు గొనియాడ జగములందుఁ
బొలుపు మీరును సాకేత పుర వరమ్ము. ||౪||

క. ఇమ్ముల న ప్పురి వప్రము
కొమ్ములపై నుండి పురము కొమ్ములు వేడ్కన్
దమ్ముల చుట్టము పద జల
జమ్ములు పూజింతు రొగి నజస్రముఁ బ్రీతిన్. ||౫||

క. పరువున మురువై యుండును
సురపురమునఁ గల్ప తరులు చూపఱకింపై;
పరువున మురువై యుండును
దురగంబు లయోధ్యఁ గల ప్రతోళికలందున్. ||౬||

క. దాన గునమ్మున సురపురి
నే నాఁడును నమర రత్న మెన్నిక కెక్కున్;
దాన గుణంబున మిక్కిలి
యేనుఁగు లా పురములోన నెన్నిక కెక్కున్. ||౭||

క. కవి గురు బుధ మిత్త్రాదులు
వివిధార్చనలను సురపురి వెలయుదు రెలమిన్;

గవి గురు బుధ మిత్రాదులు
వివి ధార్చనలం బురమున వెలయుదు రెపుడున్. ||౮||

క. భోగానురాగ సంపద
భోగులు వర్తింతు రందు భూ నుత లీలన్;
భో గానురాగ సంపద
భోగులు వర్తింతు రిందు భూ నుత లీలన్, ||౯||

సీ. ప్రకటాగ్ని హోత్ర సంపన్ను లౌదురు గాని
రమణీయ రుక్మ కారకులు గారు,
షుభ పవిత్రోజ్జ్వల సూత్ర ధారులు గాని
టక్కరి హాస్య నాటకులు గారు,
ఉభయ సంధ్యాది విధ్యుక్త కర్ములు గాని
చర్చింపఁగా నిషాచరులు గారు,
తిలమించి చూడ సద్ద్విజు లౌదురే కాని
తలఁపంగఁ బక్షి జాతములు కారు,

తే. బాడబులు గాని యగ్ని రూపములు గారు,
పండితులు గాని విజ్ఞుల పగిదిఁగారు,
ధీవరులు గాని జాతి నిందితులు గారు,
పరమ పావను లా పురి ధరణి సురులు. ||౧౦||

ఉ. రాజులు కాంతియందు, రతి రాజులు రూపమునందు, వాహినీ
రాజులు దానమందు, మృగ రాజులు విక్రమ కేళియందు, గో
రాజులు భోగమందు, దిన రాజులు సంతతత తేజమందు, రా
రాజులు మానమందు, నగరమ్మున రాజ కుమారులందఱున్ ||౧౧||

సీ. తగ దాన విఖ్యాతి ధరఁ గుబేరులు గాని
సత తాంగ కుష్ట పీడితులుగారు,
నిర్మల సత్యోక్తి ధర్మ సూతులు గాని
చర్చింప నన్నృత భాషకులు గారు,
ప్రకట విభూతి సౌభాగ్య రుద్రులు గాని
వసుధపై రోష మానసులు గారు,
కమనీయ గాంభీర్య ఘన సముద్రులు గాని
యతులిత భంగ సంగతులు గారు,

తే. వర్తకులు గాని పక్షులే వరుసఁగారు,
భోగులే గాని పాము లెప్పుడును గారు,
సరసులే కాని కొలఁకుల జాడఁగారు,
వన్నె కెక్కిన యప్పురి వైశ్యులెల్ల. ||౧౨||

క. పంటల భాగ్యము గలరై
పంటలపైఁ బంట లమర బ్రతుకుదు రెపుడున్
బంటలుఁ బాడియుఁ గల యా
పంటలు మొదలైన కాఁపుఁ బ్రజలా నగరిన్. ||౧౩||

సీ. కలికి చూపులచేతఁ గరఁగింప నేర్తురు
బ్రహ్మచారులు నైన భ్రాంతి గొలిపి,
మృదువచో రచనల వదలింప నేర్తురు
ఘన మునీంద్రుల నైనఁ గచ్చడములు,
వలపులు పైఁజల్లి వలపింప నేర్తురు
సన్న్యాసులను నైనఁజలముపట్టి,
సురత బంధమ్ములఁ జొక్కింప నేర్తురు
వ్రతములు గైకొన్న యతుల నైన,

తే. నచల మెక్కింప నేరుతు రౌషధముల,
మరులు గొలుపంగ నేర్తురు మంత్రములను,
ధనము లంకింప నేర్తురు తక్కుసేసి,
వాసి కెక్కిన యప్పురి వారసతులు. ||౧౪||

సీ. శారద గాయత్త్రి శాండిల్య గాలవ
కపిల కౌశిక కుల ఖ్యాతి గలిగి,
మదన విష్వక్సేన మాధవ నారద
శుక వైజయంతి కార్జునులు గలిగి,
చం ద్రార్క గుహ గిరిసంభవ జయ వృష
కుంభ బాణాదులఁ గొమరు మిగిలి,
సుమన ఐరావత సురభి శక్రామృత
పారిజాతముల సొంపారఁ గలిగి,

తే. బ్రహ్మ నిలయము, వైకుంఠ పట్టణమ్ము,
నాగ కంకణు శైలమ్ము, నాక పురము,

లలిత గతిఁ బోలి, యే వేళఁ దులను దూఁగి,
ఘన నొప్పారు నప్పురి వనము లెల్ల. ॥ ౧౫॥

చ. కనక విలాస కుంభములు గబ్బి కుచంబుల లీలఁ, జిత్రకే
తనములు పైఁట కొంగుల విధంబునఁ గ్రాల, గవాక్షముల్ రహిన్
గనుఁగవ యట్ల పొ ల్పెసఁగఁగా భువి భోగులు మెచ్చ భోగినీ
జనముల రీతిఁ జెల్వమరు సౌధ నికాయము పాయ కప్పురిన్. ॥౧౬॥

తే. మకర, కచ్ఛప, శంఖ, పద్మములు గలిగి,
ధనదు నగరమ్ముపైఁ గాలు ద్రవ్వుచుండు
సరస మాధుర్య గంభీర్య సరణిఁ భేర్చి
గుఱుతు మీఱిన య ప్పురి కొలఁకు లెల్ల ॥ ౧౭॥

గీ. అమృత ధారా ప్రవాహమ్మునందు నెపుడు
నొక్క ధేనువు దివి నున్న నుచిత మగునె ?
అమృత ధారా ప్రవాహమ్మునందు నెపుడుఁ
బెక్కు ధేనువు ల ప్పురిఁ బేరు నొందు. ॥౧౮॥

క. ఈ కరణి సకల విభవ
శ్రీకర మయి తాఁ బ్రసిద్ధిఁ జెలఁగుచు మహిమన్
నాక పురితోడ నొఱయుచు
సాకేత పురమ్ము వెలయు జగము నుతింపన్. ॥౧౯॥

వ. అట్టి మహా పట్టాణంబున కధీష్వరుం డెట్టివాఁడనఁగ;

సీ. తన కీర్తి కర్పూర తతిచేత వాసించెఁ
బటుతర బ్రహ్మాండ భాండ మెల్లఁ
దన శౌర్య దీప్తిచే నిన బింబ మనయంబుఁ
బగ లెల్ల మాఁగుడు వడఁగఁ జేసెఁ
దన దాన విఖ్యాతి ననుదినంబును నర్థి
దారిద్ర్యములు వెళ్ళఁ బాఱ దఱిమెఁ
దన నీతి మహిమచే జన లోక మంతయుఁ
దగిలి సంతతమును బొగడఁ దనరెఁ,

తే. భళిర ! కొనియాడాఁ బాత్రమై పరఁగినట్టి
వైరి నృప జాల మేఘ సమీబుఱణుండు,

దినక రాన్వయ పాథోధి వనజ వైరి,
నిశిత కౌక్షేయక కరుండు దశరథుండు. ||౨౦||

సీ. పాలింపఁ డవినీతి పరుల మన్ననఁ జేసి
పాలించు సజ్జన ప్రతతి నెపుడు,
మనుపఁ డెన్నఁడుఁ జోరులను గారవము చేసి
మనుచు నాశ్రిత కోటి ఘనముఁగాగ,
వెఱ పెఱుంగఁడు వైరి వీరులఁ బొడగన్న
వెఱచు బొం కే యెడ దొరలునో యని,
తలఁకఁడర్థి వ్రాతములు మీఱి పైకొన్నఁ
దలఁకు ధర్మ మ్మెందుఁ దప్పునో యని,

తే. సరవిఁ బోషింపఁ డరి గణ షట్క మెపుడు,
వెలయఁ బోషించు నిత్యమ్ము విప్రవరుల,
భాస్క రాన్వయ తేజో విభాసితుండు,
మాన ధుర్యుండు దశరథ క్ష్మావరుండు. || ౨౧||

సీ. కనఁగోరఁ డొక నాఁడుఁ గనులఁ బరవధూ
లావణ్య సౌభాగ్య లక్షణములు,
వినఁగోరఁ డొక నాఁడు వీనుల కింపుగాఁ
గొలుచువారలమీఁది కొండెములను,
చిత్తంబు వెడలించి జిహ్వాగ్రముఁ గోరి
పలుకఁడు కాఠిన్య భాషణములు,
తలఁపఁడించుకయైన ధన కాంక్షనే నాఁడు
బంధు మిత్త్రాశ్రిత్ర ప్రతతిఁ జెఱుప.

తే. సతతత గాంభీర్య ధైర్య భూషణ పరుండు,
వార్త కెక్కిన రాజన్య వర్తనుండు,
సకల భూపాల జన సభాసన్నుతుండు,
ధర్మ తాత్పర్య నిరతుండు, దశరథుండు ||౨౨||

సీ. విర హాతిశయమున వృద్ధిపొదఁగ లేక
విష ధరుండును గోఱ విషముఁ బూనె,
తాపంబు క్రొవ్వెంచి తరియింపనోపక
పలుమాఱుఁ గడగండ్ల బడియెఁ గరులు,
కందర్ప శరవృష్టి నంద నోపక ఘృష్టి

వనవాసమునఁ గ్రుస్సి వనరు సూపె,
దీపించి వల పాప నోపక కూర్మంబు
కుక్షిలోపలఁ దలఁ గ్రుక్కి కొనియె,

తే. కుంభినీ కాంత తమమీఁది కూర్మి విడిచి
ప్రకట రాజన్య మస్త కాభరణ మకుట
చారు మాణిక్య దీపిత చరణుడైన
దశరథ దాధీశు భుజ పీఠిఁ దగిలి నంత. ||౨౩||

క. ఆ రాజు రాజ్యమందలి
వారెల్లను నిరత ధర్మ వర్తనులగుచున్
భూరి స్థిర విభవంబుల
దారిద్ర్యం బెఱుంగ రెట్టి తఱి నే నాఁడున్. ||౨౪||

వ. ఇట్టి మహా ధైర్య సంపన్నుండును, మహైశ్వర్య ధుర్యుండును నగు దశరథ మహారాజు సకల సామంత రాజ లోక పూజ్యమానుఁ డగుచుఁ బ్రాజ్యంబగు రాజ్యంబు నేలుచు నొక్కనాఁడు ||౨౫||

దశరథుఁడు పుత్రకామేష్టి కావించుట

సీ. సంతాన లబ్ధికై చింతించి,
శిష్ట వర్తనుఁ డౌ వశిష్ఠుఁ జూచి,
తన కోర్కి వినుపింప, విని మునిసింహుండు
పలికె ఋశ్యశృంగు నెలిమిఁదేర,
ఘనుఁ డాతఁ డొగిఁ బుత్రకామేష్ఠి యనుపేర
యాగమ్ముఁ గావింప, నందువలన
వినుతి కెక్కఁగఁ జాలు తనయులు గలుగుట
సిద్ధమ్ము, నామాట బుద్ధిలోన

తే. నిలుపు మని చెప్ప నా రాజు నెమ్మితోడ
నకుటి లాత్మకు నా విభాండకుని తనయు
నెలమి రావించి, పుత్రకామేష్టి యనెడి
జన్న మొనరించు చున్నట్టి సమయమునను, ||౨౬||

సురల మొఱ లాలించి శ్రీ మహావిష్ణువభయ మొసంగుట

ఉ. రావణుచేతి బాధల నిరంతరమున బడి వేఁగి, మూఁకలై
దేవత లెల్ల గీష్పతికిఁ దెల్లముగా నెఱిఁగింప, వారి రా
జీవ తనూజుఁ డున్నెడకు శీఘ్రము తోడ్కొనిపోయి చెప్ప, నా
దేవుఁడు విష్ణు సన్నిధికి దిగ్గనఁ జేకొనిపోయి యిచ్చుటన్, ॥౨౭॥

వ. అప్పురాణ పురుషోత్తముఁ గాంచి, నమస్కరించి, యింద్రాది దేవతలం జూపి, బ్రహ్మ యిట్లని విన్నవించె; ॥౨౮॥

ఉ. రావణుఁ డుగ్రుఁడై తన పరాక్రమ శక్తిని వీరి సంపదల్
వావిరిఁ గొల్లలాడి త్రిదివంబును బాడుగఁ జేయ, నేఁడు దే
వావళి దీన భావమున నక్కడ నుండఁగ నోడి, భీతిచే
చేవరఁ గానవచ్చె నిఁక దేవర చిత్తము వీరి భాగ్యమున్. ॥౨౯॥

వ. అని విన్నవించిన విని వనరులోచనుండు దయాయత్త చిత్తుండై యనిమిషనాయకుని గూర్చి యిట్లానతిచ్చె; ॥౩౦॥

తే. వనజ గర్భుని గుర్చి రావణుఁడు మున్ను
తపముఁజేసిన వర మిచ్చుతఱినిఁ దనకు
నేరిచేఁ జావు లేకుండఁ గోరువాఁడు
నరుల వానరులను జెప్ప మఱచినాఁడు ॥౩౧॥

వ. అ క్కారణంబునం జేసి, ॥౩౨॥

తే. వనరు గలిగెను మనకు రావణుని జంప,
వినుఁడు మీరెల్ల నామాట వేడ్క మీఱ,
దశరథుం డనురాజు సంతాన కాంక్ష
నొనర జన్నంబు గావించుచున్నవాఁడు ॥౩౩॥

క. ధరణిపతి యగు దశరథ
నరనాయకు నింటఁ బుట్టి నర రూపమునం
బెరిగెద; మీరును, మేమును
సుర కంటకు మీఁద లావు సూపుటకొఱకై ॥౩౪॥

క. కొందఱు కపి వంశంబునఁ
గొందఱు భల్లుక కులమున గురు బలయుతులై
యందఱు నన్ని తెఱంగుల
బృందారకులార! పుట్టి పెరుగుఁడు భువిపై ॥౩౫॥

వ. అని, కృపా ధురీణుండైన నారాయణుఁ డనతిచ్చిన విని, వనజాసనాది దేవతా నికరం బవ్వనజోదరుని పాదారవిందమ్ములకు వందనమ్ము లాచరించి, నిజ నివాసమ్ములకుం జని రయ్యవసరమ్మున. ||౩౬||

అగ్నిదేవుఁడు ప్రత్యక్షమై దశరథునకుఁ బాయస మిచ్చుట

మ. ఇల సాకేత నృపాల శేఖరుఁడు దా హేలా విలాసంబుతో
ఫల కాంక్షన్ గ్రతువుం బొనర్చినయెడన్ బంగారు పాత్రమ్ము లో
పల దుగ్ధాన్నము చాల నించుకొని తాఁ బ్రత్యక్షమ్మై నిల్చి ని
ర్మల తేజంబునఁ బావకుండనియెఁ బ్రేమన్ మంజు వాక్యంబులన్. ||౩౭||

క. భూపాల ! నీదు భార్యల
కీ పాయస మారగింప నిమ్మీ ! తనయుల్
శ్రీపతి పుత్త్ర సమానలు
రూపసు లుదయింతు రమిత రూప స్ఫూర్తిన్. ||౩౮||

వ. అని చెప్పి య ప్పాయస పాత్రంబు చేతి కిచ్చిన ||౩౯||

ఆ. పాయసమ్ము రెండు భాగముల్ గావించి,
యగ్ర సతుల కీయ, నందులోన
సగము సగము దీసి మగుద సుమిత్రకు
నొసఁగి, రంత నామె మొసవెఁ బ్రీతి. ||౪౦||

కౌసల్యా కైకేయి సుమిత్రల దౌహృద లక్షణములు

వ. అంతం గొన్ని దినంబులకుఁ గౌసల్యా కైకేయీ సుమిత్రలు గర్భవతులై యొప్పారుచుండ, ||౪౧||

సీ. ధవళాక్షులను మాట తథ్యంబు గావింపఁ
దెలు పెక్కి కన్నులు తేట లయ్యె,
నీల కుంతల లని నెగడిన యా మాట
నిలుపంగ నెఱులపై నలుపు సూపె,
గురు కుచ లను మాట సరవి భాషింపంగఁ
దోరమై కుచముల నీరు వట్టె,
మంజు భాషిణులను మాటదప్పక యుండ
మొలఁతల పలుకులు మృదువు లయ్యెఁ

తే. గామిను లటంట నిక్కమై కాంతలందు
మీఱి మేలైన రుచులపైఁ గోరి కయ్యె,
సవతి పోరనఁ దమలోన సారె సారె
కోకిలింతలు, బెట్టు చిట్టుములుఁ బుట్టె. ||౪౨||

వ. మఱియును ||౪౩||

సీ. తను మధ్య లను మాటఁ దప్పింప గాఁబోలుఁ
బొఱ లేక నడుములు పొదలఁ జొచ్చెఁ
గుచములు బంగారు కుండలూ యను మాట
కల్లగా నగ్రముల్ నల్ల నయ్యెఁ,
జంద్రాస్యలను మాట సరవి మాన్పఁగఁ బోలు
గళల విలాసమ్ము పలుచనయ్యె
సుందరు లనుమాట సందియమ్ముగఁ బోలు
గర్భ భారమ్ములఁ గాంతి దప్పె.

తే. ననుచుఁ గనుగొన్న వారెల్ల నాడుచుండఁ,
గట్టు చీరెల వ్రేఁకంబు పుట్టుచుండఁ,
నా సతులఁ జూచి యందఱు నలరుచుండఁ,
గాంతలకు నంత గర్భముల్ కానుపించె. ||౪౪||

శ్రీరామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నుల యవతారము

వ. ఇట్లు దుర్భరంబులైన గర్భంబులు దాల్చిన కౌసల్యాది కాంతా త్రయమ్మును జైత్ర మాసమ్మున, శుక్ల పక్షమ్మున, నవమీ, భాను వాసరమ్మునఁ, బునర్వసు నక్షత్రమ్మునఁ, గర్కటక లగ్నంబున శ్రీరామభరతశత్రుఘ్నులంగాంచినం ద దనంతరంబున దశరథుండు యథోచిత కర్తవ్యంబులు జరిపి యప్పది దినంబులు నరిష్టంబు లేక ప్రతి దిన ప్రవర్ధమాన మగుచున్న కుమార చతుష్ట యంబునకుఁ గాలోచితంబు లగు చౌ లోపనయ నాది కృత్యంబులు గావించి, వెండియు విద్యా ప్రవీణు లగునట్టు లొనర్చి, గజాశ్వ రథా రోహణంబులు నేర్పి, ధనుర్వేద పారగులం గావించి, పెంచుచున్న సమయమ్మున. ||౪౫||

యాగ రక్షణమునకు రాముని బంపుమని విశ్వామిత్రుని వేఁడికోలు

సి. ఒకనాఁడు శుభగోష్ఠి నుర్వీశ్వరుఁడు మంత్రి
హిత పురోహితులును నెలమిఁ జేరి,
బంధు వర్గము రాయబారులుఁ జారులుఁ
బరిచారకులు నెల్ల సరవిఁజేరి
గాయక్లును భృత్య గణములు మిత్రులు
సతులును సుతులును జక్క నలరి,
సరసులుఁ జతురులుఁ బరిహాసకులుఁ గళా
వంతులు గడు నొక్క వంకఁ జేరి

తే. కొలువఁ గొలు వున్నయెడ, వచ్చి కుశికపుత్త్రుఁ
డర్థి దీవించి, తా వచ్చినట్టి కార్య
మధిపునకుఁ జెప్ప, మదిలోన నదరిపడుచు
వినయ మొప్పార నిట్లని విన్నవించె; ||౪౬||

క. రాముఁడు దనుజులతో సం
గ్రామము సేయంగఁ గలఁడే ? కందు గదా ! నే
నే మిమ్ము గొలిచి వచ్చెద
నో మునిరాజేంద్ర ! యరుగు ముచిత ప్రౌఢిన్. ||౪౭||

మ. అనినం గౌశికుఁడాత్మ నవ్వి, విను మయ్యా ! రాజ నీచేతఁగా
దనరా దైనను రాక్షసుల్ విపుల గర్వాటోప బాహా బలుల్
ఘనుఁడీ రాముఁడు దక్క వారి గెలువంగా రాదు, పిన్నంచు నీ
వనుమానింపక పంపు మింకఁ, గ్రతు రక్షార్థంబు భూనాయకా ! ||౪౮||

వ. అని ప్రియోక్తులు పలుకుచున్న విశ్వామిత్రునకు మిత్త్రకుల పవిత్రుండైన దశరథుండు మాఱాడ నోడి యప్పుడు ||౪౯||

క. మునినాథు వెంట సుత్రా
ముని నలజడి వెట్టుచున్న మూర్ఖులపై రా
ముని సౌమిత్రిని వెస న
మ్మునితో నానంద వార్ధి మునుఁగుచుఁ బనిచెన్ ||౫౦||

కౌశికుని యాజ్ఞపై రాముడు తాటకను గూల్చుట

మత్త. వారిఁ దోడ్కొని కౌశికుండట వచ్చు నయ్యెడ ఘోర కాం
తార మధ్యమునందు నొక్కతె దైత్య కామినీ భీకరా

కార మొప్పఁగ నట్టహాస వికార మేర్పడ వచ్చునా
క్రూర రాక్షసిఁజూసి యమ్ముని కుంజరుం డొగి రామునిన్. ||౫౧||

క. తాటక వచ్చిన దదిగో
తాటది యని యెంచుచు మొగమాడక నీ వీ
పాటి పడవేయు మని తడ
బాటున శంకించు రామ భద్రున కనియెన్ ||౫౨||

వ. ఇట్లు చెప్పిన యామునిచంద్రుని పల్కులాలించి, రామచంద్రుండు తన యంతరంగమ్మున నిట్లని వితర్కించె; ||౫౩ ||

క. ఈ యాఁడుదానిఁ జంపఁగ
నా యమ్మున కేమి గొప్ప ? నగరే వీరుల్?
ఛీ యని రోయుచు నమ్ముని
నాయకు భయ మెఱిఁగి తన మనమ్మున నలుకన్. ||౫౪ ||

క. వ్రేటు గొని రామచంద్రుఁడు
సూటిగ నొక దిట్ట కోల సురలు నుతింపన్
ఘోటక సమ వక్షస్థలఁ
దాటక నత్యుగ్రలీల ధరపైఁ గూల్చెన్ ||౫౫||

వ. ఇట్లు తాటకం గీటణంచినయంత, న మ్మునీంద్రుందు మేటి సంతోషమ్మున రామునిం గొనియాడుచు, నశ్రమంబున నిజాశ్ర మంబున కేఁతెంచి, రామ సౌమిత్రుల సాయంబున జన్నంబుసేయుచున్న సమయంబున ||౫౬||

రాముఁడు రాక్షసులను జంపి తపసి జన్నమును గాచుట

క. ఆకాశవీధి నెలకొని
రాకాసులు గురిసి రమిత రక్తముఁ, బలలం
బా కౌశికు యజ్ఞముపై
భీకరముగ ముని గణంబు భీతిన్ బొందన్ ||౫౭||

ఉ. అంబర వీధి నిల్చి త్రిదశాంతకు లెంతయు నేచి, రక్తమాం
సంబులు గాధి నందనుని జన్నముపైఁ గురియంగ, నంతలో
నంబర రత్న వంశ కలశాంబుధి చంద్రుఁడు, రామచంద్రుఁడు
గ్రంబుగఁద్రుంచెఁ జండ బల గర్వులఁ దమ్ముఁడు దాను నొక్కటై ||౫౮||

వ. ఇట్లు రామచంద్రుండు సాంద్ర ప్రతాపంబు మించ నింద్రారులఁ ద్రుంచిన నమ్మునిచంద్రుఁడు నిర్విఘ్నంబుగా జన్నం బొనర్చి రామ సౌమిత్రులంబూజించె నట్టి సమయమ్మున;

క. ధరణీ సుత యగు సీతకుఁ
బరిణయ మొనరింప జనక పార్థివుఁ డిల భూ
వర సుతుల రం డని స్వయం
వర మొగిఁ జాటించె నెల్ల వారలు వినఁగన్ ||౬౦||

వ. ఇట్లు స్వయంవర మహోత్సవ ఘోషంబున సంతోషమ్ము నొంది విశ్వామిత్రుండు రామ సౌమిత్రుల మిథిలా నగరంబునకుఁ దోడ్కొని, చనుచుండు మార్గంబున; ||౬౧ ||

శ్రీ రాముని పాద ధూళి సోక నహల్యయైన శిల

ద. ముదితాపసి వెనువెంటను
వదలక చనుదెంచునట్టి వడి రాముని శ్రీ
పద రజము సోఁకి, చిత్రం
బొదవఁగఁ దనుపట్టే నెదుట నొక యుపల మటన్ ||౬౨||

క. పదనై, యొప్పిదమై, దడుఁ
గదలుచు బంగారు పూదె కరఁగిన రీతిన్
మొదలుచు, లావణ్య స్థితి
సుదతిగఁ జూపట్టి నిలిచె సురుచిర లీలన్. ||౬౩||

ఉ. ఆ ముని వల్లభుండు కొనియాడుచుఁ బాడుచు, వేడ్కతోడ శ్రీ
రాముని జూచి యట్లనియె, రామ! భవ త్పద ధూళి సోఁకి, యీ
భామిని రాయి మున్ను, కులపావన! చూడఁగఁ జిత్రమ్మ్యొ నీ
నమ మెఱుంగు వారలకు నమ్మఁగ వచ్చును భుక్తి ముక్తులున్ ||౬౪||

వ. అని యక్కాంతా రత్నంబు పూర్వవృత్తాంతం బంతయునెంతయు సంతసమ్మున నమ్మున్నిజేంద్ర నందనుల కెఱింగింపుచు, మిథిలా నగరంబునకుం జనియె నచ్చుట; ||౬౫||

సీతా స్వయంవరము

సీ. ద్రవిడ కర్ణాటాంధ్ర యవన మహారాష్ట్ర
రాజ కుమారులు తేజ మలరఁ,
బాండ్య ఘూర్జర లాట బర్బర మళయాళ,
భూప నందనులు విస్ఫూర్తి మీఱ,
గౌళ కేరళ సింధు కాశి కోసల సాళ్వ
ధరణీశ పుత్రులు సిరి వెలుంగ,
మగధ మత్స్య కళింగ మాళవ నేపాళ
నృప తనూభవులు నెన్నికకు నెక్క,

తే. మఱియు నుత్కల కొంకణ ముద్ర పౌండ్ర
వత్స గాంధార సౌరాష్ట్ర వంగ చోళ
రాజ్యముల నొప్పు ఛప్పన్న రాజ సుతులు
వచ్చి రక్మామినీ స్వయంవరమునకును ||౬౬||

ఉ. కొందఱు పల్లకీ, మఱి కొందఱు తేరుల, నందలంబులం
గొందఱు, కొంద ఱశ్వములఁ, కొందఱు మత్త గజేంద్ర సంఘమున్
గొందఱు స్వర్ణ డోలికలఁ, గోరిక నెక్కి నృప నందనుల్
సందడిఁగాఁగ వచ్చిరి, బుజంబు బుజంబును ద్రోపులాడఁగన్. ||౬౭||

వ. అట్టి సమయంబున ||౬౮||

చ. గురు భుజశక్తి గల్గు పదికోట్ల జనంబులఁ బంప, వారు నా
హరుని శరాసనంబుఁ జొనియాడుచుఁ బాదుచుఁ గొంచు వచ్చి, సు
స్థిరముగ వేది మధ్యమునఁ జేర్చిన, దానికి ధూప దిపముల్
విరులును గంధ మక్షతలు వేదుక నిచ్చిరి చూడ నొప్పుగన్ ||౬౯||

వ. అట్టి సమయంబున జనక భూప్లాలుందు రాజ కుమారులం గనుం గొని యిట్లనియె; ||
౭౦||

శివ ధనువు నెక్కు పెట్టిన ధీరునకు సీత నిత్తునని జనకుని ప్రకటన

ఉ. కొంకక సావధాన మతిఁ గూర్చి వినుం డిదె, మ త్తనూజకై
యుంకువ సేసిఁనాడ వివిధోజ్జ్వల మైన ధనంబుఁ, గాన నీ
శంకరు చాప మెక్కిడిన సత్త్వఘనుం డగువాని కిత్తునీ
పంకజనేత్ర సీత, నరపాలకులార! నిజంబు సెప్పితిన్. ||౭౧||

ఆ. అనుచుఁ బలుకుచున్న యవనీశ తిలకుని
వాక్యములకు నుబ్బి, వసుమతీశ
సుతులు దామ తామె మతిలోనఁ జెలఁగుచు
దగ్గఱంగఁ బోయి ధనువుఁ జూచి, ॥౭౨॥

రాజ కుమారులు శివ చాపమును గదల్ప నోడుట

క. విల్లా? యిది కొండా? యని
తల్లడపడి సంశయంబు తలకొన మదిలో
బల్లిదు లగు నృప నందను
లెల్లరు దౌ గవుల నుండి రెంతయు భీతిన్ ॥౬౮॥

క. కొందఱు డగ్గఱ నోడిరి,
కొందఱు సాహసము చేసి కోదండముతో
నందంద పెనఁగి పాఱిరి
సందుల గొందులను దూఱి, సత్త్వము లేమిన్. ॥౭౪॥

సీ. గాలిఁ దూలిన రీతిగా నెత్తఁ జాలక
తముఁ దామె సిగ్గునఁ దలను వంచి,
కౌఁగిలించిన లోను గాక వెగ్గల మైన
భీతిచే మిక్కిలి బీరువోయి,
కరముల నందంద పొరలించి చూచినఁ
గదలక యున్నఁ జీకాకు నొంది,
బాషాణ మున్నట్టి పగిది మార్దవ మేమిఁ
గానరాకుండినఁ గళవళించి,

తే. రాజ సూనులు కొందఱు తేజ ముడిగి,
జగతి రాజుల మోసపుచ్చంగఁ దలఁచి,
జనకుఁడీ మాయఁ గావించె, జాలు ననుచుఁ
దలఁగి పోయిరి దవ్వుగా ధనువు విడిచి. ॥౭౫॥

సీ. ఇది పర్వతాకార, మీవిల్లు కను విచ్చి
తేఱి చూడఁగ రాదు దేవతలకు,
నటుగాక ముఱి శేష కటకుని ధను వంట,
హరుఁడె కావలెఁగాక, హరియుఁగాక,
తక్కినవారికిఁ దరమె యీ కోదండ

మెత్తంగఁ? దగు చేవ యెట్లు గలుగు?
దీ డగ్గఱ నేల ? దీని కోడఁగ నేల?
పరులచే నవ్వులు పడఁగ నేల?

తే. గుఱుఁతు సేసియుఁ దమ లావు కొలఁదిఁ దామె
తెలియవలెఁ గాక, జూరక తివుర నేల?
యొరుల సొమ్ములు తమ కేల దొరకు? ననుచుఁ
దలఁగి పోయిరి రాజ నందనులు గనుచు ||౨౬||

వ. అంత విశ్వామిత్ర మునీంద్రుండు రామచంద్రుని ముఖావలోక నంబుఁజేసిన ||౨౭||

మునియానతి శ్రీ రామునిచే శివ ధనుర్భంగము

చ. కదలకుమీ ధరాతలము, కాశ్యపిఁబట్టు, ఫణీంద్ర భూ విషా
స్పదులను బట్టు, కూర్మమ రసాతల భోగి ఢులీ కులీశులన్
వదలక పట్టు ఘృష్టి ధరణీ కచ్ఛప పొత్రి వర్గమున్
బొదువుచుఁ బట్టుఁడీ కరులు, భూవరుఁడీశుని చాపమెక్కిడున్ ||౨౮||

క. ఉర్వీ నందనకై రా
మోర్వీపతి యొత్తు నిప్పు డుగ్రుని చపం
బుర్విం బట్టుఁడు దిగ్దం
త్యుర్వీధర కిటి ఫణీంద్రు లూతఁతఁగ గడిమిన్ ||౨౯||

వ. అనుచు లక్ష్మణుందు దెలుపుచున్న సమయంబున ||౩౦||

మ. ఇన వంశోద్భవుఁడైన రాఘవుఁడు, భూమీశాత్మజుల్ వేడ్కతోఁ
దను వీక్షింప, మునీశ్వరుం డలరఁ, గోదండంబుచే నంది, చి
వ్వన మోపెట్టి, గుణంబు పట్టి, పటు బాహా శక్తితోఁ దీసినన్,
దునిఁగెన్ జాపము భూరి ఘోషమున, వార్ధుల్ మ్రోయుచందంబునన్. |౩౧||

ఆ. ధనువు దునిమినంత ధరణీశ సూనులు
శిరము లెల్ల వంచి సిగ్గు పడిరి;
సీత మేను వంచె; శ్రీ రామచంద్రుని
బొగడె నపుడు జనక భూవిభుండు ||౩౨||

సీతా రాముల కళ్యాణ వైభవము

వ. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రుని సత్త్వ సంపదకు మెచ్చి, సంతోషించి, జనక మహారాజు వివాహంబు సేయువాఁడై రమ్మని దశరథేశ్వరుని పేరిట శుభలేఖలు వ్రాయించి పంచిన, దశరథ మహారాజును నా శుభ లేఖలం జదివించి, సంతోషంబున నానంద బాష్పంబులు గ్రమ్ముదేర మంత్రి ప్రవరుండగు సుమంత్రునిం బిలిపించి, "సుమంత్రా యిపుడు మన మందఱమును బయలుదేఱి, మిథిలా పట్టణంబునకుం బోయి, యట జనక మహారాజు నింట మన రామలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులకు వివాహ మహోత్సవము జరుపవలయుఁ, గావున వశిష్ఠాది ద్విజ వర్యులను గౌసల్యాది కాంతా జనమ్మును, నరుంధతి మొదలగాఁగల భూసుర భార్యలను మఱియు సకల బంధు జనంబును రావించి, బంగరుటరదంబుల నిడికొని దోడ్కొనిరమ్మని యంపిన నతండును మహా ప్రసాదంబని తక్షణము యంతఃపురంబునకుం బోయి, కౌసల్య కైక సుమిత్ర మొదలుగాఁ గల ముత్తైదువలను మిగిలిన సకల బంధు జనమ్మును రావించి, యుక్త ప్రకారమ్ముగాఁ గనక రథమ్ములపై నిడికొని, దశరథ మహారాజు కడకుం గొనివచ్చిన, యంత దశరథుండు పుత్ర ద్వయసహితమ్ముగ రథ మారోహించి, సమస్త సేనా సమన్వితుండగుచు వాద్య ఘోషంబులు దశ దిశలు నిండ, నడుచుచున్న సమయమ్మున; నంతకు ముందు జనక భూవల్లభుండు దశరథ మహీపాలు నెదుర్కొని, తోడితెచ్చి, యడుగులు గడిగి, యర్ఘ్యపాద్యాది విధుల విధ్యుక్తంబుగాఁ బూజించి, మానితం బుగఁ గానుక లొసంగి, సకల సంపత్సంపూర్ణమయిన నివేశముంగల్పించి, యందుఁ బెండ్లివారిని విడియించె, నంత నక్కడఁ గనక వికారమైన పీఠమ్ముపైఁ గూర్చున్న సమయమ్మున "దేవా! శుభముహూర్తంబాసన్న మగుచున్నది ర" మ్మని వశిష్ఠుండు సనుదేర, నాతఁడు సని, రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులకు మంగళ స్నానమ్ముఁజేయించి, నిర్మలాంబరాభరణంబు లొసంగి, వేర్వేఱ నొక్క ముహూర్తమునందున కూఁతు సీతను శ్రీరామచంద్రునకును, దన తమ్ముఁడు కుశధ్వజుని కూఁతు లగు మాండ వ్యూర్మిళా శ్రుత కీర్తులను భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులకును నిచ్చి, వివాహముం జేసి, తన ప్రియ తనయల కొక్కొకతెకు నూఱేసి భద్ర గజమ్ములను, వేయేసి తురంగంబులును, బదివేలు దాసీ జనమ్మును, లక్ష ధేనువులును నరణంబులిచ్చి, దశరథాది రాజలోకమ్మునకు బహుమానమ్ముగా నవరత్న ఖచిత భూషణమ్ములును, జీని చీనాంబరమ్ములును నొసంగి, సుగంధి ద్రవ్యములనర్పించి, పూజించియంపె; నంతదశరథ మహారాజు మరలి యయోధ్యా పట్టణంబునకు వచ్చుచుండఁగా మధ్యేమార్గంబున. ||౮౩||

దశరథరాముని గని పరశురాముని యధిక్షేపము

ఆ. పరశురాముఁ! డడ్డుపడి వచ్చి, మీ నామ
మెవ్వ రనిన, మొలక నవ్వుతోడ

నేను దశరథుండ, నితడు నా పుత్త్రుండు,
రాముఁ డంద్రు పేరు, భీమ బలుఁడు ||౮౪||

వ. అని వినిపించినఁ గ్రోధావేశవశంవదుండై యప్పు డ ప్పరశు రాముండు రాముం గనుంగొని యిట్లనియె; ||౮౫||

క. రాముఁడు నేనై యుండఁగ
నామీఁద నొకండు గలిగెనా మఱి? యౌఁగా
కేమాయె రణ మొనర్పఁగ
రామా రమ్మనుచుఁ బరశురాముఁడు పిలిచెన్ ||౮౬||

వ. పిలిచినతోడనే రామచంద్రుం డతని కిట్లనియె ||౮౭||

ఆ. బ్రాహ్మణుండ వీవు పరమ పవిత్రుండ
వదియుఁ గాక భార్గ వాన్వయుండ
వైన నిన్నుఁ దొడరి యాహవ స్థలమున
జగడ మాడ నాకుఁ దగునె చెపుమ ?
వ. అనిన విని పరశురాముం డిట్లనియె; ||౮౮||

ఉ. శస్త్రముఁ దాల్చినం దగునె ? సన్నుతి కెక్కిన భార్గవుండనన్
శాస్త్రము గాదు, నా కెదిరి సంగర భూమిని నిల్చినంతనే
శస్త్ర ముఖంబులన్ నృపులఁ జక్కుగఁ జేయుఁదుఁగాన నిప్పుడున్
శస్త్రము శాస్త్రముం గలవు సాహస వృత్తిని రమ్ము పోరఁగన్. ||౯౦||

వ. అనిన రామచంద్రుం డిట్లనియె; ||౯౧||

మ. విను, మావంటి నృపాలురైనఁగలనన్ వీరత్వముం జూపఁగా
ననువౌఁగాక, మహానుభావుఁడవు విన్నాలంబులో మీఱఁగా
నెనయన్ ధర్మువె మాకుఁ జూడ ? మఱి నీ వేమన్న నీ మాటకుం
గనలన్ బంతము కాదు మా కెపుడు దోర్గర్వంబు మీ పట్టున్ ||౯౨||

వ. అనిన విని యెంతయు సంతోషించి భార్గవరాముం డా రఘురామునితో నిట్లనియె; ||౯౩||

ఆ. శివుని చివుకు విల్లు శీఘ్రంబె యలనాఁడు
విఱిచినాఁడ ననుచు విఱ్ఱవీఁగ

వలదు, నేఁడు నాకు వశమైన యీ చాప
మెక్కు పెట్టితివియు మింతె చాలు ||౯౪||

ఉ. రాముఁడు గీముఁ డంచును ధరా జనులెల్ల నుతింప దిట్టవై
భీముని చాపమున్ విఱిచి ప్రేలెద వందుల కేమిగాని, జీ
శ్రీ మహిళేశు కార్ముకముఁ జేకొని యెక్కిడుదేని నేఁడు నీ
తో మఱి పోరు సల్పి పడఁద్రోతు రణస్థలి నీ శరీరమున్. ||౯౫||

శ్రీరాముఁడు పరశురాముని నారాయణ చాపముతోఁగూడ విష్ణు తేజము నందికొనుట

చ. అని తన చేతివిల్లు నృపు లందఱుఁ జూడగ నంది యీయ, నా
ధనువును గూడి తేజముఁ బ్రతాపము రాముని జెందె, నంతనే
జనవరుండా శరాసనముఁ జక్కఁగ నెక్కిడి వాఁడి బాణ మం
దున నిడి యేది లక్ష్యమనఁ ద్రోవలు సూపినఁద్రుంచె గ్రక్కునన్ ||౯౬||

వ. ఇట్లు మహా ప్రతాపంబున నా విలు ద్రుంచి, యనర్గల ప్రతాపమ్మున భార్గవ రాము దోర్గర్వంబు నిర్గర్వంబు గావించి, జయమ్ముఁ గైకొన్న కుమారుని గౌగిలించుకొని, దశరథుండు కుమార చతుష్టయమ్ముతో నయోధ్యా నగరంబు బ్రవేశించి సుఖోన్నతి రాజ్యంబు నేలుచున్న సమయంబున, ||౯౭||

శా. పారావార గభీరికిన్, ద్యుతి లస త్పద్మారికిన్, నిత్య వి
స్ఫారోదార విహారికిన్, సుజన రక్షా దక్షారికిన్
సారాచార విచారికిన్ మద రిపు క్ష్మాపాల సంహారికిన్
వీరా సాటి నృపాలకుల్? దశర థోర్వీనాథ జంభారికిన్ ||౯౮||

వ. అని కొనియాడఁ దగిన నృపాల శేఖరుఁడు ధర్మమార్గంబు నొక్కింత యేనిఁ దప్పకుండ రాజ్యంబు సేయుచుండె ననుట విని నారదుని వాల్మీకి మహా మునీశ్వరుం దట మీఁది కథావిధానం బెట్టిదని యడుగుటయు. ||౯౯||

ఆశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. కమలాక్ష ! భక్త వత్సల!
జలజాసన వినుత పాద జలజాత ! సుధా
జలరాశి భవ్యమందిర!
జలజాకార చారు హంస ! జానకి నాథా ! ||౧౦౦||

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వరప్రసాద లబ్ధ గురులింగ జంగమార్చన
వినోద నిత్య శైవాచార సంపన్న
సూరి జన విను తాతుకూరి కేసనసెట్టి
తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితం
బైన శ్రీ రామాయణ మహా
కావ్యంబునందు బాలకాండము
సర్వము నేకాశ్వసము.

అయోధ్యాకాండము

క. కందర్ప రూప! ఖండిత
కందర్ప విరోధి చాప! కరుణా ద్వీపా !
వందిత శుభ నామా ! ముని
సందోహ స్తుత్య భూమ ! జానకి రామా ! ||౧||

వ. శ్రీ నారద మునీశ్వరుండు వాల్మీకి మహాముని కెఱింగించిన తెఱంగు వినిపించెద నాకర్ణింపుము: ||౨||

శ్రీరామునకుఁ బట్టాభిషేక సన్నాహము

సీ. తన సుమంత్రాది ప్రధానులతోఁ గూడి
సుఖ గోష్ఠి నుండంగ నఖిల జనులఁ
జక్కగా రావించి, సమ్మదంబున వంశ
గురువుతో దశరథ ధరనినాధుఁ
డనియె: నీ భూ భార మంతయు నొక్కట
నేలితినిఁ జాలదే యేక హేళి ?
నటుగాక పరగతుల నవలీల గెల్చితి,
నిల్పితి ధర్మము నిష్ఠతోడ

తే. నింత చాలదె? యాశకు నెంత కెంత?
రామచంద్రుని ధరణికి రాజు గాఁగ
మీరు సూడంగఁ బట్టంబు భూరి మహిమఁ
గట్టవలయును మంచి లగ్నమునఁ జెలఁగి ||౩||

తే. అనుచు గురునకుఁ దెల్పి, తా నతని సమ్మ
తమున సౌభాగ్య మంగళ ద్రవ్య సమితిఁ
గూర్చుఁ డనుచును మంత్రులకును నెఱుంగఁ
జెప్పి, శృంగార మీ పురిఁ జేయుఁ డనియె. ||౪||

వ. అట్టి సమయంబున. ||౫||

సూర్యాస్తమయ వర్ణనము

తే. పగలు ప్రాగ్భాగమున నుండి గగన వీథిఁ
జరమ దిక్కున కేఁగఁగా శ్రమము దోఁచి
చెమట పట్టిన స్నానంబుఁ జేయు నరుగు
కరణి, నప రాబ్ధిలో దివాకరుఁడు గ్రుంకె ||౬||

క. మేలిమి సంధ్యా రాగము
వ్రాలిన చీఁకటియుఁ గలిసి వరుణుని వంకన్
నీలముఁ గెంపును నతికిన
పోలికఁ జూపట్టె నట నభో మణి తలఁగన్. ||౭||

క. వారక కల్ప ద్రుమమునఁ
గోరకములు పుట్టినట్లు గురుతర కాంతిన్
దారకములు తలసూపెన్
జోరానీకమ్ము మిగుల స్రుక్కుచు నుండన్ ||౮||

ఆ. కారు మొగులు రీతిఁ, గాటుక చందాన,
నీతి భాతి, నింద్ర నీల మహిమ,
మాష రాశి పోల్కి, మఱి మఱి యపు డంధ
కార మవని యెల్లఁ గలయుఁ బర్వె ||౯||

వ. అట్టి సమయంబున ||౧౦||

చ. తలవరులన్, నిజాధిపుల, దప్రకు నేర్పునఁ గన్నుఁ బ్రామి, య
త్తలఁ, దమ పిన్నపాపల, నుదారత నేర్పడ నిద్రపుచ్చి, ని
ర్మల కర కంకణావళులు, మట్టెలు రట్టుగ మ్రోగనీక, వి
చ్చలవిడిగాఁ జరించి రొగి జార లతాంగులు మధ్య రాత్రులన్. ||౧౧||

చ. సురతము లేక యుస్సురను జోటి, మగం దుడికించు కాంతయున్,
సరస మెఱుంగు చంద్ర ముఖి, సావడి దంటయు, బేరకత్తెయున్,
బర పురుశాభిలాషమును బాయని భామిని పోరుకట్టునన్
బరఁగిన భామ లాది యుపభర్తలఁ చరించి రత్తఱిన్. ||౧౨||

చంద్రోదయ వర్ణనము

ఉ. భాను సహస్ర సత్కిరణ పంక్తుల నుద్భవమైన యీ బృహ
ద్భానుని వెట్టఁ బెల్లుడుకఁ బడ్డ సుధాంబుధి మీఁది మీగడల్
పూని సమీరుచేఁ దెరలఁబూర్వ దిశం గనుపట్ట దానిపై
ఫేన మనంగ నొప్పె శశి బింబము తూరుపుఁ గొండపైఁ దగన్. ||౧౩||

చ. కుముదములుం, జకోరములుఁ, గోమల సస్యముఁ జంద్రకాంతముల్
రమణఁ జెలంగ వెన్నెల తిరంబుగఁ జేసె జగంబు లుబ్బఁగాఁ
గమలములున్, వియోగు, లధికంబుగఁ జోరులుఁ, జక్రవాకముల్
రమణ గలంగ వెన్నెల తిరంబుగఁ గాచె జగంబు లుబ్బఁగాన్ ||౧౪||

ఉ. నారదులైర్ సన్మునులు, నాక మహీజము లయ్యె భూజముల్,
శారదలైరి భామినులు, శంకర శైలము లయ్యె గోత్రముల్,
పారద మయ్యె నీరధులు, పన్నగ నాయకులైరి, నాగముల్,
వారిద వర్గ మెల్ల సిత వర్ణము లయ్యెను బండు వెన్నెలన్ ||౧౫||

చ. కొడు కుదయించె నం చలరి కోరి సుధాంబుధి మిన్ను ముట్టి, య
ప్పుడు జగమెల్లఁ గప్పె ననఁ బూర్ణత నొందెను సాంద్ర చంద్రికల్
పుడమికిఁ బాలవెల్లి గతి బొల్పెసలారఁగఁ జంద్రుఁ డొప్పె, న
య్యుడుపతి మేని మచ్చయును నొప్పెఁబయోనిధి పద్మనాభుడై ||౧౬||

వ. అట్టి సమయంబున ||౧౭||

ఉ. కోరి చకోర దంపతులు గుంపులు గుంపులు గూడి, రంతులన్
బేరిన చంద్రికా రసముఁ బేర్కొని మార్కొని పొట్ట నిండగాఁ
బారణ సేసి, పెన్ బయలఁ బ్రాఁకుచు, జంచు పుటంబు లెత్తుచున్
బేరెము వారుచుండె మదిఁ బ్రేమ జనింప వధూటి కోటికిన్ ||౧౮||

ఉ. వెన్నెల తీఁగలన్ గొనలు వేడుక ముక్కలఁ ద్రుంచి తెచ్చి, తా
ర్కొన్న ప్రియాంగనా తతికిఁ గూరిమి నోరికి నిచ్చి, కేళికిన్
సన్నపుఁ గంత నాళముల సన్నలు సేసి సుఖించె నింపుగన్
ద్నని చంద్రకాంత మణి తిన్నెలమీఁదం జకోర దంపతుల్ ||౧౯||

ప్రభాత వర్ణణము

తే. పాకశాసని చేమంతి బంతి దివికి
నెగుర వేచిన కైవడి నేమి చెప్పఁ

బాండు వర్ణంబుతో బూర్వ భాగ సిమ
సొంపు మీఱగ వేగురుఁజుక్క వొడిచె. ||౨౦||

వ. అట్టి సమయంబున ||౨౧||

క. రవి చనుచెంచెను జనుడీ
దివియలు, నక్షత్ర సమితి, తిమిరము, శశియున్
బవ లేమిటి ? కనురీతిని
గువలయమున గూళ్ళుఁ గోళ్ళు గూయఁగ సాఁగెన్ ||౨౨||

చ. వదలక పద్మరాగ మణి వజ్రపుఁ దర్మెనఁ బట్టి నేర్పు పెం
పొదవఁగఁ దూర్పు కొండపయి కొప్పుగఁ దెచ్చి జగద్గురుండు దాఁ
ద్రిదశవరేణ్యు దట్టెదురఁ చేఁకువ నిల్పిన దర్పణంబు నా
నుదయము నొందె భానుండు సముజ్జ్వల కోకనద ప్రదీప్తులన్ ||౨౩||

రాముని గానలకుఁ బంపుటకై కైక పన్నాగము

ఆ. వసుమతీశ ! నాకు వరమిచ్చి తప్పుట
తగవు గాదు మీకుఁ, దలపులోన
మఱచినా రదేమొ,మన్నించి తొల్లింటి
యీవు లీయవలయు నీ క్షణంబ ||౨౪||

క. జననాథ ! నా కుమారుని
వినుఁడీ పట్టంబు గట్టి వేవేగను,
రా మునిగా ననుపుఁడు మఱి
వనమునఁ బదునాలుగేండ్లు వర్తింపంగన్ ||౨౬||

వ. అని ప్రార్థించిన విని పార్థివేంద్రుఁడు డిల్లపడి తల్లడిల్లుచు నుల్లంబు గలంగి మసుంగిడి యచ్చేడియ పలికిన పలుకులకు మాఱాడ నోడి మిన్నక యున్న యున్న సమయంబున, సుమంత్రుం డేతెంచి "స్వామీ ! రామచంద్రుని బట్టంబు గట్ట సుమూహూర్తం బాసన్నం బయ్యెఁగావున మిమ్ము నచ్చుటికి విచ్చేయ నవధరింపుఁ" డని వశిష్ఠ భగవానుండు విన్నవించు మని పంపె నని చెప్పిన కైక యిట్లనియె : ||౨౭|

మ. అనిలో మున్ను నృపాలు చిత్తము కేనహ్లాదముం గూర్చి, నా
తనయుం బట్టము గట్టి, రాఘవుని బద్నాలుగేండ్లు కాంతారమం

దును వర్తిల్లఁగఁబంపఁగొన్న వరమున ద్రోయంగరా దెంతయున
వనసీమన్ ముని వృత్తి నుండు మనుఁడీ వైళంబ యా రామునిన్ ॥౨౮॥

క. అని పలుకు కైక పలుకులు
విని వేగము మరల వచ్చి విన్నఁదనంబున్
దనుక వశిష్ఠునితోడన్
వినుపించె సుమంత్రుఁ డట్టి విధ మేప్రడఁగన్. ॥౨౯॥

సీతా లక్ష్మణులతో శ్రీరాముని యటవీ నిర్గమనము

వ. అనిన విని వశిష్ఠాది ప్రముఖులును, సుమంత్రాది ప్రధాన జనంబులును, సైన్యంబులును, బరివారంబులును విన్ననై యున్న నా సన్న యెఱింగి, రామచంద్రుండు రాజ చిహ్నంబులు త్యజించి, జటా విభూతి వల్కలంబులు దాల్చి, ధనుర్ధరుండై యున్నంత; లక్ష్మణుండును భూ పుత్రికయును దోడం జనుదేరఁ, దల్లులకు నమస్కరించి, వశిష్ఠానుమతంబున నాశీర్వచనంబులు గైకొని, యాస్థానంబు వెలువడి యరణ్యంబున కరుగునప్పుడు పుర జనులందఱును బురపురం బొక్కుచు, దశరథ మహారజును దూషించుచుఁ, గైకను నిందించుచు, మూఁకలై శోకించుచుండ్; నది యంతయు విని దశరథుండును మరీలి వచ్చి పుత్ర శోకంబున నాక పురంబునకుం జనియెఁద దనంతరంబ, ॥౩౦॥

గుహుని ప్రపత్తి

ఆ. చనుచు రాఘవుండు స్వర్ణది యొడ్డున
గుహుని గాంచి యతనిఁ గుస్తరించి
తడయ కోడఁ బెట్టి దాఁటింపు మనవుడు
నట్ల చేయఁ దలఁచి యాత్మలోన ॥౩౧॥

క. "సుడిగొని రాము పాదములు సోఁకిన ధూళి వహించి రాయి యే
ర్పడ నొక కాంత యయ్యె నఁట, పన్నుగ నీతని పాద రేణువి
య్యెడ వడి నోడసోఁక నిది యేమగునో" యని సంశయాత్ముఁడై
కడిగె గుహుండు రామపద కంజ యుగమ్ము భయమ్ము పెంపునన్. ॥౩౩॥

భరద్వాజ మునియాదరాతిథ్యము

ఉ. రాజ కులావతంసుఁ డగు రాముఁడు తమ్ముఁడుఁ దాను నా భర నా భర
ద్వాజ మహా మునీంద్రు పద వారిజముల్ గని మ్రొక్క నాతఁడం

భోజ హితాన్వ యాబ్ధి పరిపూర్ణ సుధాకరుఁడైన రామునిం
బూజ లొనర్చి కంద ఫల మూలములం బరితృప్తుఁ జేసినన్ ||౩౪||

వ. సంతసించుచు నా రాత్రి యచ్చట నివసించి మఱునటి దిన మర్కోదయమ్మున ||౩౫||

వ. మదముతోడఁ దన్ను ముని భరద్వాజుండు
భక్తి ననుప, రామభద్రుఁ డంతఁ
జనియె భాతృ దార సహితుఁడై నమ్ముని
కూటమునకుఁ జిత్రకూటమునకును. ||౩౬||

భరతుని భాతృ భక్తి

మ. ఘనుఁడా రాముఁడు చిత్రకూటమున వేడ్కంజేరి యున్నంతలో
నన, దంతావల వాజిరత్న రథ నానా యోధ సంఘంబుతో
డ, నమాత్య ద్విజ బంధు వర్గముతోడం గూడి వాద్యంబులం
జనుదెంచెన్ భరతుండు రాముకడకున్ సద్భక్తి సంపన్నుఁడై ||౩౭||

సీ. చనుదెంచి, రాముని చరణంబులకు మ్రొక్కి,
కైకేయి చేసిన కపటమునకు
నగరంబు విడిచి, యీ పగిది ఘోరారణ్య
మున కిట్లు రానేల మునుల పగిది ?
నది గాక, మన తండ్రి యత్యంత మైనట్టి
పుత్ర శోకంబునఁ బొక్కి పొక్కి
త్రిద శాలయమ్మున దేవేంద్రుఁ గనఁబోయె,
నని చెప్ప విని రాముఁ డంతలోన

తే. భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్న ధరణి సుతలఁ
గూడి దు_ఖించి దు_ఖించి, కొంత వడికి
నాప్త వర్గంబుచే మానె, నంతమీఁద
భరతుఁ డిట్లనె శ్రీరామభద్రుతోడ; ||౩౮||

తే. "రాజు లేకున్నచో మఱి రాష్ట్ర మందుఁ
గార్య మెట్లౌను ? మీ రెఱుంగనిది కలదె ?
నేఁటి సమయానఁ బట్టంబు నిలుపుకొనఁగఁ
దిరిగి విచ్చేయుఁ" డనుడు నా భరతుతోడ. ||౩౯||

వ. శ్రీ రామచంద్రుం డిట్లనియె; ||౪౦||

శ్రీ పాదుకా ప్రదానము

చ. జనకుఁడు సేసినట్టి మితిఁ జక్కఁగఁ దీర్చి, కదండ నేను వ
చ్చిన గుఱిదాఁక, భూతలముఁ జేకొని రాజ్యముఁ జేయు, మాట గా
దనకు మటన్న, నొల్లనన, నాతనికిం దన పాదుకా యుగం
బొనరంగ నిచ్చి పొమ్మనుచు నుర్వికి రాజుగఁ బంచె సొంపుగన్ ||౪౧||

విరాధ వధ

వ. ఇట్లు భరతుని భరతాగ్రజుం డనునయించి మరలించి, నాకలోక కవాటంబగు చిత్రకూటంబు కదలి సౌమిత్రి భూపుత్రులం గూడి పోవు నెడ, నటవీ మధ్యం బున విరాధుం డనుదైత్యాధముం డప రాధంబు చేసి, దిగ్గిన డగ్గఱి జగతీ గనూభవ నెత్తుకొని గగన మార్గంబున కెగిరిపోవునెడ వాఁడి బాణంబున వాని కంఠంబును ద్రుంచి, గారుడాస్త్రంబున మరల నొయ్యన జనక నందనం డించి, భయంబు వాపి, ప్రియంబు సూపి, యొయ్యొ నొయ్యన నయ్యెడ నున్న యత్రి మహా ముని యాశ్రమంబునకుం జని, ఘనంబున నా ఘనుండు సేయ పూజలం గైకొని, రామచంద్రుండచ్చటి మునీంద్రులకు దైత్యులవలని భయంబు లేకుండ నభయం బిచ్చి, మున్ననం గొన్ని దినంబు లాయా మునుల యాశ్రమంబుల నిలుచుచు, వార లనుప శరభాది మృగోత్కర శరణ్యం బగు నరణ్యంబు జొచ్చి పోయెననై చెప్పిన విని నారదుని వాల్మీకి మునీంద్రుం డటిమీఁది కథా విధానం బెట్టిదని యడుగుటయు ||౪౨||

ఆశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. జలజాక్ష ! భక్త వత్సల !
జలజాసన వినుత పాద జలజాత ! సుధా
జలరాశి భవ్య మందిర !
జలజాకర చారు హంస ! జానకి నాథా ! ||౪౩||

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వరప్రసాద లబ్ధ గురు లింగ
జంగమార్చన వినోద సూరిజన వినుత
కథా కవితా చమత్కారాతుకూరి
కేసనసెట్టి తనయ మొల్ల
నామధేయ విరచితంబైన
శ్రీ రామాయణ మహా

కావ్యంబునం దయోధ్యాకాండము
సర్వము నేకాశ్వాసము.

ఆరణ్యకాండము

క. ముని దత్త ధను ర్వేదా !
మునినాథ ప్రియ సతీ సుపూజిత పాదా !
జన కార్చిత గుణ ధామా !
సనకాది స్తవ్య నామ ! జానకి రామా ! ||౧||

వ. శ్రీనారదమునీశ్వరుండు వాల్మీకి కెఱింగించిన తెఱంగు వినుపించెద. ||౨||

పంచవటిలో సీతా రాముల మధుర జీవనము

చ. "ఇతనికిఁ బాదచారితన మేటికి వచ్చెనొ? పట్టభద్రుఁ, డీ
సతి నవ రూప రేఖలను జక్కని దయ్యును నిట్టి దుర్దశల్
ప్రతివసియించు టెట్లొ ? రతిరాజ సమానుల వీరి నేల యీ
గతిఁ బడఁద్రోచె బ్రహ్మ?" యని కాంతురు చెంచెత లమ్మహాత్ములన్. ||౩||

సీ. నడువనేరని కొమ్మ యడుగులు పొక్కులై
శర్కర స్థలముల శ్రమముఁ జెందె,
వీచిన చేతుల వ్రేళ్ళు నెత్తురు గ్రమ్మి
పొటమర్లు కెంపుల పోల్కి నమరె
వడి గాలి సుడివడి వాడిన లెఁ దీఁగ
భావంబునను మేని చేవ తఱిగెఁ
బూర్ణ చంద్రుని కాంతి పున్నమ వేకువఁ
గనుపట్టు గతి మోము కళల విడిచె,

తే. దవునినడుగడుగునకుఁ గై దండఁ గొనుచు,
నెగడు దప్పిని నిట్టూర్పు లెగసి లెగసి చిరుగుఁ
బెదవు లెండఁగ, నీడకు నుదిలగొనుచు,
మనసులోఁ జేవ యీఁతగఁ జనెడు వేళ ||౪||

వ. ఇట్లా సీతయు రాముండును సత్యఋషిం బోని సౌమిత్రియుఁ గతిపయప్రయాణంబులఁ బంచవటికిం జని, సంతోష భరితాంతరంగులై, ||౫||

క. అచ్చటఁ గొన్ని దినంబులు
ముచ్చటపడి యుండఁ దలఁచి ముని ముఖ్యులచే
మచ్చికఁ దమ్ముఁడుఁ దానును
గ్రచ్చుఱ నొకపర్ణశాలఁ గావించి తగన్ ||౬||

ఆ. అందు రామచంద్రుఁ డనుజున్మఁ దాను
గొన్ని వాసరంబు లున్నవేళ
వికృత వేషధారి వేవేగ నట శూర్ప
ణఖ యనంగ దైత్య నారి యోర్తు ||౭||

వ. రాముని గని ప్రేమాభిరామం బగు మనంబునఁ దన్నుఁ గామించి రమ్మనిన, రామచంద్రుండు సౌమిత్రిం జూప, నతఁడు మున్ను మా యన్న నభిలషించుటంజేసి నాకు దోషంబు గాన నీ వా రాముని కడకు మరలం జనుమన్న నది యట్ల చేసిన, రామచంద్రుండు తిరుగ లక్ష్మణూం జూపినఁ గోపించి యా రాక్షసి మను జేంద్ర సూనుల దండింపం దలంచిన నెఱింగి, భర తానుజుండు దాని నాసికా కర్ణంబులు గోసివైచినది నది నెత్తురు జొత్తిల్లఁ బసి పాపయుం బోలి యేడ్చుచు ఖర దూషణాది సోదరులకుం జెప్పిన వారు గనలి రాక్షణంబున ||౮||

క. పదునాల్గు వేల దైత్యులు
మదమున సోదరులు గొల్వ మండుచు శూరా
స్పద మగు రథ నికరముతోఁ
గదనంబున రాము కడకు ఖరుఁ డేఁతెంచెన్. ||౯||

ఖర దూషణాది రాక్షస సంహారము

ఆ. ఖరుఁడు వచ్చినట్టి కలకలం బాలించి,
రాఘవుండు తనదు రమణియొద్దఁ
దొలఁగ కుండ ననుజుఁ దోడుగాఁ గాఁపుంచి,
బెదర కంతఁ గలని కెదిరి నిలిచె ||౧౦||

శా. అ వేళన్ ఖరుఁ డుగ్రవృత్తిలయ కాలాభీల ఘోరాకృతుల్
దైవారన్, గజ వాజి సంఘములతో, దైత్యాళితో, భూరి రో
షవిర్భూత మనస్కుఁడైన నడిచె గర్వారంభ సంరంభుఁడై
దేవ వ్రాతము భీతి నొంది కలఁగన్ దేజంబు సొంపారఁగన్ ||౧౧||

వ. ఇట్లు ఖరుండు ననుదెంచి భయంకరంబుగా రణంబు సేయు సమయంబున. ||౧౨||

ఉ. అప్పుడు రామచంద్రుఁడు భయంకర రౌద్ర రసంబు కన్నులన్
నిప్పులు రాల్చుచున్ నెరయ, నిర్జరు లార్వ, విచిత్ర శస్త్రముల్
కుప్పలుగాగ నేయుచును, జుంజర వాజి రథావళుల్ ధరన్
దప్పక కూల్చుచున్, రుధిర ధారలఁ దేల్చె సురారి సంఘమున్. ||౧౩||

వ. అట్టి సమయంబున, ||౧౪||

క. కరి తురగ స్యందనములుఁ
బరివారముఁ దెగిన పిదపఁ బటు రోషమునన్
గరకర పడుచును నెదిరిని
ఖర కర వంశజుడు ద్రుంచె ఖరుని శిరంబున్ ||౧౫||

వ. త్రుంచినం గని తీండ్రంబుగా, ||౧౬||

క. ఘోషించి, రామచంద్రుని
దూషించును వచ్చినట్టి దూషణు మీదఁన్
రోషించి సురలు కడు సం
తోషింపఁగ వాని కరముఁ ద్రుంచెఁ గదంకన్ ||౧౭||

ఆ. త్రిశిరుఁ డంతఁ గనలి దివ్యాస్త్ర సంపద
రాముమీఁదఁ జూపి రణ మొనర్చె,
మూఁడు శరమము లతఁడు ముదలించి యట వాని
మూఁడు తలలం ద్రుంచె మొగ్గరమున ||౧౮||

వ. ఇట్లు ఖరాది రాక్షసుల శిక్షించి, జయంబు హొని, ధను వెక్కుడించి, మరలి పర్ణశాల కేతెంచి, తమ్ముఁడును దానును సమ్మదంబునం గలిసియున్న సమయంబున; ||౧౯||

శుర్పణఖ వల్ల సీతా సౌందర్యమును విన్న రావణుని కామాంధత

చ. చలమున వంత శూర్పణఖ సయ్యన లంకకు నేఁగి, రావణుం
గొలువునఁ గాంచి మ్రొక్కి తనకున్ నృపసూనులు సేసినట్టి చేఁ
తలు వినుపించి, వారు తమ తండ్రి యనుజ్ఞను వచ్చి, కానలో
పలఁ దిరుగాడు చందములుఁ బన్నుగ నేర్పడఁ జెప్పి పిమ్మట ||౨౦||

క. ఆ రాము భార్య విభ్రమ
మే రాజకుమా ర్తెలందు నెఱుఁగము విను మున్
ధారుణిలోపలఁ గామిను
లా రమణికి సాటి పోల రభినుతి సేయన్ ॥౨౧॥

సీ. కన్నులు కలువలో ? కాము బాణంబులో
తెలివిగా నింత్కిఁ దెలియరాదు,
పలుకులు కిన్నెర పలుకులో ?చిలుకల
పలుకులో ? నాతి కేర్పఱుపరాదు,
అమృతాంశు బింబమో ? యద్దమో ? నెమ్మోము
తెంపుతో సతికి భావింపరాదు,
కుచములు బంగారు కుండలో ? చక్రవా
కమ్ములో ? చెలికెరుంగగరాదు,

తే. కురులు నీలంబులో ? తేఁటి గుంపు లొక్కొ ?
పిఱుఁదు పులినంబొ ? మన్మథు పెండ్లి యరుఁగొ ?
యనుచుఁ గొందఱు సంశయం బందుచుండ
వెలఁది యొప్పారు లావణ్య విభ్రమముల. ॥౨౨॥

క. కలదో! లేదో! యనుచును
బలుమఱు నెన్నడుముఁ జూచి పలుకుదు రితరుల్
బలిమో ? కలిమో? యనుచును
బలుమఱు జఘనంబు జూచి పలుకుదు రితరుల్ ॥ ౨౩॥

సీ. షట్పదంబుల పైకి సంపెంగ పువ్వుల,
జలజాతముల పైకిఁ జందమామఁ
కిసలయంబుల పైకి వెసఁ గల కంతముల్,
సింధురమ్ముల పైకి సింహములను,
దొండపండుల పైకి దొడ్డ రాచిలుకల,
నరులఁ దూఁడుల పైకి నంచ పిందుఁ,
బండు వెన్నెల నిగ్గు పైకిఁ జకోరముల్,
పవనంబు మీఁదికి బాపఱేని,

తే. మరుఁదు వైరంబు చేసిన మాడ్కి, నలక
నాసికా కరాసన చరణ స్వనములు

వర పయోధర మ ధ్యోష్ఠ వచన బాహు
గమన హాసాక్షులా ర్వారు రమణి కమరె ||౨౪||

క. బంగారు నీరు నిలువునఁ
బొంగారుచు నుండ నజుఁడు వోసిన మాడ్కిన్,
శృంగార మెల్ల నిలువునఁ
బొంగారుచు నుండుఁ గరఁగి పోసిన మాడ్కిన్ ||౨౫||

వ. అట్టి వయో రూపంబులను గనుపట్టునట్టియక్కాంతా రత్నంబు నీకు సిద్ధించె నేని నీవు త్రిభువనంబులు విజయంబు చేసిన యంత కన్నను సంతసింతువన్న విని, కా మాశుగంబులం దగిలి, కామాంధుండై కన్నులు గానక యన్నుకొని తన్నుఁదా మఱచి, యొ డ్డోలగంబు సాలించి, పుష్పకంబను విమాన రత్నంబుపై నధిష్ఠించి, మారీచు కడకుం జని, ప్రార్థించి, "నీవు కనక మృగంబవై జనస్థానం బునకుం జని, దశరథ నందనుండగు శ్రీరాముండున్న పర్ణశాల కడం బొడకట్టిన, నతండును నిన్ను వెనుకొను, నీవు నతని నతిదూరంబుగాఁ గొనిపోయి మాయంబైన, నేను రాముని భార్యం గొనివత్తు" ననిన విని సమ్మతిలక మాఱుత్తరం బిచ్చిన, రావణుండుగ్రుండై మండిపడ, నతం డా సన్న యెఱింగి, కనక మృగ రూపంబును దాల్చె నా క్షణంబున; ||౨౬||

క. ఒడ లెల్లను బంగారము,
పొడ లెల్లను రత్న సమితిఁ బోలిన మెఱుపుల్
నడ లెల్ల నెఱపి మెలఁగెడు
కడ లెల్ల విలాస రేఖ కళలం దొప్పెన్ || ౨౭||

వ. ఇట్లు కనక మృగాకారంబు గైకొని పర్ణశాల కడకుం బోయి మెలంగు నప్పుడు ||౨౮||

క. కనియును వినియును నెఱుగము
కనక మృగం, బనుచు వేడ్క కడలుకొనంగన్
గనఁక, మృగం బద్భుత మిది
కనక మృగం, బేమి సేయఁగలదో మీఁదన్ ||౨౯||

వ. అని కనుగొన్న ముని జనంబులు మనంబులం దలంకునెడ, నా మృగంబును మృగనేత్ర యగు ధాత్త్రీ పుత్త్రి గని దాని నభిలషించిన, నా సన్న యొఱింగి సౌమిత్రిని భూమిజకుం దోడిడి, శ్రీ రామచంద్రుండు దాని వెనుకొని చనుచున్న యవసరమ్మున; ||
౩౦||

రాముడు బంగారు జింకను వెన్నంటి తరుముట

సి. తనుఁ బట్టా నొయ్యన వెనుకొని చనుదెంచు
        నిల జేని తలఁపుఁ దాఁ దెలిసి తెలిసి,
    చేర్వ మెలఁగుచు బూరి మేయుచు డాసి
        మెల్లన యంతంత మెలఁగి మెఁలగి,
    తన నీడఁ గనుగొని తానె దిగ్గన దాఁటి
        భయమునఁ బరువెత్తి పఱచి పఱచి,
    యొడరైనఁ బోవక యెడలయించి కనుఁగొన్నఁ
        దరువుల నొయ్యన నొరసి యొరసి,

తే. చెవులు నిక్కించి చూచుచుఁ, జెలఁగి చెఁలగి
    పోవ, రాముండు దువ్వగాఁ బోయి పోయి
    యెలమి మాఱఆ మృగం బని యెఱింగి మదిని,
    దీని జంపుదుఁగా కని తెగువ చేసి ||౩౧||

క. ఏచిన కినుకను బలు నా
    రాచము సంధించి డాసి రాఘవుఁడా మా
    రీచుని దైత్యాధముఁ గుల
    నీచుని గూలంగ నేసె నిర్జరు లలరన్. ||౩౨||

వ. వాఁడునుం గూలు నవ్వేళ "హా! లక్ష్మణా!" యను రవంబుంజేసిన నా ధ్వని విని జనక నందా మనంబున నులికి లక్ష్మణుం బిలిచి "మీ యన్న కేమి కీడు వాటిల్లెనో కాని నినుఁ దలంచె, నీవునుం బోయి మీయన్న కుశల స్థితిం దెలిసికొని ర "మ్మనిన నతండు తలంకక నామెతో నిట్లనియె : ||౩౩||

ఉ. ఏమిటి కింత భీతి మది? నీ వగ తోఁజుట యేమి నీకు? నో
    భామిని ! రామునందు నొక భారము చెందదు, చెందెనేనియున్
    భూమి వడంకదే? నభము బోరన మ్రోయదె? వార్ధు లింకవే ?
    తామరసాప్త బింబము సుధాకర బింబము నేల డుల్లవే? ||౩౪||

ఉ. అంత ప నయ్యోనేని, దను జాంతకు, నంతకు, మన్మథాంతకున్
    బంతము మీఱఁగాఁ గలఁచి, పన్నగ మర్త్య సురేంద్ర లోకముల్
    బంతులు గట్టి యూడ్చి, రిపు భంజను రాముని గందకుండ న
    ర్పింతును నీకుదెచ్చి, మది భీతిని బొందకు మమ్ము జానకీ ||౩౫||

వ. అని లక్ష్మణుండు పలికిన విని జనక రాజనందన కినిసి వినరాని మాటలం దూలనాడిన మనంబునం గంది కుందుచు శ్రీరామచంద్రుండేఁగిన మార్గంబునన చనియె నంత నిక్కడ. ||౩౬||

రావణుడు సన్న్యాసి వేషమున సీత నపహరించుట

క. సన్న్యాసి వేష మలరఁగ
నన్న్యాయము తలఁచుకొనుచు నసురేంద్రుఁడు దాఁ
గన్యా రత్నముఁగని సౌ
జన్యమునన దీవన లిడె శాంతము నోఁపన్ ||౩౭||

క. దీవించుదు, మునియే యని
భావింపుచుఁ జేర వచ్చు భామిని, నపు డా
రావణుఁ రథము మీఁదికి
వే వేగము తిగిచి గగన వీధిని జనియెన్ . ||౩౮||

వ. అయ్యవసరంబున ||౩౯||

ఆ. "దేవ గనములార! దిక్పాల వరులార!
వృక్ష జాతులార ! పక్షులార !
కుటిల దానవుండు గొంపోవుచున్నాఁడు
కరుణతోడ నన్ను! గావవయ్య! " ||౪౧||

రావణుని నిరోధించిన జటాయువు

ఆ. అనుచుఁ బలుకుచున్న నా యార్త నాదంబు
విని జటాయు వనెడి విహగ నాథుఁ
డరుగుదెంచి, కలహ మత్యుగ్రముగఁ జేయు
రావణుండుఁ పక్షి రాజుఁ దాకె ||౪౩||

చ. అసుర విభుండు వైచు నిశితాస్త్ర ముఖంబుల నొచ్చి, పక్షియున్
గొసరక దైత్య నాయకుని గుండెను నొవ్వఁగఁ దన్న, నంతలోఁ
గసరి నిశాచరుండు కర ఖడ్గముఁ ద్రిప్పుచు బక్ష యుగ్మమున్
వసుధఁ బడఁగఁ ద్రుంచి, కడు వైళమ లంకకు నేఁగు నత్తఱిన్ ||౪౪||

క. వనచరు లొగ గిరి చేరువ
వనమునఁ జరియింపఁ జూచి వసుధా సుతయున్
దన చీర కొంగు తునకను
దన సొమ్ములు మూట గట్టి ధరపై వైచెన్. || ౪౫||

క. అంతట దైత్యుఁడు లంకకుఁ
బంతముతో నేఁగి శింశుపా తరు క్రిందన్
సంతసమున నిడి, దానవ
కాంతల నవనిజకుఁ దోడు కావలి యుంచెన్ ||౪౬||

ఉ. అత్తటి రాఘవుండు తను నాసలఁ బెట్టుచుఁ గొంచుఁ బోవఁగాఁ
జిత్తము నొచ్చి, యా మృగము శీఘ్రముమన్ బడనేసి, దాని మై
తిత్తిగఁ దీసి వింటి కొనఁ దెచ్చెడి వేళఁ, బయోజ మిత్ర వం
శోత్తముఁడుల్కఁ, జానఁబడెనొక్కెడ లక్ష్మణుఁడన్న దృష్టికిన్ ||౪౭||

చ. పొడగని గుండె ఝల్లుమన బుద్ధిం గలంచుచు రామచంద్రుఁడ
య్యెడఁగడు నుగ్రుండై పలికె "నీ విటు నా కడ కేల వచ్చి? త
క్కడ నినుఁ బర్ణశాల కడఁ గావలి యుంచిన చోట, నొంటిమైఁ
బడఁతుక డించి రాఁదగునె వన్య మృగోత్కర మధ్య సీమకున్" ||౪౮||

ఆ. అనుచుఁ బలుకుచున్న యన్నుకుఁ బ్రణమిల్లి
వినయ వాక్య ఫనితి విన్నవించె,
జనక తనయ పలుకు చందంబు మొదలెత్తి
లవముఁ దప్పకుండ లక్ష్మణుండు ||౪౯||

వ. చెప్పిన మాటలు విని విన్నఁదనంబునఁ జిన్నఁబోవుచు దుర్నిమి త్తంబులం గనుచుఁ
దత్తరంబున నాశ్రమంబునకుఁజై యక్కడ ||౫౦||

సీతను గానని శ్రీరామచంద్రుని విరహాతిశయము

ఆ. పర్ణశాలలోనఁ బరికించి పరికించి
సీత కానఁ బడమిఁ జిన్నవోయి
చిత్త మంతఁ గలఁగి, శ్రీరమచంద్రుడు
పలువరింపఁ జొచ్చె బ్రమసి బ్రమసి ||౫౧||

సీ. నీ దృగ్విలాసంబు నెఱి నభ్యసించెడు
గురు కుచ,గానవె హరిణ విభుఁడ?
నీమంజులాలాపనిచయంబుఁ గైకొన్న
సుకుమారిఁ గానవే పిక కులేంద్ర?
నీ నిండు సత్కాంతి నెమ్మోము గలయట్టి
రుచిరాంగిఁ గానవే రోహిణీశ?

ని పక్ష స్ఫూర్తి నెనయ ధమ్మిల్లంబు
గల యింతిఁ గానవే యళి కులేశ ?

తే. స్తన భరంబున నీ పోల్కి దనరినట్టి
యతివఁ గానవె చక్రవా కాధినాథ?
నెఱయ నినుఁబోలు నెన్నడ నేర్చినట్టి
రమణిఁ గానవె నీవు మరాళ రాజ? ||౫౨||

సీ. ఘనసార భూజంబ ! కానవే నీ మంచి
గంధంబు గలమేని కరటియానఁ ?
గదళికా తరురాజ ! కానవే నీయట్టి
మెఱుఁగు! బెం దొడల మా మీననేత్ర?
విలసిల్లు చంపక వృక్షంబు కానవే
లలి నీదు పుష్ప విలాస నాసఁ?
గమనీల లత! నీవు కానవే నీయట్టి
కరములు శోభిల్లు కంబుకంఠిఁ?

తే. గ్రముక ధరణీరుహాధీశ ! కానవయ్య
నీ ఫల స్ఫూర్తి కంఠంబు నీలవేణిఁ?
గళికలను మించు నవ కుంద! కానవమ్మ
నీదు కోరక నిభ దంత నీరజాస్య ? ||౫౩||

సీ. వనజాస్య! నినుఁగూడి వర్తించు నతి ఘోర
వనములు శృంగార వనము లగును,
పడఁతి! నీతోఁగూడి పవళించు కర్కశ
శయ్యలు పూవుల శయ్య లగును,
గలకంఠి! నీచేతి కంద మూలాది భో
జనములు మధుర భోజనము లగును.
హరిమధ్య నినుఁ గూడి చరియించు నటువంటి
తపములు స త్పుణ్య తపములగును,

తే. ఇంతి నీతోడఁ గూడి భోగించునట్టి
భోగమంతయు దేవేంద్ర భోగమగును,
సుదతి! పొడకట్టాఁ గదె నాకుఁ జూడవలయుఁ
గన్నులకుఁ గానఁబడ వేమి కమల నయన! ||౫౪||
వ. అని మఱియును ||౫౫||

సి. ఏ మృగంబు గన్న నేణాక్షిఁ గానవే?
యని పెక్కు భంగుల నడిగి యడిగి,
యే పక్షిఁ గనుఁగొన్న నెలనాఁగఁ గానవే?
యని పెక్కు భంగుల నడిగి యడిగి,
యే మ్రానుఁ బొడగన్న వామాక్షిఁ గానవే?
యని పెక్కు భంగుల నడిగి యడిగి,
గే గట్టుఁ బొడగన్న నిభ యానఁ గానవే,
యని పెక్కు భంగుల నడిగి యడిగి,

ఆ. కలఁగు, భీతి నొందు, దలఁకుఁ జిత్తములోన,
సొలయు, మూర్ఛబోవు, వలయు, నలఁగు,
సీతఁ గానఁబడమి శ్రీరామచంద్రుండు
విరహ తాప వహ్ని వేఁగి వేఁగి, ||౫౬||

వ. ఇట్లు సీతా వియోగంబునకుఁ బలవరించుచున్న యన్నం గని సౌమిత్రి యిట్లనియె: ||౫౭||

శ్రీ రామునికి లక్ష్మణుని సాంత్వనము

క. దీనుని కైవడి నూరక
మానము సెడి వగవ నేల మనుజేశ్వర! యీ
కానన భూముల వెదకఁగఁ
గానని మీఁదటను వగవఁగాఁ దగు మనకున్. ||౫౮||

వ. అని ప్రతాపించి, కోప మాఁపుకోఁజాలక కన్నులు జేగురింప, నన్నతో నిట్లనియె; ||౫౯||

ఉ. ప్రచ్చెద నాక లోకమున వారల గుండెలు, నాగ లోకమున్
గ్రొచ్చి యహీంద్రవర్గమును గూల్చెదఁ, గవ్వపుఁగొండకై వడిన్
ద్రచ్చెద మర్త్యలోకము, నుదారత నే గతి నైనఁ గ్రమ్మఱం
దెచ్చెద సీత, నీ క్షణము దేవర చిత్తము మెచ్చునట్లుగన్. ||౬౦||
వ. అని యిట్లు పలికి మఱియును.

ఉ. చించెద దైత్య సంఘములఁ గిందఱవందఱఁ జేసి, బ్రహ్మ బా
ధించెద, లోక పాలకులఁ ద్రెళ్ళఁగ నేసెద, భ్తలమ్ము గ్ర
క్కించెద, శైల జాలముల గీ టడఁగించెద, భూమినందనన్
గాంచెదఁ, దల్లడిల్లకుము కంజ హితాన్వయ వార్ధి చంద్రమా ! ||౬౧||

క. భూ తలమును, నాకసమును,
బాతాళము వెదకి యైన బాధించైనన్,
సీతను దెచ్చిన పిమ్మట
నీ తమ్ముఁడు ననుచు మెచ్చు నిఖిలోర్వీశా ! ||౬౩||

వ. అని పకుకుచున్న తమ్ముని శౌర్య ధైర్యాది గుణంబులకు సంతోషించుచు, జనస్థానంబు వెడలి, జనకనందన నన్వేషించుచు దక్షిణాభిముఖులై చనుచు ముందట; ||౬౪||

జటాయువు రామునకు రావణుని దుశ్చేష్టను దెలుపుట

క. పక్షములఁ గాళ్ళఁ దునిగిన
పక్షీంద్రుని జూచి రామభద్రుఁడు మదిలో
రాక్షస మాయయొ? యనుచును
శిక్షింపఁ దలంచు నంత శీఘ్రమె పలికెన్ ||౬౫||

క. నీ తండ్రికి నతి మిత్రుఁడ
నో తండ్రీ! నన్ను నేయ నుచితమె నీకున్?
నా తగు పేరు జటాయువు
సీతాధిప! నన్ను నెఱుగు చిత్తములోనన్ ||౬౬||

వ. అని చెప్పి వెండియు నా జటాయువు ||౬౭||

మ. వినుమో రాఘవ పంక్తి కంధరుఁడు దంబు దోర్వీర్యంబు సంధిల్లఁగా
జనక క్ష్మాపతి నందనన్ గొనుచు స్వేచ్ఛా వృత్తితో నేఁగుచో,
వనితా రత్నము దీనయై పలుకు త ద్వాక్యంబు లేర్పాటుగా
విని, పోరాడఁగఁబ్రాప్తమయ్యె మఱి యీ వేషంబు భూమీశ్వరా ! ||౬౮||

క. అని సీత తెఱగుఁ, దన పని
జన నాయకుఁడైన రామచంద్రునితోడన్
వినిపించి, యా జటాయువు
తన వెరియఁగ నంత గాలధర్మము నొందెన్ ||౬౯||

వ. ఇట్లు రామచంద్రునకు సకల వృత్తాంతమును నెఱింగించి శరీరంబు విడిచిన య ప్పక్షిరాజునకు భక్తి పూర్వకంబుగా నగ్ని సంస్కారాది విధులు దీర్చి, దక్షి ణాభిముఖులై చనుచుఁ జిత్ర రూపంబున నున్న కబంధుని వధియించి, ముందట: ||౭౦||

శబరి మధురభక్తి

క. చని చని, యెదుటను రాముఁడు
గనుఁగొనియె మహీ జనోగ్ర కలుశాద్రి మహా
శని రూపం బనఁ దగు, నా
ఘన ముక్తి వధూ విలాస కబరిన్, శబరిన్ ||౨౧||

తే. కాంచినను మ్రొక్కి యా భూమి కాంతునకు
మించి స ద్భక్తిఁ బూజ గావించి నంత,
శబరితోడను దమ కార్య సరణిఁ దెలియ
వినయమునఁ జెప్ప నా కాంత విన్నవించె : ||౨౨||

తే. ఇనకులాధీశ ! సుగ్రీవుఁ డనెడువాఁడు
కపి కుల శ్రేష్ఠుఁ డత్యంత ఘనుఁడు తలప
నతనితోఁ బొత్తు గావింపు మన్ని పనులుఁ
జక్క నౌటకు నాత్మ నిస్సంశయంబు ||౨౩||

వ. అని చెప్పి వీడ్కొలిపిన నమ్మంజేంద్ర నందను లటమీఁద బంపాతటంబునకుం జని, రని చెప్ప నారదుని వాల్మీకి మునీశ్వరుం దటమీఁది కథా విధానం బెట్టి దని యడుగుటయు ||౨౪||

ఆశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. జలజాక్ష ! భక్త వత్సల !
జలజాసన వినుత పాద జలజాత ! సుధా
జలరాశి భవ్య మందిర !
జలజాకర చారు హంస ! జానకి నాథా ! ||౨౫||

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వరప్రసాద లబ్ధ గురు జంగమార్చన
వినోద సూరి జన వినుత కవితా కమత్కారాతుకూరి కేసనసెట్టి
తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితంబైన
శ్రీ రామాయణ మహా కావ్యంబునం దారణ్యకాండము
సర్వము నేకాశ్వాసము

కిష్కింధాకాండము

క. పక్షీంద్ర వాహ! గిరిజా
త్ర్యక్ష్య మనోజ్ఞాత గేహ! హపహృత మోహా!
రాక్షస భీమా! ముని జన
సాక్షాత్కృత నైజ ధామ ! జానకి రామా ! ||౧||

వ. శ్రీనారదమునీశ్వరుండు వాల్మికి మహా మునీశ్వరున కెఱింగించిన తెఱంగెఱింగించెద నాకర్ణింపుము: ||౨||

సుగ్రీవుని పంపున రామ లక్ష్మణుల సన్నిధికి హనుమంతుని రాక

సీ. పంపాతటమ్మున బాణాస నాయుధ
పాణులై యున్న భూపాల సుతులఁ
గనుహొని భీతిల్లి, కమలాప్త సూనుండు
వాలి పంపున వీరు వచ్చి రనుచుఁ
గలఁగి, తా ఋష్యమూకంబున నుండంగ
వెఱచి, మలయ శైల విపిన సీమఁ
దరిగి, వారల రాక తెఱఁ గెల్లఁ సెలిసి రాఁ
బవ నాత్మజుని వేగఁ బంప, నతఁడు

తే. వచ్చి రఘురాము శ్రీరాము శ్రీపాద వారిజముల
దర్శిఁ బ్రణమిల్లి, మే రెవ్వ రయ్య? యిటకు
నేమీ కతమున వచ్చితి ? రేది నామ?
మనుచు నడిగిన సౌమిత్రి యతని కనియె: ||౩||

సీ. దశరథుం డను రాజు తనయుల, మాతని
పంపునఁ దప మాచరింపఁ గోరి
వచ్చి, కానన భూమి వర్తించుచుండ, నీ
రాజు దేవిని దుష్ట రావణుండు
కుటిల వృత్తిని నెత్తుకొని పోవ, నా జాడ

వదలక దిక్కులు వెదకి వచ్చి
శబరికి మా రాక చందంబుఁ దెలియంగఁ
జెప్పిన, "నర్కజుచేతఁ గాని

తే. మీదు కార్యంబు నెగ్గదు" మీర లరిగి
వేగ సుగ్రీవు చెల్మి గావింపుఁ, డనిన
వచ్చినారము గనుఁగొన వలసి యతని,
నతఁడు రాముందు, లక్ష్మణుం డండ్రు నన్ను. ||౪||

తే. తలఁప నీ రాజునకు నెందు ధాత్రిలోన
విను సుసాధ్యంబు లైనట్టి పనులు లేవు,
సూర్య వంశోత్తముఁడు మహా శూరుఁ డితఁడు
నీకుఁ బేరేమి చెప్పు మా మాకు ననిన ||౫||

తే. వాయు దేవుని బ్రార్థించి, వేయి గతుల
నంజనాదేవి గాంచిన యాత్మజుండ,
నర్కజుని మంత్రినై యుందు ననుదినంబు,
వినుఁడు నా పేరు హనుమంతుఁ డనుదు రిలను ||౬||

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లని విన్నవించె: ||౭||

చ. వినుడు మహాత్ములార ! యరవింద హితాత్మజుఁ దోడి తెచ్చి, మి
మ్మును బొడఁగానుపింతు నని మ్రొక్కుచు నేఁగి, కపీంద్రుఁజేరి, తాఁ
జనిన తెఱంగు, వారిఁ గను చందము నేర్పడఁ జెప్పి, గొబ్బునన్
బనిగొనివచ్చి, రాము పద పంకజముల్ గనిపించె నంతటన్, ||౮||

శ్రీ రామ సుగ్రీవుల మైత్రి

వ. సుగ్రీవుండు శ్రీ రామచంద్రుని పగ తీర్పఁగా భారంబు వహించి, అనకుఁ బగవాఁడైన వాలిని జంపింపం దలంచి, వానితోఁ దనకుఁ గలిగిన పూర్వ వైరంబు తెఱంగు శ్రీరామునకుఁ దెలియ విన్నవించి, వాలి మహా సత్త్వశాలి, యతందు రాముని చేతం దెగుట తెల్లంబుగా, దుందుభి కళేబరంబును బది యోజనంబుల దూర మొగురఁ జిమ్ముటజూను, సప్త తాళంబు లొక్క బాణంబునఁ దెగవ్రేయుటను జూచి, సుగ్రీవుండు భకంపిత హృదయుండై, రాఘవేశ్వరుల పాదారవిందంబులకు వందనం బాచరించి,జనక నందన మున్ను జాఱవిడిచిన యాభరణంబుల మూటఁ దెప్పించి,

చూపినం జూచి మూర్ఛిల్లి, గొబ్బునం దెలిసి, యర్కకులేశ్వరుండైన శ్రీరామచంద్రుం డర్క సంభవుండైన సుగ్రీవునితో నిట్లనియె: ॥౯॥

క. పగ నీ కెక్కడి దిం కను
నగచర! నగ భేది సుతుని నా యస్త్రమునన్
దెగ నేయుదు నమ్ము మనుచు
జగదీశుఁడు పలుక నతఁడు సంతోషించెన్ ॥౧౦॥

వ. ఇట్లు ప్రమాణ వచనంబుల నయ్యచల చరాగ్రణి స్వాంతంబును సంతోషింపఁ జేసిన, నతండును శ్రీరామచంద్రుని కార్యంబునకు సహాయుండై యుండ నొడంబడి, య మ్మహానాయకుని యను మతంబున యుద్ధ సన్నద్ధుండై, కిష్కింధా నగరంబునకుం జని తద్ద్వారంబున నిలిచి సింహనాదంబుఁ జేసినం, గనలి యా దేవేంద్ర తనూభవుండు సనుదెంచె, నంత న య్యిరువురం గదిసి, భుజంబు లప్పళించుచు గర్వాలాపంబు లాడుచు నొండొరు మార్కొని ॥౧౧॥

శా. శైలంబుల్ కడు వేగ ఱువ్వుచు, మహా ఝంకార హుంకారముల్
చాలం జేయుచు, భీక రొద్ధతులచే సాలంబులన్ వ్రేయుచున్,
వాలాగ్రంబుల మోదుచున్, వడివడిన్ వక్త్రంబులన్ రక్తముల్
కూలాన్,వాలియు సూర్య సూతియు వడిం గోపాత్ములై పోరఁగన్ ॥౧౨॥

వ. అట్టి సమయంబున ॥౧౩॥

రాముఁడొక్క కోలతో వాలిని గూలనేయుట

ఉ. సాలము పొంత నిల్చి రఘుసత్తముఁడ మ్మురివోసి, శబ్ద వి
న్మాలముగాఁగ విల్ దివిచి, ముష్టియుఁ దృష్టియు గూర్చి, గోత్రభృ
త్కాలము వజ్రపాత హతిఁ గూలు విధంబునఁ గూల నేసె న
వ్వాలిఁ, బ్రతాపశాలి, మృడ వందన శీలి, సురాలి మెచ్చగన్ ॥౧౪॥

క. ఓలిమిఁ బొంచియు రఘుపతి
పాలిత కపిరాజ్యశాలిఁ బ్రస్ఫుట కీర్తిన్
శూలి పద భక్తి శీలిని
వాలి నొక్క కోల నేలఁ ఘులఁగ నేసెన్ ॥౧౫॥

వ. తదనంతరంబున ॥౧౬॥

సుగ్రీవునకు వానర రాజ్య పట్టాభిషేకము

క. తారా పతి శిక్షింపుచుఁ
దారా పతి ధవళ కీర్తిఁ దగు నర్కజునిన్
దారా దేవికిఁ బురి కా
తారార్కము గాఁగ రాజ తనయుఁడు నిల్పెన్ ॥౧౭॥

క. నిగ్రహము మాని నృపతి శు
భగ్రహ లగ్నంబునందుఁ బట్టము గట్టెన్
నిగ్రహ రా జోపగ్రహు
సుగ్రీవుని, హేమ దామ సుగ్రీవుఁ దగన్ ॥౧౮॥

వ. ఇట్లు సుగ్రీవుని గపి రాజ్య పట్టభద్రునిం జేసి, వాలి తనుసంభవుని నంగద కుమారుని యువరాజ పదంబున నిలిపె, నంత వర్షాకాలము గడచ్చునంతదనుక శ్రీరాముని మాల్యవంతబుపై నుండ నియమించి వారు సని రయ్యవసరమున ॥౧౯॥

వర్షావేళ శ్రీరామ సీతా వియోగ పరితాపము

సీ. బ్రహ్మాండ మగలంగఁ ధ్వనులతో
నుఱుము లంతంతకు నుఱుముచుండఁ
గడు భయంకరముగా వడి మ్రోగు మ్రోతలఁ
బిడుగు లాడాడ గుభిల్లు మనఁగఁ,
గ్రమకంబు లంతేసి కణములతోఁ గూడఁ
గరుడు గట్టిన వడగండ్లు రాలఁ,
గొఱవి దయ్యంబుల మఱపించు తెఱఁగున
విద్యుత్ప్రకాశమ్ము విస్తరిల్ల,

తే. ముసుఁగు వేసిన చందాన మొగులు గప్పి,
మీఱి నలు పెక్కి చీఁకట్లు కాఱుకొనఁగ,
మించి కడవల నుదకంబు ముంచి తెచ్చి
క్రుమ్మరించిన గతివాన కురిసె నపుడు ॥౨౦॥

క. ఏరులు కాల్వడ తప్పఁగఁ
బాఱెను, సస్యములు పండె, ఫల వృక్షములున్
మీఱి ఫలించెను, ధరఁబా
లేఱులుగా సురభు లెల్ల నెప్పుడుఁ బితికెన్ ॥౨౧॥

వ. అంత వర్షా కాలాంతంబు గాఁగ న మ్మహికాంతుండు ప్రేయసి వియోగ పరితాపానలంబునఁ బొరలుచు నోర్వలేక విభ్రాంత స్వాంతుండై యుండ: ||౨౨||

సీ. పలుమాఱు నీ హస్త పల్లవంబులచేత
నలివేణి నా తాప మార్పవేల?
నలినాక్షి ! పరిరంభణ క్రీడఁ దేల్చు నీ
మది నొప్పి నా నొప్పి మాంపవేళ
చెలియ ! యోష్ఠామృత సేవకై నీ యల్క
వడి దప్పి నా దప్పి గడపవేల?
భామ తాపానల పరితాప ముడుప నీ
తనువు నా తనువునఁ బెనఁచవేల ?

ఆ. యనుచు సీతఁ బిలుచుఁ, నందంద పరికించు,
దిక్కు లాలకించు, నిక్కి చూచు,
దశరథాత్మజుండు తన్నుఁ దా మరచుచు
బయలు కౌఁగిలించు పలువరించు ||౨౩||

వ. అని మఱియును ||౨౪||

ఉ. కూరలు నోటికిన్ రుచులు గూదుత దప్పెను, దంపదూఁడులుం
గారము తోఁచె, జిహ్వకును గమ్మని తేనెలు చేఁదు లయ్యె, గం
గారయెఁ జిత్తమంతయును, గంతికి నిద్ర రహింపదయ్యె శృం
గార మొలర్ప సీతఁ బొడఁగానమి, రామనృపాల మౌళికిన్ ||౨౫||

ఉ. తాలిమి తూలిపోయి పరితాపమునం దిరుగాడు, నొక్కచోఁ
గాలును నిల్వఁద్రొక్క నధికారము చాలక యెప్పుడుం గడున్
జాలి వహించుఁ, జిత్తమునఁ జంచలతం గను, భూమి పుత్త్రిపై
మేలిమిఁ జేసి రాముఁడట మిన్నక వేదురు గొన్న కైవడిన్ ||౨౬||

వ. ఇట్లు విరహ తాపంబునఁ బొరలుచున్న సమయంబునఁ గార్తిక మాసంబు నసుదెంచెన, శ్రీరామచంద్రుండు బలంబులం గూర్చుకొని రమ్మని సుగ్రీవు పాలికి సౌమిత్రి నొప, నా రాము తమ్ముని గూడి యినజుండు తారా సమేతుఁడై చనుచెంచి, రాఘవేశ్వరుల చరణార విందమ్ములకు నమస్కరించి, తన బలంబులఁ దోదు సూప దొడంగె నెట్లనినఁ ; బదులును, నూఱులును, వేలును, బదివేలును, లక్షలును, బది లక్షలును, గోట్లును, శతకోట్లును, మహోక్షోహిణులును, శంఖులును, మహా శంఖంబులును, క్షితులును, మహా క్షితులును, క్షోభంబులును, మహా క్షోభంబులును, నిధులును, మహా నిధులును, సాగరంబులును, మహాసాగరంబులును, నపరిమితంబులును, గడచి లెక్కకు మిక్కిలి

యెక్కువయై, డెబ్బదిరెండు వెల్లువలు గల కపి బలంబుతోడఁ దోడు సూపినం జూచి, రాఘవేశ్వరుండు సంతోషించి, సవితృనందను గారవించి కౌఁగిలించుకొని, సీతాన్వేషణంబుఁ జేయఁగల వానరోత్తముల నధిక బలయుతుల నేర్పఱిచి దిశలకుం బంపు మనవుడుఁ దూర్పునకు మైందుండును, బశ్చిమంబునకు సుషేణుండు, నుత్తరంబునకు శతబలియనువారిని నేర్పఱించివారలకు దోడుగా వానరవీరులను లక్ష లక్ష సంఖ్యాకుల నేర్పఱించి యిచ్చి, జానకి యున్న చొప్పును దెలిసి, యొక్క నెలలో రండని యనిపి, హనుమంతునిం బిలిచి, "నీవు దక్షిణమ్మునకుం బొ"మ్మని యనుపునపుడు, శ్రీరామ భూపాలుండు వాని విశ్వాసాది గుణమ్ములకు మెచ్చినవాఁడై దగ్గరగాఁ బిలిచి; నీవు శౌర్యవంతుండవు, హితుండవును గావున నీచేత మత్ప్రయోజనం బీడేరు నని పలికి, తన చేతి యంగుళీయకం బతని చేతికిచ్చి, యీ ముద్రిక జనకరాజ నందనకు సమర్పించి, జీ జానకీ శిరో రత్నంబు మా కానవాలుగాఁ దెమ్మని యనుప, నతం డియ్యకొని మ్రొక్కిన నాతనికిఁ దోడుగా నంగద జాంబవంతాదులం గూర్చి యనిపె; ననుటయు విని నారదుని వాల్మీకి మహా మునీశ్వరుం డతమీఁది కథా విధానం బెట్టిదని యడుగుటయును. ॥౨౭॥

ఆశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. జలజాక్ష ! భక్త వత్సల
జలజాసన వినుత పాద జలజాత ! సుధా
జలరాశి భవ్య మందిర
జలజాకర చారు హంస ! జానకి నాథా ! ॥౨౮॥

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వర ప్రసాద లబ్ద గురు జంగమార్చన
వినోద సూరి జన వినుత కవితా చమత్కారాతుకూరి కేసనసెట్టి
తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితంబైన శ్రీ రామాయణ
మహా కావ్యంబునం గిష్కింధాకాండము
సర్వము నేకాశ్వాసము.

సుందరకాండము

కం. సూర్య కుల రత్న దీపా!
సూర్య సహస్ర ప్రతాప! సుందర రూపా!
ఆ ర్యారాధిత నామా !
శౌ ర్యాధిక సుగుణ సీమ ! జానకి రామా! ॥౧॥

వ. శ్రీ నారద మహా ముని వాల్మీకి కెఱింగించిన తెఱంగు విన్నవించెద నవధిరింపుము ॥౨॥

సంపాతి కపివీరులకు సీత యునికిని దెలుపుట

తే. రామునకు మ్రొక్కి యక్కపురాజు కరుణఁ
దత్క్షణంబున వెడలిరి దక్షిణంబు
వెదకువా రాగు వానర వీర వరులు
పంతములతోడ నెంతయు సంతసమున ॥౩॥

క. మును తా మేఁగిన దిక్కులు
పనివడి వెదగంగఁ జనిన బలిముఖు లెల్లన్
జనకజఁ గానక వచ్చిరి
మనుజేశుని కడ చనిన మార్గంబుననే ॥౪॥

వ. అట్టి సమయంబున ॥౫॥

క. గిరులును, నదులును, వనములుఁ
బరికింపుచుఁ, బట్టణములు బహు విధ గతులన్
దిరుగుచు వెదకుచుఁ, గానక
కరువలి సుతుఁ డాది యైన కపి వరు లెదుటన్ ॥౬॥

క. ఆలోఁ గాంచిరి సత్కపి
జాలముఁ, గరి శరభ సింహ శార్దూల మృగా
భీలముఁ బుణ్య కదంబ వి
శాలము, నగు నమ్మహేంద్ర శైలము లీలన్ ॥౭॥

వ. ఇట్లు మహేంద్ర పర్వతంబుం గనుంగొని డాయం జని యచ్చట ||౮||

ఉ. ఆ తఱి వానర ప్రవరు లా ధరణీ సుతఁ గాన లేక దుః
ఖాతురులై వగంబడఁ నయ్యెడఁదద్గిరినుంది వచ్చి సం
పాతి యనం బ్రసిద్ధుఁ డగు పక్షి కులేంద్రుఁడు, రావణుండు దా
సీతను గొంచుఁ బోవు గతిఁజెప్పుచుఁ దెల్పెను లంక త్రోవయున్ ||౯||

క. ఆ పక్షీంద్రునిచేతను
జపల శుభ నేత్ర రామచంద్రుని దేవిన్
బాపాత్ముఁడైన దైత్యుడు
వేపట్టుక చనిన త్రోవ కపు లెల్లన్ ||౧౦||

వ. మహానదంబు నొంది య మ్మహేంద్ర పర్వతం బారోహించి పురోభాగంబున ||౧౧||

క. ఆ కపి వీరుల గనుగొని
రాకాశ నదీ ప్రచుంబి తార్భట భంగా
నీక మహా ఘన రవ భయ
దాకార నట త్ప్రకాశు నా జలధీశున్ ||౧౨||

వ. అట్లు కనుంగొని . ||౧౩||

క. తమ తమ సత్త్వ స్తితులును
గమియించెడు నబ్ధి కొలదిఁ గనుకొని మదిలో
బ్రమయుచుఁ బలికెను గపి సం
ఘము లెంతయు డెందమందుఁ గళవళపడుచున్. ||౧౪||

హనుమంతుని సాగర లంఘనము

క. ఈ వార్ధి దాఁట సత్త్వము
మా వలనం జల దింక మారుతి ! వినుమా
పావని వగుటం జేసియు
నీవలనం దక్క నొరులు నేరరు దాఁటన్ ||౧౫||

వ. అని యిట్లు ప్రార్థించినతోడనే యుబ్బి వారి వచనంబులకు సమ్మతించి వాయు తనూజుం డిట్లనియె : ||౧౬||

ఉ. పావన మూర్తి రామ నరపాలకు పంపున నబ్ధి దాఁటెదన్,
దేవ విరోధి చేఁబడిన దేవిని జూచెదఁ, గానకుందినన్
లావునగడ్డతోఁ బెఱికి లంకయ తెచ్చెద నట్లు గానిచో
రావుణుఁ బట్టి తెచ్చెదను, రాముని సన్నిధి కెన్ని రీతులన్ ||౧౭||

వ. అని వారి మనంబులు సంతసిల్లునట్లుగా బిరుదులు వక్కాణించి తనకుఁ దండ్రియైన వాయు దేవునకును, ద్రిమూర్త్యాత్మకుండైన లోక బాంధవునకును, నింద్రునకును, సంద్రమ్మునకును, నమస్కరించి, శ్రీరామ లక్ష్మణులఁ దన మనః పద్మంబునం దిడికొని మ్రొక్కి, బంధు మిత్త్రులం గౌఁగిలించుకొని, వారిచేత దీవనలంబొంది, గమ నోన్ముఖుండై ||౧౮||

చ. మొగము బిగించి, పాదములు మొత్తముగా వదినూఁది త్రొక్కి, నీ
తుగ మొగ మెత్తి, భీకర కఠోర రవంబున నార్చి, బాహు ల
త్యగణిత లీల నూఁచి, వలయంబుగ వాలముఁద్రిప్పి, వ్రేఁగునన్
నగము సగమ్ము గ్రుంగఁ, గపి నాథుఁడు నింగికి దాఁటె ఱివ్వునన్. ||౧౯||

వ. ఇట్లు నింగి కెగిరిపోవుచుండు సమయంబునఁ బావనిమి నడ్డంబుగా మానవ రూపంబున మైనాక పర్వతంబును, సురస యను నాగ జననియు, ఛాయా గ్రాహిణియైన సింహికయునుం, గనుపట్టిన నెల్లర నతిక్రమించి, సువేలాచలంబున కరిగి,యక్కడ నలయిక దీఱ నొక్క యిక్కున నించుక విశ్రమించియున్న సమయంబున ||౨౦||

లంకా నగర దర్శనము

ఉ. భేరికి సాటి యౌ దనుజ భీషణ భాషలు, భద్రనాగ ఘీం
కార నినాదముల్, హయ నికాయువు హేషలు, కాహళ ధ్వనుల్,
వీర మృదంగ నాదములు, విశ్వ భయంకర లీల లంకలో
బోరు కలంగఁగా, శ్వసన పుత్త్రుఁడు చాలఁ నాలకించుచున్ |||౨౧||

ఉ. కోటికిఁ గోతులై పరఁగు కుంజర వర్గము, ఘోటకంబులున్
గోట్కి నెక్కుడై పరఁగు గోత్ర సమానము లౌ రథంబులున్,
గోటికి హెచ్చులై పరఁగు గోత్ర నిశాచర కోటి కోట్లతో
సాటికి నెక్కు న ప్పురము సాహసవంతుఁడు గాంచె ముందరన్, ||౨౨||

వ. ఇట్లా లంకా పుటభేదనంబును వీక్షించి తా మనంబున: ||౨౩||

శా. ఘోరాకారులు, కామ రూపులు, మహా క్రూరాత్ము, లత్యుగ్రు లీ
శూరుల్, వీరలఁ గన్నుబ్రామి పురిలో శోధించు లా గెట్లొకో ?
యీ రూపంబునఁ బోవఁగాఁ గనిన వా రెగ్గేమి గావింతురో ?
నారీ రత్నము సీత నందుఁ గనఁగా నా కెట్లు సిద్ధించునో ? ||౨౪||

వ. అని తలంచుచున్న యవసరమ్మున ||౨౫||

ఉ. క్రుంకెఁ బయోజ బాంధవుఁడు, గూండ్లకుఁ బక్షులు సేరె నెల్లెడన్
బొంకము తేసెఁ దామరలు, పూచెను గల్వలు, తార కావళుల్
బింకముఁ జూపెఁ గాంతి, నళి బృందము కూర్కెఁ, దమంబు బర్వెనే
వంకను జార చోరలకు వ్రాలి చరించిరి కౌతుకంబునన్ ||౨౬||

వ. ఇట్లు నిశా సమయమునందుఁ దన మేటి గాత్రం బణుమాత్రంబుగా గుదియించి, య గ్గిరిడిగ్గి చనుచు, నల్ల నల్లనఁ బుర ద్వారంబు నొద్దకుఁ జేరి, వానర కుల పుంగవుఁడు పుర ప్రవేశంబు సేసి, ||౨౭||

హనుమంతుఁడు లంకలో సీతకై కలయ వెదుకుట

ఉ. మేడలు, రక్కకొట్టములు, మిద్దెలు, మంచెలు, నాట కూటముల్
మాడువు, లంగళుల్, దనుజ మందిరముల్, పుర గోపురావళుల్,
వాడలు దేవ గేహములు, పత్ర చయంబులు, వేశ వాటికల్,
గోడలు నాదిగాఁగఁ గపి కుంజరుఁ డప్పుడు చొచ్చి చూచుచున్ ||౨౮||

క. మఱువులు, సందులు, గొందులు,
నిరవులుఁ, జొరరాని చోట్లు, నేకాంతంపుం
దెరువులు, నంతఃపురములు
వెరవునఁ గపి కుంజరుండు వెదకం జొచ్చెన్ |||౨౯||

ఆ. గాలి లీల, శీతకర కాంతి విఖ్యాతి,
ధూమ రేఖ రీతిఁ దూఱి చొచ్చి
యసుర మందిరముల నక్కడ నిక్కడఁ
గలయఁ దిరిగి వెదకెఁ గపివరుండు ||౩౦||

వ. ఇట్లు తిరిగి తిరిగి వెదకుచుఁ దన మనంబున, ||౩౧||

క. మాయా బలుండు రాక్షస
నాయకుఁ దితఁ బట్టి తెచ్చినాఁ డతని మహా

కాయము నుగ్రాకృతిఁ గని
తోయలి తన తనువు నెచటఁ దొఱఁగెనొ యకటా ! ||౩౨||

మ. అటుగా కీత(డె యన్య దేశమున నా యబ్జాక్షిఁ బెట్టించెనో ?
ఘట యంత్ర స్థితి వార్ధి మధ్యమునఁదాఁ గ్రౌర్యంబునన్ దాఁచెనో ?
పటు బాహా బల శక్తి నాక భువన ప్రాగ్దేశమం దుంచెనో ?
చటు లో గ్రాకృతి రాము బాణములకున్ శంకించి యెందుంచెనో ? ||౩౩||

వ. అని యీ గతి వితర్కించి ||౩౪||

ఉ. త్రుంతు విధాత జందెములు, ధూర్జటి శైలము వ్రత్తు సే
వింతు, గ్రహంబులూం దిరుగవేయుదుఁ, బూర్ణపయోధు లేడుఁ గా
రింతు, నుడు వ్రజంబులొ లెక్కలుపెట్టుదు, భూతలంబు గ్ర
క్కింతు, నహీంద్ర లోకమును గీడ్పడఁ జేయుదు సాహంబునన్ ||౩౫||

ఉ. కొట్టుదు నింద్రుఁ, బావకుని గుండెలు వ్రత్తుఁ, గృతాంతుఁజెండుదున్
బట్టుదు దైత్యునిన్, వరుణు మనముఁ గొందును, గాలిఁదూలఁగాఁ
దట్టుదుఁ, నిన్నరేశ్వరుని ప్రాణమూ కల్గుదు, శులిఁ ద్రోలుదున్
జట్టాలు ద్రంతు రావణుని, సారస లోచనఁ జూపకుండినన్ ||౩౬||

క. ఈ మాడ్కిఁ జేయ దేవ
స్తోమమ్ములు చంద్ర వదనఁ జూపెద రొండెన్,
ఏమిటికిఁ గీడు తగదని
రాముఁడు వల దనుచు మరలి రమ్మను నొండెన్ ||౩౭||

వ. అని యనేక ప్రకారంబుల నాలోచించుచు నొక్క గోపురం బారోహించె నా సమయంబున ||౩౮||

క. పావని కనుగొనె నప్పుడు
పావన విఖ్యాత సుగుణ భావోపేతన్
సేవిత దౌజ వ్రాతన్,
భూ వనితా జాత, నిత్య పూతన్, సీతన్ ||౩౯||

వ. ఆ రామం జూచి, శ్రీరామచంద్రుని దేవిని గాఁ దలంపుచు, న గ్గోపురంబు నుండి డిగ్గి, సూక్ష్మ రూపంబు గైకొని, శింశుపా వృక్షం బారోహించి యందు ||౪౦||

సి. పతిఁ బాసినట్టి యాపదలకంటేఁ బలుమాఱు
వివిధ మాయలచేత వేఁగి వేఁగి,
వీర దానవ కోటి వికృత వేషంబులు
కనుగొని చిత్తంబు క్రాఁగి క్రాఁగి,
తన దిక్కు లేమికిఁ దలపోసి తలపోసి
లోలోన మిక్కిలి లోఁగి లోఁగి,
కర్ణ కఠోరంబుగా నాడు మాటలఁ
దొరఁగిడి కన్నీటఁ దోఁగి దోఁగి

ఆ. రాముఁ దలఁచుకొంచు
రామ! రామ! యనుచు రమణి పలుకఁ
గపివరుండు సూచి కామినీ రత్నంబు
సీత యనుచుఁ బొంగె జిత్తమందు ||౪౧||

వ. అట్టి సమయంబున రావణాసురుండు సీతాపహృత హృదయుండై పన్నీట మజ్జనం బాడి, దివ్యాంబరంబులు గట్టుకొని, కర్పూర సమ్మిళితంబైన శ్రీగంధంబు నెఱ పూఁత పూసి, పారిజాత పుష్పంబులు ముడిచి, మువ్వంపుఁ దావి నివ్వటిల్లేదు జవ్వాది మెత్తి, దశ శిరంబులయందును రత్న మకుటంబులు ధరించి, మణి మందితంబు లగు కుండలములు పూని, భాను ప్రభా విలసితంబులగు పతకంబులును, ముక్తాహారంబులును, భుజకీర్తులును, బాహుపురులును, నంగుళీయంబులును, నవరత్నస్థగితంబగు నొడ్డాణంబును నమరించి, చంద్రహాస హస్తుండై, కందర్ప విలాస సుందరుండగుచుఁ, గిన్నర కింపురుష గంధర్వామ రోరగ సిద్ధ విద్యాధరాంగన లుభయ పార్శ్వంబుల నాలవట్టంబులు పట్టి, మౌక్తికచ్ఛత్రంబులును, దాళవృంతంబులును, వింజామరంబులును ధరించి రాఁగొందఱు కరదీపికా సహస్రంబులు గైకొని మందఱఁ బిఱుంద నేతేర, నశో కారామంబునకుఁ జనుదెంచె, నప్పుదు గంధ వాతూలంబునందూలు పుష్ప లతయునుం బోలె వడవడ వడంకుచు, దన సుందరాంగంబులు, గస్తోరు వస్త్ర కేశంబుల, మాటియుఁ, గప్పియు, నడంచియు, నివురు గప్పిన నిప్పుచందంబున, ధూళి ధూసరంబగు రత్నంబు కైవడి, మేఘ చ్ఛన్నంబగు చంద్ర బింబంబు డంబున, నిత్తడి పొదిగిన కుందనంపు శలాకలాగున, మాఱుపదియున్న గదిసి ||౪౨||

రావణుఁడు మదనాతురుఁడై సీతను బ్రార్థించుట

క. సీతను గనుగొని రావణుఁ
డాతతత నయ వాక్య ఫణితి నతి కుతుకమునన్

తేజోభవ నిశి తాంబక
పాతంబులఁ జాల నొచ్చి పలుకఁగఁ జొచ్చెన్ ||౪౩||

ల. గ్రా: తోయజ దళాక్షి! వలరాయఁ డిటు లేచి పటు
సాయకము లేర్చి యిపు డేయఁగఁ దొడంగెన్
దోయద పథ్థంబున నమెయ రుచితోడ నుడు
రాయఁడును మంచి వడఁ గాయఁ గడంగెన్,
గోయిలలుఁ గీర్తములఁ గూయఁగ నళి వజ్రము
లే యెడలఁ జూచినను మ్రోయుచుఁ జెలంగెన్,
నాయెడఁ గృపా రసము సేయ కవివేకమున
నీ యెడల నుండు టిది న్యాయెమె లతాంగీ ! ||౪౪||

వ. అని మఱియును,||౪౫||

సీ. అలకేశ్వరుం డుపాయనముగా నిచ్చిన
యంచిత ఛీని చీనాంబరములు
దివిజాధినాథుండు దిన దినంబును నిచ్చు
పారిజా తోల్లస త్ప్రసవములును,
దక్షి ణాధీశుండు తగఁ గాంక లంపిన
సురభి కర్పూరాది పరిమళములుఁ
బాతాలమునుంది ఫణి సార్వభౌముండు
పుత్తెంచినటువంటి భూషణములుఁ

తే. గలవు నా యింట నే ప్రొద్దుఁ గడమ లేక,
దేహ పరితృప్తి గావించి మోహ మలరఁ
గాము కేళి సుఖంబులఁ గలయు టొప్పు
విదువు మడియాస రామ భూవిభుని మీఁద ||౪౬||

సీ. ఎవ్వాని వీటికి నేడు వారాసులు
పెట్టని కోటలై పెచ్చు పెరుఁగు
నెవ్వాని సేవింతు రింద్రాది దేవత
లనుచర బలు లయి యనుదినంబు,
నెవ్వాని చెఱసాల నే ప్రొద్దు నుందురు
గంధర్వ సుర యక్ష గరుడ కాంత,
లెవ్వాని భండార మిరవొంద విలసిల్లు
నవ నిధానంబుల వివిధ భంగి,

తే. సకల లోకంబులును కహోత్సాహ వృత్తి
నెవ్వనికిఁ జెల్లుఁ బుష్పక మ్మెక్కి తిరుగ,
నాకె తక్కంగఁ గలదె యే నాట నైన ?
మద్భుజా శక్తి ప్రతి పోల్ప నద్భుతంబు ॥౪౭॥

సీ. శ్వసనుండు లోగిలి సమ్మార్జనముఁ జేయ,
నబ్ధి నాథుఁడు కలయంపి సల్లఁ,
బావకుం డరుదెంచి పకంబు లొనరింప,
శమనుందు వెసఁ బరిచర్యఁ జేయఁ,
బాకారి కల్పక ప్రకరంబు లర్పింప,
దనుజేశ్వరుందు కైదండ యిడఁగ,
నర వాహనుండు తా నగరి వెచ్చము వెట్ట,
నీశానుందు విభూతి నెలమి నీయ,

తే. గురుఁడు పంచాంగా మెప్పుడు సరవిఁ జెప్పఁ
నమర కిన్నర గంధర్వ యక్ష భుజగ
సిద్ధ కింపురు షాంగనల్ చేరి కొలువ
వైభవంబునఁ జెలు వొందువాఁడఁ దరుణి ! ॥౪౮॥

ఉ. ఎత్తితి శంక రాచల మహీన బలంబున బంతి లాగునన్,
మొత్తితి సర్వ దిక్పతుల మూఁగిన గర్వము విచ్చిపాఱగా,
నొత్తితి శత్రు భూపతుల నుగ్ర రణంబున భూమి ద్రెళ్ళఁగా
మేటి భోగి కంఠము లమోఘ జవంబున మేటి కీర్తులన్ ॥౪౯॥

తే. జడలు ధరియించి తపసుల చందముునను
దమ్ముఁడును దాను ఘోర దుర్గమ్ములందుఁ
గూరగాయలు కూడగాఁ గడుచునట్టి
రాముఁ డే రీతి లంకకు రాఁగలండు ? ॥౫౦॥

ఆ. ఇంకఁ జేయఁ నేర, రీఁదంగ నోపరు,
కట్టలేరు, చుట్టి పట్ట లేరు,
జలధి దాఁటా లావు చాలదు నరులకు,
వచ్చు త్రోవ చెపుమ వారిజాక్ష ? ॥౫౧॥

క. దానవు లెప్పుడు చూచిన
మానవులౌ గెలువఁ గలరు, మది నూహింపన్

మానవ భక్షకులై మను
దానవులను గెలువ నరుల తరమే జగతిన్ ? ||౫౨||

క. జగతీశుఁడు మానవుఁ డఁట!
నగరే భుజ శక్తిచేత నా కెదు రన్నన్ ?
నగ ధరుఁడో, నగ ధన్వుఁడో,
నగ భేదియొ, కొంత కొంత నాతో బోరన్ ? ||౫౩||

ఆ సంగతి యట్లుండనిమ్ము ||౫౪||

క. నీ కన్నుల సౌభాగ్యము
నీ కుచములఁ, గలుగు మేలు, ని ముఖ కాంతుల్,
ని కరముల లావణ్యము,
నాక స్త్రీలందు లేవు నకుం జూడన్. ||౫౫||

మ. సుర కాంతల్ సరి రారు! యక్ష సతులున్ సూటింపఁగా రారు, కి
న్నర భామల్ ప్రతి రారు, సిద్ధ వనితల్ న్యాయంబుగాఁ బోల, రా
గరుడాబ్జాక్షులు సాటిరారు, తలఁపన్ గంధర్వ లోలాక్షులున్,
మఱి యేరీ నినుఁ జెప్పి చెప్పఁ దరుణుల్ మత్తేభ కుంభస్తనీ ! ||౫౬||

క. వ్రీడ యలంకారముగా
నాడుము భయ ముడిగి మధుర మైన మృదూక్తుల్
బేడిసల నెలు కన్నులఁ
జూడుము కను ఱెప్ప లెత్తి సుదతీ నన్నున్ ||౫౭||

వ. అని యిట్లు నోరికి వచ్చినఁ మచ్చునఁ బ్రేలుచున్న యా నీచుని దుష్ట భాషణంబు లకు
రోసి తృనంబు చేపట్టి, జనక భూపాల నందన యిట్లనియె; ||౫౮||

సీత రావణుని దెగడి శ్రీ రాముని బొగడుత

క. పతి దైవముగా నెప్పుడు
మతిఁ దలఁచుచు నుందునట్టి మగువలఁ జెఱుపన్
బ్రతిన గలయట్టి నీతోఁ
బ్రతివచనము లాడుకంటెఁ బాపము గలదే? ||౫౯||

క. పరదార రతులఁ గోరెడు
పురుషుల కాయువు నిశించు,బుణ్యము సెడు, స

త్పురుషుల దూషింపంగఁ దుది
నరకంబునఁ బడుదు రనెడి న్యాయము వినవే? ||౬౦||

వ. అదియునుం గాక, ||౬౧||

క. తన సాహసంబు తానె
కొనియాడు నతండు హీన గుణుఁ డని వినుచున్
నిను నీవ పొగడుకొంటివి
వినఁగూడదు ధర్మశాస్త్ర విపరీతంబుల్ ||౬౨||

శా. సంగర రంగమందు నతి శౌర్యమునన్ రాఘురాముతోడ మా
తంగ తురంగ సద్భట శతాంగ బలంబులఁ గూడి నీవు పో
రంగను నోప, కిప్పుడు విరాధ ఖరాదుల పాతుఁ జూచియున్
దొంగిలి నన్నుఁ దెచ్చితివి, తుచ్ఛపుఁ బల్కులు పల్కఁ బాడియే ? ||౬౩||

సీ. కూకటి ముడికినై కురులు గూడై నాఁడె
బెదరక తాటకఁ బీఁచ మణఁచె,
గాధేయుఁ డొనరించు క్రతు రక్షణము సేయఁ
బెక్కండ్రుదైత్యుల నుక్కణంచె
నవనిపై విలసిల్లు నఖిల రాజన్యులు
వ్రేలఁ జూపఁగఁ లేని విల్లు విఱిచె,
ఘోరాటవులలోనఁ గ్రుమ్మరు నప్పుడు
ఖర దూషణాది రాక్షసులఁ జంపెఁ

తే. బాద రజమున నొక ఱాయిఁ బడఁతిఁ జేసె,
లీల మాయా మృగంబును గూలసేసె,
రాజ మాత్రుండె మేదినీ రక్షకుండు
రామ భూపాలుఁ డాది నారాయణుండు ||౬౪||

తే. ఆత్తి రామున కీ యబ్ధి హయనఁగ నెంత?
లంక యన నెంత? దనుజుల పొంక మెంత?
నీ వనఁగ నెంత? నీ లావు చేవ యెంత?
చెప్ప నేటికి నీవె చూచెదవు గాక ! ||౬౫||

శా. వీరాలాపము లాడ నేల వినుమీ, విశ్వ ప్రకాశంబుగాఁ
బారావారముఁ గట్టి, రాఘవుఁడు కోప స్ఫూర్తి దీపింపఁగా

ఘోరాజిన్ ను డాసి, లావు కలిమిన్ గోటీర యుక్తంబుగాఁ
క్రూరాస్త్రంబుల మస్తముల్ దునిమి, భుక్తుల్ పెట్టు భూతాళికిన్ ||౬౬||

ఆరూఢ ప్రతిమాన విక్రమ కళాహంకార తేజో నిధిన్
శ్రీరామున్, సుగుణాభిరాముఁ దెగడాన్ జేకొన్న నిన్నాజిలో
దారన్ దొంగిలి తంచు నిష్ఠుర గతిన్ దండించి ఖండింప ము
న్నీ రెట్లైనను దాఁటివచ్చు నలుకన్ నేఁ డెల్లి శాంతింపుమా ||౬౭||

వ. అని తన్నుఁ జీరికిం గొనక వీరాలాపంబు లాడ నా రావణుఁ డొడుపు దప్పిన కాలహి
చందంబున నుగ్రుండై మండిపదియిట్లనియె: ||౬౮||

రాముడు కుపితుఁడై సీతకు వ్యవధి నొసఁగుట

క. ఆఁటదిగా యని కూరిమి
పాటించిన కొలది నన్నుఁ బలుకఁగఁ జొచ్చెన్,
మాటాడకుండ నాలుక
తూఁటులుగాఁ జేయకున్న దోసము గాదే ! ||౬౯||

క. కుయ్యాడక నా ముందఱఁ
గయ్యమునకుఁ గాలు దువ్వఁ గడఁగెను దీనిన్
దయ్యాలకు బలివెట్టెద
వ్రయ్యలుగా నఱికి యెల్లవారును జూడన్ ||౭౦||

క. కాకున్న దీని బలిమిని
బైకొని నాకాంక్ష దీఱ భావజ కేళిన్
జేకొనక విడిచి పెట్టినఁ
గైకొనునే నవ్వఁ గాక కర్వము పేర్మిన్ ||౭౧||

శా. భీమాటోప భుజ ప్రతాప మహిమన్ భీమాచలం బెత్తి, సు
త్రామా ద్యష్ట దిగీశ సైన్యముల సంగ్రామంబులో నోర్చి, యు
ద్దామ ప్రౌఢిఁ జెలంగుచుండెడు కళా ధాముండ, నా ముందటన్
రాముని గీముని జెప్ప గిప్ప నగరా రాకేందు బింబాననా! ||౭౨||

సీ. అఖిల లోకముల నా యాజ్ఞ నిల్పితి నేక
హేలను బుష్పకం బెక్కి తిరిగి,
వేల్పు మూఁకలచేత వెట్టి సేయించితి

దితి వంశ వల్లభుల్ నుతులు సేయ,
గణములతోఁ గూడఁగైలాస మెత్తితి
బటువైన పూవుల బంతి పగిది,
వనజ గర్భునిచేత వరములు గైకొంటి
దండిగా నత్యుగ్రతపము సల్పి,

తే. చెఱలు పట్టితి గంధర్వ సిద్ధ సాధ్య
భుజగ సుర యక్ష కిన్నర ముఖ్య సతుల
నిట్టి సామర్థ్య మెవరి కేనాఁడు గలదు?
మహిని కా కొక్కనికె కాక మంజువాణి ! ||౭౩||

తే. నాకు నెదిరింప నొక పేద నరుని నొడ్డి
వెఱవ కీ రీతి దుర్భాష లఱచు దీని
జిహ్వ మొదలంటఁ బట్టి యీ శిత కుఠార
ధారఁ దునుమాడి ధారుణిఁ బాఱవైతు ||౭౪||

వ. అని చంద్రహాసంబు జంకించి లేవ నుంకించు తఱిఁ గొందఱు ప్రియ సుందరు లడ్డంబు సొచ్చి ||౭౫||

చ. సురవరుఁడో? ధనంయయుఁడో ? సూర్యతనూజుఁడొ? యాతుధానుఁడో?
శరధి విభుండొ? గాడ్పొ? పురశాసను మిత్రుఁడొ ? భోగిభూషుఁడొ?
గురు భుజ శక్తిఁ గై కొనుచుఁ గోపము సూపఁగ నీకు నెంత యు
త్తరుణిపయిం బ్రతాపమున దారుణ కృత్యము సేయఁ గూడునే ? ||౭౬||

క. ఏటికి మీ రిటు కినియుఁగ
గాటపు జంకెనయె చాలుఁ, గరవాలున కీ
యాఁటది యర్హమె? మము నీ
మాటికి మన్నించి కావుమా యిఁకఁ జాలున్ ||౭౭||

వ. అని శాంత వచనంబులఁ బ్రియంబు సెప్పిన యప్పంకరుహాక్షుల విన్నపంబులు మన్నించి, యారాక్షస చక్రవర్తి వైదేహికిఁ గావలి యేకజటా ద్విజటా త్రిజటా దుర్ముఖీ వాయుముఖీ శూర్పణఖలాదిగాఁ గల దైత్య కామినుల వంకఁ గనుగొని ||౭౮||

క. గడు విచ్చితి నిరు మాసము
లొడఁబఱుపుఁడు నేర్చినట్టు, లొడఁబడ కున్నన్
గడి కండలుగాఁ గోసుక
పడఁతులు భక్షింపుఁ డింతి పలలం బంతన్ ||౭౯||

వ. అని రోశారుణిత నేత్రుండై యతిభీషణాకారంబుఁదాల్చి పలికిన ||౮౦||

జానకి సంతాపము

క. తన పతి నిందించుటక్కు
దన ప్రియములు చెప్ప వినక తక్కిన మీఁదన్
దనుఁ జంపుఁ డన్న మటకు
నిన కుల వల్లభుని దేవి యేడ్చెన్ బెలుచన్ ||౮౧||

సీ. జానకి శోకింప సాధ్య కిన్నర యక్ష
గరు గోడ గామర కాంత లెల్ల
వెంటనే శోకింప విని గంధవాహు పుత్రు
డ్త్మలోఁ జింతించి యాగ్రహమున
నీ దుష్ట దైత్యుపై నిప్పుడే లంఘించి
చెండాడ నాచేతఁ జిక్కెనేని
కార్యంబు లెస్సగుఁ, గాక సత్త్వము తూలి
బలువిడి వీనిచేఁ బడితినేని,

తే. సీతఁ గానంగ లేక కృశించి రామ
భద్రుఁ డడఁగిన, సీతయుఁ బ్రాణ మెడలు,
లక్ష్మణుండును జూడ నాలస్య ముడిగి
తెగును, నట్లైనఁ గార్యంబు తెఱఁగు దప్పు ||౮౨||

చ. అని పవనాత్మజుండు దివిజారి పయిం దెగ వేళ గాదు, భూ
తనయకు నాదు రాక, వసుధా వరు మేలు నెఱుంగ జెప్పి, మీఁ
దను మఱి చూత మంచు నుచిత స్థితి నూరక యుండె, నప్పు డా
దనుజ విభుండు వోయె నిజ ధామముఁజేర సతీ సమేతుఁడై ||౮౩||

వ. అప్పుడు యామినీచర కామినులు రావణానుమతంబున ననేకవిధంబు
లగు మధురాలాపంబుల మిథిలాధీశుకుమారిం గుఱించి బోధించి,
కార్యంబు సాధింపనోపక, యలసి యుంటంజేసి యొక్కింతసేపు
నిద్రించుచుండ, మేల్కొని త్రిజటయను నిశాచరి యిట్లనియె ||౮౪||

త్రిజటా స్వప్న వృత్తాంతము

మ. కల గంటిన వినుఁ డింతులార ! మన లంకాద్వీప మి యబ్ధిలో
పల వ్రాలన్, మన రావణేశ్వరుని శుంభ ద్రత్న కోటీరముల్
కలనన్ గూల రఘూ ద్వహుం డెలమితో గంధేభము న్నెక్కి, యు
జ్జ్వల కాంతిన్ విలసిల్లు సీతఁ గొనిపోవన్ మిన్నకే నిప్పుడే, ||౮౫||

క. శుద్ధాత్ముఁ డైన రాముఁడు
శుద్ధాంతపు దేవిఁగాన శుభ సూచకముల్
సిద్ధమయి తోఁచుచున్నవి
సిద్ధం బీ మాట వేద సిద్ధాంతముగాన్. ||౮౬||

క. కావున నిక్కోమలి యెడఁ
గావలి యున్నట్టి మీరు కఠి నోక్తులుగా
నేవియు నాడకుఁ, డిఁక నీ
దేవియ రక్షింప మనకు దిక్కగు మీఁదన్ ||౮౭||

వ. అని చెప్పి మఱియును, ||౮౮||

క. అమ్మా! వెఱవకు మదిలో,
నిమ్మగ మఱి వేడ్క నుండు మిఁక, నీ మఁగడున్
నెమ్మిగ నినుఁ గొనిపోవును,
మ మ్మందఱ మనపు మమ్మ ! మఱవక కరుణన్ ||౮౯||

ఆ. అనుచు దనుజ కాంత లంతంత నెడాఁబాసి
నిదుర వోయి, రంత నదరి సీత
తనకు దిక్కు లేమిఁ దలపోసి దుఃఖింపఁ
బవన సుతుఁడు మజున భాషఁ బలికె ||౯౦||

హనుమంతుఁడు రాముని కుశల వార్తను సీతకు విన్నవించుట

క. ఉన్నాఁడు లెస్స రాఘవుఁ,
డున్నఁ డిదె కపులఁ గూడి, యురు గతి రానై
యున్నాఁడు, నిన్నుఁ గొని పో
నున్నాఁ, డిది నిజము నమ్ము మర్వీ తనయా! ||౯౧||

సీ. ఆ మాట లాలించి భూమిజ తనలోన
వెఱఁ గంది, శింశుపా వృక్ష మరసి

చూడంగ, నప్పుడు సూక్ష్మరూపంబున
నొడికమౌ శాఖల నడుమ నున్న
కపి కుమారుని రూప మపురాఉపముగఁ జేసి
స్వాంతంబులోన హర్షంబు నొంది,
దనుజ మాయలచేతఁ దఱచు వేఁగుటఁ జేసి
మాఱాడ నేరక యూర కున్న

తే. భావ మూహించి, తను నా దేవి యాత్మ
నమ్మకుండుట దెలిసి, యా కొమ్మమీఁది
నుండి క్రిందికి లంఘించి, నిండు భక్తి
మ్రొక్కి నిలుచుండి కరములు మోడ్చి పలికె ||౯౨||

ఉ. తమ్ముని గూడి పుణ్య గుణ ధాముఁడు, రాముఁడు వచ్చి మాల్య
వంతమ్మున సైన్య సంఘము మదంబునఁ గొల్వఁగ నుండి, భూమిపై
మిమ్ములఁజూచి రం డనుచు మేటి కపీంద్రులఁ బుచ్చి, యందు మొ
త్తమ్ముగ మమ్ముఁ గొందఱను దక్షిణ భాగము చూడఁ బంపుచున్ ||౯౩||

శ్రీరామ ముద్రికా ప్రదానము

క. అంగనఁ బొడఁగన నీ వి
య్యంగను గడుఁ జాలువాఁడ వంచును, నాచే
నుంగర మంపెని శ్రీ రఘు
పుంగవుఁ, డిదె కొ మ్మటంచు భూమిజకిచ్చెన్ ||౯౪||

ఉ. ఇచ్చినఁ జూచి, రామ ధరణీశ్వరు ముద్రికగా నెఱిఁగి తా
నిచ్చను మెచ్చి మెచ్చి, తరుణీమణి యాత్మ గతంబునందు నీ
వచ్చినదాని భావమును, వల్లభు చందము నేర్పడంగ, నేఁ
జెచ్చెర నంతయుం దెలియఁ జెప్పుము నమ్మిక పుట్టునట్లుగన్ ||౯౫||

వ. అని విచారించి యిట్లనియె: ||౯౬||

క. నిను విశ్వసింపఁ జాలను,
వినుపింపుము నీ తెఱంగు, విభుని తెఱంగు
న్ననవుడుఁ బావని తెలియఁగ
వినయంబున విన్నవించె విస్ఫుట ఫణితిన్ ||౯౭||

ఉ. రాముని డాఁగురించి, నును రావణుఁ డెత్తుక వచ్చువేళ, నీ
హేమ విభూష ణావళూల నేర్పడ ఋశ్య మహాద్రి వైచినన్
మే మవి తీసి దాఁచితిమి, మీ పతి యచ్చటి కేఁగుదేరఁగాఁ
దామరసాప్త నందనుఁడుతా నవి సూపినఁ జూచి మెచ్చుచున్ ||౯౮||

సీ. అర్క సంభవునకు నభయంబు దయచేసి,
దుందుభి కాయమ్ముఁ దూలఁ దన్ని,
యేడు తాడుల సర్వ మేకమ్ముగాఁ ద్రుంచి,
వాలి నద్భుత శక్తిఁ గూల నేసి,
సుగ్రీవునకుఁ దార సుదతిగా నిప్పించి,
యంగదు యువరా జనంగ నిలిపి,
వారలతోడను వానర సైన్యంబు
లెన్నేని గొలువంగ నేఁగుదెంచి,

తే. మాల్యవంతంబునం దుండి, మనుజ విభుఁడు
నిన్ను వెదకంగ నందఱ నని దిశలఁ
బనుచున్నపుడ్, దక్షిణ భాగ మరయ
నంగదునితోడఁ గొందఱ మరుగుదేర ||౯౯||

తే. వారి పంపున నవలీల వార్ధి దాఁటి
వచ్చి సకలంబుఁ జూచి యీ వంకఁ గంటి
రావణుఁడు వచ్చి నిన్ను నుగ్రంబుగాఁగఁ
బలుకునప్పుడు నున్నాఁడఁ బాదపమున ||౧౦౦||

హనుమంతుఁడు శ్రీరాముని శోభన గుణములను వర్ణించుట

వ. ఇవ్విధంబునఁ బలుకుచుండినను నమ్మక యతనిం గనుంగొని రాముఁడే రీతివాఁడో యతని చందం బెఱింగింపు మనవు డావాయు నందనుండు, రఘునందనునకు వందనం బాచరించి, భూమినందన కిట్లని చెప్పుచున్నాఁడు; ||౧౦౧||

సీ. నీల మేఘ చ్ఛాయ బోలు దేహమువాఁడు
ధవ ళాబ్జ పత్ర నేత్రములవాఁడు
కంబు సన్నిభ మైన కంఠంబు గలఁవాఁడు
చక్కని పీన వక్షంబువాఁడు
తిన్ననై కనుపట్టు దీర్ఘ బాహులవాఁడు
ఘనమైన దుందుభి స్వనమువాఁడు

పద్మ రేఖలు గల్గు పద యుగంబులవాఁడు
బాగైన యట్టి గుల్ఫములవాఁడు

తే. కపట మెఱుఁగని సత్య వాక్యములవాఁడు
రమణి! రాముండు శుభ లక్షణములవాఁడు
ఇన్ని గుణముల రూపింప నెసఁగువాఁడు
వరుస సౌమిత్రి బంగారు వన్నె వాఁడు ||౧౦౨||

తే. ఉరుతరాటావిలోన మహోగ్రతపము
వాయు దేవుని గుఱియించి వరుసఁ జేసి
యంజనా దేవి గనియె న న్నర్థితోడ
నర్కజుని మంత్రి, హనుమంతుఁ డనెడువాఁడ, ||౧౦౩||

వ. అని యిట్లు తాత్పర్యంబు పుట్టునట్లుగా విన్నవించి దేవీ! నీ దేవుండయిన శ్రీరాముండు నాచేతికిచ్చి యంపిన నూత్న రత్నాంగుళీ యకంబు నీకు సమర్పించితి, నింక రిక్త హస్తంబులతోఁ జనుట దూతల కుచితమైన కార్యంబు గాదు. కావున నిన్ను దర్శించినందులకు శ్రీరామునకును నమ్మిక పుట్టునట్టులుగా నీశిరోరత్నంబు నాకు దయ చేయవలయు ననుటయు నాకుశేశయన నయన యిట్లనియె: ||౧౦౪||

సీత తన చూడామణీ నానవాలుగా హనుమంతునకు నిచ్చుట

క. నా నాథు క్షేమ మంతయు
ధీనిధి! నీచేత వింటిఁ దెలియఁగ, నైనన్
నీ నిజ రూపము
నే నా రత్నంబు నమ్మి నీ కీయఁ జుమీ ||౧౦౫||

వ. అనుటయు నా హనుమంతుండు, ||౧౦౬||

ఆకస మంటఁ బెంచిన హనుమ రూపము

క. చుక్కలు తల పూవులుగా
నక్కజముగా మేను పెంచి యంబర వీధిన్
వెక్కసమై చూపట్టిన
నక్కోమలి మదము నొందె నాత్మస్థితికిన్ ||౧౦౭||

వ. ఇట్లు తన మహోన్నత రూపంబు చూపి యెప్పటియట్ల మరల సూక్ష్మ రూపంబు గైకొని నమస్కరించిన, నా హనుమంతునకున ద్దేవి తా శ్రోరత్నంబు ననుగ్రహించి యిట్లనియె: ||౧౦౮||

శ్రీ రామునకు సీత సందేశము

చ. రవి కుల వార్ధి చంద్రుడగు రాముని సేమము చాల వింటి, నా
వివిధము లైన పాట్లు పృథివీ పతికిం దగుఁ జెప్పఁగల్గె నేఁ
డవిరళ భంగి నీ వలన, నచ్చుగ నే నుపకార మేమియుం
దవిలి యొనర్ప లేను వసుధాస్థలి వర్ధిలు బ్రహ్మ కల్పముల్ ||౧౦౯||

వ. ఇట్లు దీవించి మఱియును, ||౧౧౦||

క. ఏ యెడఁ జూచిన ధరణీ
నాయకు శ్రీపాద యుగము నా చిత్తములోఁ
బాయ దని విన్న వింపుము
వాయు తనూభవుఁడ పుణ్యవంతుఁడ! తెలియన్ ||౧౧౧||

తే. ఇపుదు రావణుఁ డేఁతెంచి కపట బుద్ధి,
గర్వమునఁజేసి నన్నెన్ని కాఱులాడె
నన్నియును నీవు చెవులార విన్న తెఱఁగు
పతికి దయ పుట్టఁగా విన్నపంబు సేయు ||౧౧౨||

సీ. నిడుద పెన్నెఱి వేణి జడలుగా సవరించి
మలిన జీర్ణాంబరం బొలియఁ గట్టి,
భూమి రజంబు విభూతి పూఁతగఁ బూసి
తన పతి మూర్తిఁ జిత్తమున నిల్పి,
నిరశన స్థితితోడ నిలిచి భూ శయ్యను
బవళించి నిదుర యేర్పడఁగ విడిచి
తారక బ్రహ్మ మంత్రంబుఁ బఠింపుచుఁ
గఠిన రాక్షస దుర్మృగములలోన

తే. నహిత లంకా మహా ద్వీప గహన సీమఁ
దపము సేయుచునున్నాను తన్నుఁ గూర్చి,
నాకుఁ బ్రత్యక్ష మగు మని నాథునకును
విన్నవింపుము సత్త్వ సంపన్న! నీవు ||౧౧౩||

వ. అని చెప్పి మఱియును, ||౧౧౪||

చ. జనకుని భంగి రామ నృపచంద్రుని, నన్నును దల్లిమాఱుగాఁ
గై, కొలువంగ నేర్చు గుణ గణ్యుని, లక్ష్మణు నీతి పారగున్
వినఁ గన రాని పల్కు లవివేకములచేతను బల్కినట్టి యా
వినుత మహాఫలం బనుభవించితి నంచును జూటి చెప్పుమా ||౧౧౫||

క. ఆ మాటలు మది నుంచక
నామానముఁ గావు మనుచు నయ వినయ గుణో
ద్దాముఁడు, రాముని తమ్ముఁడు
సౌమిత్రికిఁ జెప్పవయ్య సాహసివర్యా! ||౧౧౬||

వ. అని యిట్లు జనక రాజ తనయ పలికిన పలుకు లాలకించి హనుమంతుండా జననితో నిట్లనియె: ||౧౧౭||

క. ఇనుఁ డుదయింపక మున్నే
వననిధి లంఘించి, మనుజ వల్లభుకడకున్
నినుఁ గొనిపోయెద, వీఁపున
జననీ విచ్చేయు మనిన, సంతోశమునన్ ||౧౧౮||

క. నీ వంతవాఁడ వగుదువు,
నీ వెంటనే వత్తునేని నెగడవు కిర్తుల్
రావణుకంటెను మిక్కిలి
భూ వరుఁడే దొంగ యండ్రు బుధ నుత చరితా! ||౧౧౯||

వ. అదియునుం గాక రామచంద్రునిం దప్ప నితరుల నంటుదానంగాను, గావున నీతో రాఁదగదు మఱియును ||౧౨౦||

క. దొంగిలి తెచ్చిన దైత్యుని
సంగడు లగు వారి వారి సాహస మొప్పున్
సంగర ముఖమునఁ జంపక
దొంగిలి కొనిపోఁవ దగునె దొరలకు నెందున్ ? ||౧౨౧||

వ. మఱియు రామచంద్రుండు త్రిజగ దేక వీరుండును, గోదండ దీక్షా గురుందును, రాక్షస కులాంతకుండును నగుటం జేసి రానివాస ద్రోహియగు రావణుని సంగరంబునఁ బ్రఖ్యాతంబుగాఁ జంపి కొనిపోవుట ధర్మంబు; నీవు రామచంద్రునకుఁ బరమ భృత్యుండవును, బుత్త్రసముండవును నగుటం జేసి, నీ వెంట నరుగు దెంచుట

తప్పుగాక పోయినను, బగ తీర్పక వచ్చు టుచితంబు గాదు. కావున రాఘవేశ్వరుల కిన్నియుం దెలియ విన్నపంబు సేసి తడయక తోడ్కొని రమ్మనినన ద్దేవికి నమస్కరించి హనుమంతుం డిట్లనియె: ||౧౨౨||

ఉ. నీ విభుఁ డబ్ధి దాఁటి, ధరణీతల నాథులు సన్నుతింప, సు
గ్రీవ సుషేణ ముఖ్య బల బృందముతో నరుదెంచి, నీచునిన్
రావణు నాజిలోఁ దునిమి, రాజస మొప్పఁగ నిన్ను గొంచు, సే
నావళితోడ నీ పురికి నారయ నేఁగు నిజంబు నమ్ముమా ! ||౧౨౩||

వ. అని విన్నవించి నమ్రుండై యద్దేవిచేత దీవెనలు పొంది, మరలిచనుచున్నవాఁడై తనరాక రావణున కెఱుంగఁ జేయవలయునని తలంచి ||౧౨౪||

హనుమంతుని విక్రమ విహారము

సీ. మేదిని సమముగా మేడలు గావించి
కేళీ గృహంబుల నేలఁ గలిపి,
కమలాకరంబులు కలఁచి గారలు వెట్టి
వృక్ష జాతంబుల విఱుగఁ దన్ని,
పుష్ప గుచ్ఛంబులు పుణికి పాఱఁగ వైచి
తేనెలు రాల్చి పూఁ దేనె లుడిపి,
పొదరిండ్ల పొడవులు చదియఁగా నుగ్గాడి
చప్పరంబుల నేల చదునుజేసి,

తే. వనముఁ గాచెడి రాక్షస వర్గములను
వీర వరులను, నెనిమిదివేలఁ జంప,
సీతఁ గాచెడి రాక్షస స్త్రీలు బెదిరి
పాఱిపోయిరి రావణుపాలి కంత. ||౧౨౫||

వ. ఇట్లు రావణుం జేరి వారు, ||౧౨౬||

క. దేవా! నేఁ డొక మర్కటుఁ
డే విధమున వచ్చినాఁడొ యెఱుఁగము, సీతా
దేవిఁ గని మాటలాడియుఁ
బోవుచు వన మెల్లఁ బెఱికి ప్రోవిడి కడఁకన్. ||౧౨౭||

తే. వనముఁ గాచెడి రాక్షస వర్గములను
దండి నొకనిని మిడి వోవకుండఁ బట్టి,
మేటి భుజశక్తి నందఱ గీటడంచి,
వాలి యున్నాఁడు సాహసవంతుఁడగుచు, ||౧౨౮||

కపి వీరుఁడు రాక్షస వీరులను గసిమసంగుట

వ. అని విన్నవించినంతనే క్రోధరక్తాంతలోచనుం డగుచు, న వ్వింశతి లోచనుండు విచారించి, వాఁడు రాముని పంపున వచ్చిన దూత కాఁబోలు, వానిం జంపుం డని పదివేల రాక్షసులం బంపిన ||౧౨౯||

క. ఉగ్రాకారుం డగుచు ద
శగ్రీవుం డనుపఁ దనుజ సంఘంబులు దా
మాగ్రహమునఁ జనుచు బలో
దగ్ర క్రోధాత్ము లగుచుఁ దాఁకిరి జడిమిన్. ||౧౩౦||

ఉ. తాఁకిన యంత, వాయుజుఁడు తా నదలించి కఠోర రేఖతో
వీఁక నెదిర్చి పేర్చి, రణవీథి నిశాచర సైన్య మెల్ల నొ
క్కాఁకున వెంటనంటి సమదోగ్ర బలంబునఁ బాఱఁ బాఁఱఁగా
దోఁకను జుట్టి మోఁదె, బలు దుర్దములం దునుమాడె నందఱిన్. ||౧౩౧||

క. అందునఁ జావక మిగిలిన
కొందఱు పఱతెంచి, యసుర కొల్వున మ్రొక్కో
యందఱ మ్రింగెను, దానవు
లందఱకును వీఁడు దారుణాంతకుఁ డగుచున్. ||౧౩౨||

వ. అని విన్నవించిన రాక్షసేశ్వరుం డగు రావణుండు మండిపడి, పింగళాక్షుని, దీర్ఘజిహ్వుని, నశ్మవక్షుని, శార్దూలముఖుని, వక్రనాసుని, బనిచిన, వారును దమ తమ బలంబులం గూడికొని రథారూఢులై వచ్చి, యార్చుచుం దాఁకి, శస్త్రాస్త్రంబు లడరించిన, నవియెల్ల లెక్కగొనక, యక్కరువలి కొడుకు దర్పంబునం బేర్చి, వాల మల్లార్చి, యెదిర్చిన బలంబును బలువిడిగాఁ దోలి, పింగళాక్షుని ద్రుంచి, దీర్ఘ జిహ్వుని దీర్ఘనిద్ర పుచ్చి, వక్రనాసుని బరాక్రమంబునం జూర్ణంబు సేసి, యశ్మవక్షుని భస్మంబుఁజేసి, శార్దూలముఖుని మర్దించి, నిర్వక్రమ పరాక్రమంబున గర్వించి, మరలి మకరతోరణంబు నారోహించి, యార్చుచున్న సమయంబున, ||౧౩౩||

క. చావక మిగిలిన దైత్యులు
రావణు కడ కేఁగి రాహుత్తుల పా
ట్లా వాయుజు సాహసమును
వే విధములఁ జెప్ప నతఁడు విస్మయపడుచున్. ॥౧౩౪॥

మ. కుటిల భ్రూకుటి దుర్నిరీక్షణములం గ్రోధానల జ్వాల లు
త్కటమై పర్వఁగ, మంత్రి సూనుల, మహా గర్వాంధులన్, గ్రూరులన్
బటు బాహాబలు రార్వురం బనిచె, శుంభద్విక్రమాటోప మ
ర్కట పారీంద్రముమీఁద నుద్దవిడి సంగ్రామంబు గావింపఁగన్. ॥౧౩౫॥

వ. ఇట్లు పనిచిన నా యార్వురును, ॥౧౩౬॥

సీ. శతకోటి విక్రమ ప్రతిమానుఁ డైనట్టి
శతజిహ్వుఁ డత్యంత సాహసుండు,
రోషానలాభీల శేషాహి యైనట్టి
రుధిరాక్షుఁ డత్యుగ్ర రూప యుతుఁడు,
పర సైన్య కానన పావకుం డైనట్టి
రక్తరోముఁడు మహా రణబలుండు,
కఠిన శాత్రవ లోక గజ సింహుఁ డైనట్టి
శూరదంష్ట్రుఁడు లయ కాల హరుఁడు,

తే. వ్యాఘ్ర కబళుండు పృథుతరాహవ జయుండు
స్తనితహస్తుండు సాహసోదార బలుఁడు,
వీర లార్వురు నత్యుగ్ర వేషములను
రూఢి వెడలిరి ఘన రథారూఢు లగుచు. ॥౧౩౭॥

క. తమ తమ బిరుదులు నెఱపుచుఁ
దమకంబున వెడలి రథిక దలములు గొలువన్
ఘుమఘుమ భేరీ రవ సం
భ్రమములతో మంత్రి సుతులు పావనిమీఁదన్. ॥౧౩౮॥

వ. ఇట్లు కదిసి సింహనాదంబు లంబరంబునం జెలంగ, గజ తురంగ శతాంగ సుభట నికరంబుం గూడి శస్త్రాస్త్రంబులం బొదివిన. ॥౧౩౯॥

తే. వాల మల్లార్చి, బ్రహ్మాండ గోళమెల్ల
పగుల నార్చుచు, భుజ యుగం బప్పళించి,

రణము చేయంగ మకరతోరణము డిగ్గి
మంతు కెక్కిన యా హనుమంతుఁ డంత. ||౧౪౦||

సీ. ఒక్కొక్క రథముతో నొక్కొక్క రథమును
విటతాటనంబుగా విఱుగఁ గొట్టి,
యొక్కొక్క గజముతో నొక్కొక్క గజమును
జాఁపచుట్టగఁ బట్టి చావఁ గొట్టి,
యొక్కొక్క హయముతో నొక్కొక్క హయమును
వాల ముఖంబునఁ గూలఁగొట్టి,
యొక్కొక్క భటునితో నొక్కొక్క సుభటుని
వడిఁ ద్రిప్పి చెక్కలు వాఱఁ గొట్టి,

తే. బాహుబల గర్వమునఁ బేర్చి, ప్రథన సీమ
మంత్రి సూనుల నార్వుర మడియఁ గొట్టి,
మకరతోరణమున విక్రమమ్ము మెఱయ
భీకరాకారుఁడై యుండెఁ బెచ్చు పెరిఁగి ||౧౪౧||

క. ఆ రణ వీథిని నిలువక
పాఱిన హతశేషు లెల్లఁ బర్విడి, రాజ
ద్వారమున బొబ్బ లిడి, రా
ఘోరాజిని మంత్రి సుతులు కూలి రటంచున్. ||౧౪౨||

వ. వారి పాటు విని రావణాసురుం డదరిపడి, యాజ్యాహుతిం బ్రజ్వరిల్లు హుతాశనుం బోలి మండిపడి, ప్రహస్త తనూజుండగు జంబుమాలిం గని, నీ వా వానరాధముని వధించి శీఘ్రమ్ము రమ్మని యనిపిన. ||౧౪౩||

హనుమంతుఁడు జంబుమాలిని రూపుమాపుట

ఉ. అప్పుడు జంబుమాలి భయదాకృతి, వీర రసాప్తిఁ గన్నులన్
నిప్పులు రాలఁ, బేరలుక నిండఁగ, నూర్పులు పర్వఁ, జిత్రమై
యొప్పుగ రొప్పుచున్, రణ మహోత్సుకుఁడై గజవాజి బృందముల్
విప్పుగ వెంట రాఁగఁ, గపివీరు నెదుర్కొని విక్రమంబునన్. ||౧౪౪||

క. అదలించి, వాయు నందనుఁ
బ్రదరంబుల సేయ, నంతఁ బవనజుఁ డలుకన్

గొదగొని బలముల నన్నిటిఁ
జదియంగా మోఁదెఁ నొక్క సాలముచేతన్. ||౧౪౩||

ఆ. రథము నుగ్గు సేసి, రథ సారథిని జంపి,
రథ తురంగములఁ బృథుల శక్తిఁ,
బట్టి, వాలమునను బడఁగొట్టి చంపిన,
జంబుమాలి కినిసి సాహసమున. ||౧౪౬||

క. అడిదంబును గదయును గొని,
పుడమికి లంఘించి, వాయు పుత్రుని నిటలం
బెడపక వ్రేసిన, ధరణిం
బడి మూర్ఛ మునింగి, తెలిసి బలయుతుఁ డగుచున్. ||౧౪౭||

క. ఆలంబున నాతని కర
వాలంబును ద్రుంచివైచి, వర భుజ శక్తిన్
నేలం గూల్చెను, విక్రమ
శాలిన్, వడి జంబుమాలి, సాహసశీలిన్. ||౧౪౮||

ఆ. అంత జంబుమాలి, యత్యంత బలశాలి,
గర్వ మెల్లఁ దూల, కలన వ్రాలి,
పొలిసె ననుట దైత్యపుంగవుఁ డాలించి,
యాత్మ సంచలింప నాగ్రహించి. ||౧౪౯||

క. సాహసము వెలయ సమరో
త్సాహంబున దుష్ట కపిని జంపు మటంచున్
బాహు బలాఢ్యుని, నరి నిక
రాహవ సంహారు, వీరు, నక్ష కుమారున్. ||౧౫౦||

వ. అంపిన నతండు. ||౧౫౧||

అక్షయకుమార పవనకుమారుల భీకర సమరము

సీ. చిత్ర మాణిక్య రంజిత విభవంబు
భానుకోటి ప్రభా భాసితంబు,
భీకర ధ్వజ దండ బిరుదాలవాలంబు
శస్త్రాస్త్ర పరికర సంయుతంబు,

బంధురాధికజవ బహు హయోపేతంబు
        కుటిల దిక్పాల దృగ్గోచరంబు,
ఘన నభోమార్గ విఖ్యాతైక గమనంబు
        వర తపోలబ్ధాతి వైభవంబు,

తే. నైన రథ మెక్కి, మద వారణౌఘ సుభట
వీర హుంకార ఝంకార వార ములియఁ
గదలె హనుమంతుపైకి నాగ్రహ మెసంగ
మదము దైవార నక్షకుమారుఁ డలుక. ||౧౫౨||

క. అటు చని పావనిఁ గని ది
క్తటములు సెదరంగ నార్చి, దండడి భూభృ
త్తటముపయిఁ గురియు వర్షో
త్కట ధారల రీతి, నంప ధారలు గురిసెన్. ||౧౫౩||

ఉ. వాయుజుఁ డప్పు డంప గమి వాల ముఖంబునఁ ద్రుంచెఁ, ద్రుంచినన్
వాయుజుమీఁదఁ గ్రమ్మఱ నవార్య బలంబున నేసె, నేసినన్
వాయుజుఁడుగ్రుఁడై తునిమె వాని శరావళి నెల్లఁ బిమ్మటన్,
వాయుజు నాట నేసెఁ గడు వాఁడి శరంబుల నక్షుఁ డుద్ధతిన్. ||౧౫౪||

వ. ఇట్లేసిన, ||౧౫౫||

ఉ. తాల మహీజ రాజిని రథంబును గూలఁగ మోఁదె, మోదినన్
నేలఁ బదాతియై నిలిచినేర్పున వాఁడు శరాళి మారుతిన్
ఫాలము నొంచె, నొంచినను బావని మూర్ఛిలి తేఱి, దానవు
దూలఁగ ముష్టిచేఁ బొడిచె దోర్బల శక్తి రణాంగణంబునన్. ||౧౫౬||

అక్షయకుమారాదుల సంహారము

సీ. పొడిచిన మూర్ఛిల్లి, వడిఁ దేఱి, దైత్యుండు
        గదఁ గొని వైచె వక్షంబు పగుల,
వైచిన మారుతి వడి వాని గదఁ బుచ్చు
        కొని వాని దేహంబు గుదియ నేసె,
నేసినఁ దన వీఁక నోసరింపక వాఁడు
        గగనంబు కెగసె నా క్షణమునందె,

వాయు తనూజుండు వదలక తన వెంట
నెగసిన, గదఁ గొని యేసె నతని,

తే. నతఁడు గదఁ ద్రుంప, ఖడ్గాన నతుల శక్తి
వాఁడు మారుతి తొడలు నొవ్వంగ నడఁచె,
నంత సోలుచునా హనుమంతుఁ, డెగిరి
పట్టుకొని వాని ధాత్రిపైఁ గొట్టి చంపె. ||౧౫౭||

తే. అంత హతశేషు లగువార లరుగుదెంచి,
సంభ్రమంబున దానవ చక్రవర్తిఁ
గాంచి, కొలువెల్ల సందడి గాఁగ, నపుడు
బహు విధంబుల హనుమంతుఁ బ్రస్తుతించి, ||౧౫౮||

సీ. అక్షుండు తెగె, నశ్మవక్షుండు తెగటాఱె
రక్తరోముఁడు నీల్గె రణములోన
స్తనితహస్తుఁడు మ్రగ్గె, శార్దూలముఖుఁడీల్గెఁ
గింకర వర్గంబు గీటడంగె
శార్దూలకబళుండు సచ్చె, దుర్జయుఁ డేఁగె
శతమాయుఁ డొరిగెను, సమసె వక్ర
నాసుండు, మఱి రక్తనాసుండుఁ గడతేఱె
శూలదంష్ట్రుఁడు నేలఁ గూలిపోయె,

తే. మడిసె యూపాక్షుఁ, డట జంబుమాలి తునిఁగెఁ
బింగళాక్షుని పే రంత బిలము సొచ్చె,
వనము కావలి రాక్షస వర్గ మడఁగె
దీర్ఘజిహ్వుండు నేటితోఁ దీఱిపోయె. ||౧౫౯||

వ. అని వేఱు వేఱ విన్నవించిన నసురేంద్రుఁడు విని తన మనంబున. ||౧౬౦||

మత్త. వీని వానరుఁ డంచు నాత్మను విశ్వసింపఁగ జెల్ల, దీ
దానవావళి మ్రింగఁ బుట్టిన దయ్యమో? యటుగాక వై
శ్వానరుం డిటువంటి రూపున వచ్చి నిల్చెనొ? కాక యా
మేను గైకొని విష్ణుఁ డీడకు మేటియై చనుదెంచెనో? ||౧౬౧||

మత్త. కాక యే వర మైన నా కఱకంతుఁ డిచ్చిన నుబ్బి యా
నాక వల్లభుఁ డెల్ల కాలము నాకు నోడిన భీతిమై

లోక భీకర మైన రాక్షస లోక మెల్ల నడపంగా
నీ కరాళపు రూపు నిప్పుడ యీడ కంపఁగ వచ్చెనో? ||౧౬౨||

మత్త. కాక తక్కినవార లెవ్వరు గర్వ సంపద మీఱఁగా
నాకు డీకొని ఢాకతోడ రణంబు సేయఁగ నోపరే
లోకమందిటు క్రోఁతు లెక్కడ లోఁచు దానవ వీరులన్
జోక వీనికిఁ గల్గెనేనియుఁ జూఱ పుచ్చఁడె సర్వమున్. ||౧౬౩||

వ. అని యిట్లనేక ప్రకారంబులఁ జింతించి యక్షకుమారుం దలంచి పలు దెఱంగులఁ బలవించుచున్న తండ్రిం గాంచి మేఘనాదుం డిట్లనియె. ||౧౬౪||

ఇంద్రజిత్తు హనుమంతునిపై నెత్తివచ్చుట

క. దేవతలతోడఁ గూదను
దేవేంద్రుని గెలిచినట్టి దేవర! మీకు
న్నీ వగపేటికి నేఁటికి
దేవా! చిత్తంబులోన దీనుని భంగిన్? ||౧౬౫||

క. వానరుని గొండ చేసుక
పూనికఁ జింతింప నేల? భుజ బల శక్తిన్
వానిం జంపెద నొండెను
దీనుని గావించి పట్టి తెచ్చెద నొండెన్. ||౧౬౬||

వ. నావుడు రాక్షసేశ్వరుం డతని మాటలకు మనంబున నలరి, నీవు విరించి వరదత్త ప్రతాప హుతాశనుండవు, చాప విద్యా ప్రవీణుండవు, తపోబల సమర్థుండవు, దేవేంద్ర గర్వ విమర్దనుండవు, మత్సమాన శౌర్య చాతుర్య ధుర్యుండవు, గావున నీ కసాధ్యం బగు కార్యం బెద్దియును లేదు. నీ విపుడ పోయి వాని సాధించి రమ్మని పంచిన, || ౧౬౭||

సీ. మాణిక్య తపనీయ మయ విమానముతోడఁ
గెంబట్టు బిరుదు టెక్కెంబుతోడ
సరి చెప్పఁగా రాని శస్త్రాస్త్రములతోడ
బలమైన దివ్య చాపంబుతోడ
నాహవ కోవిదుండైన సారథితోడ
ఘన సత్త్వ జవ తురంగములతోడఁ

గనుపట్టి దిక్కుల గగన యానముతోడ
బాల సూర్యోదయ ప్రభలతోడఁ

తే. గరము విలసిల్లు రథ మెక్కి, గంధ నాగ
తురగ రథ భట వంది సందోహ పటహ
శంఖ కాహళ దుందుభి స్వనము లొలయ
మేఘనాదుండు హనుమంతుమీఁద వెడలె. ||౧౬౮||

లయగ్రాహి. పెక్కులగు గుఱ్ఱములుఁ, జొక్కపు రథంబులును,
నెక్కువగు నేనుఁగులుఁ, గ్రిక్కిఱిసి రాఁగా
రక్కసులు సేరి యిరు ప్రక్కలును గొల్వఁ, గడు
నుక్కునను మీఱి చల మెక్కుడుగ నంతన్
గ్రక్కదల భూతలము, చుక్క లొగి రాల, శిల
లుక్కసిలి, నాదములు పిక్కటిలి మ్రోయన్
డెక్కెముల మించి, జవ మెక్కుడుగఁ జూపు దళ
మక్కజముగా నుడువ దిక్కులు వడంకన్. ||౧౬౯||

వ. ఇట్లు భయంకరాకారంబున వెడలి, కంఠ హుంకృతులును, భేరీ భాంకృతులును, నంబరంబునఁ జెలంగఁ, బొంగి చనుదెంచుచున్న రాక్షస సైన్యంబుం గనుంగొని హనుమంతుఁడు తోరణ స్తంభంబుపై నుండి, బధిరీభూత దిగంతరంబుగా భీకర గతి నార్చిన. ||౧౭౦||

మేఘనాదుని భయంకర సమరము

క. కలఁగినవి దేవ గణములు,
జలధులు ఘూర్ణిల్లె, గిరులు చలనం బొందెన్,
జలజాప్త చంద్రు లొదిగిరి,
జలధరములు పఱియ లగుచుఁ జదలం బర్వెన్. ||౧౭౧||

క. అప్పుడు దానవ వీరులు
నిప్పులు వర్షించునట్టి నిశితాస్త్రములన్
గప్పిరి కెందొగ వానలఁ
గప్పిన శైలంబుఁ బోలఁ గపివరు మీఁదన్. ||౧౭౨||

తే. అంప వర్షంబు తనమీదఁ జొంపములుగ
లీలఁ గురియంగ, నవి యెల్ల లెక్కఁగొనక

భువికి లంఘించి, యప్పు డద్భుతముగాఁగ
వాల మల్లార్చి యొక మహాసాల మెత్తి. ॥౧౭౩॥

తే. తేరు లన్నియుఁ గూరాటి తేరులుగను,
గుఱ్ఱముల నెల్లఁ గావేరి గుఱ్ఱములుగ,
నేనుఁగుల నెల్ల వెడరూపు టేనుఁగులుగ
దళము లన్నియు మఱి హరిదళము గాఁగ. ॥౧౭౪॥

వ. ఇట్లు సమయింపం జూచి బలంబుపై కుఱికి, ॥౧౭౫॥

సీ. కరి యూథములమీఁదఁ గదిసి మావంతుల
తోడఁ గూడఁగఁ బట్టి తునియఁ గొట్టి,
గుఱ్ఱంపుఁ బౌఁజులకును దాఁటి రౌతులఁ
గలయంగఁ బట్టి చెక్కలుగఁ గొట్టి,
రథములపైకి నుగ్రంబుగా లంఘించి
రథికులతోఁ గూడఁ రసను గొట్టి,
బలములమీఁద నిబ్బరముగాఁ గుప్పించి
వాల ముఖంబునఁ దూలఁ గొట్టి,

తే. పటహ నిస్సాణ కాహళ పటిమ లురియఁ
ద్రొక్కి శస్త్రాస్త్ర నిచయముల్ తుమురు చేసి,
ఛత్రములఁ ద్రుంచి పడగల సత్త్వ మణఁచి
పవన సూనుండు సాహస ప్రౌఢి మెఱసె. ॥౧౭౬॥

వ. అట్టి సమయంబున, ॥౧౭౭॥

చ. అనలము రీతి మండి దివిజారి తనూజుఁడు తేరు దోలి, య
య్యనిల తనూజు నేసె వివిధాయుధ పంక్తుల, వాని నెల్లఁ దు
త్తునియలు సేసె వాయుజుఁడు, దోర్బల శక్తిని దైత్యుఁడేయఁ, దో
కను దునుమాడె వాని విశిఖంబుల నన్నిటి వాయు సూనుఁడున్. ॥౧౭౮॥

క. గిరులను బావని రువ్వుచు
దరువుల నేయంగఁ, గినిసి దానవుఁ డంతన్
దురమున నడుమనె త్రుంచెను
శరజాలముచేత నొక్క క్షణమున వానిన్. ॥౧౭౯॥

తే. గంధవహు పుత్త్రుఁ డప్పు డాగ్రహముతోడ
రథముఁ గూలంగఁ దన్ని సారథినిఁ జంపి
గుఱ్ఱములఁ జంపి, కేతువుఁ గూల నడవ,
మేఘనాదుండు కినిసి సమీర సుతుని. ||౧౮౦||

వ. అహంకారంబునఁ బ్రతిఘటించి, ||౧౮౧||

క. వాయవ్యాస్త్రము నంతట
వాయుజు మీఁదికి నతండు వడి నేసిన, నా
వాయవ్యాస్త్రముఁ దూలెను
వాయుజునిం జంప నోడి వారని కరుణన్. ||౧౮౨||

వ. అది వృథ యగుటం గని మఱియును, ||౧౮౩||

క. రౌద్రం బడరఁగ నేసెను
రుద్రాస్త్రం బతనిమీఁద రూఢిగ నతఁ డా
రుద్రుని యంశం బగుటను,
రౌద్రాస్త్రము దేలిపోయె రభసం బొప్పన్. ||౧౮౪||

వ. అమ్మహాస్త్రంబు గూడఁ దప్పిపోవుట కాశ్చర్యంబు నొంది యింద్రజిత్తు మఱియును. ||౧౮౫||

బ్రహ్మాస్త్రమునకు గట్టువడిన హనుమంతుఁడు

క. సుర ఖచర యక్ష కిన్నర
గరుడోరగ సిద్ధ సాధ్య గంధర్వ గణం
బరుదంది చూడఁగా ని
ర్భర ముష్టిం దొడిగి యేసె బ్రహ్మాస్త్రంబున్. ||౧౮౬||

వ. అట్టి యవసరమున. ||౧౮౭||

క. సప్తాంభోధులు కలఁగెను,
సప్త ద్వీపములు వణఁకె, శైలము లదరెన్,
సప్తానిలములు దలఁకెను,
సప్తాశ్వుఁడు మ్రానుపడియె, జగములు గదలెన్. ||౧౮౮||

వ. ఇట్లనేక ప్రకారంబులఁ గాలాగ్ని తెఱంగున వెడలి, మిడుం గుఱులు చెదరి పడఁగ, బ్రహ్మాండ మండలంబులం బట్టుకొనునట్లు పెను మంట లుప్పరం బెగయ, నేతెంచు బ్రహ్మాస్త్రముం గని హనుమంతుఁడు తన మనంబున, ||౧౮౯||

ఆ. తనకుఁ జిన్ననాఁడు దయచేసినటువంటి
వనజ భవునిచేతి వరముఁ దలఁచి,
బ్రహ్మ మంత్ర మప్డు పఠియింప, నది చంప
కతనిఁ గట్టి వైచె నవనిమీఁద. ||౧౯౦||

వ. ఇట్లు కట్టుపడిన కరువలి పట్టిని జూచి, రావణాసురుని పట్టి తనలో నిట్టు లనుకొనియె, ||౧౯౧||

క. ఈ బ్రహ్మాస్త్రము తాఁకున
కే బలియుఁడు బ్రదుక నోపఁ, డితఁడు ఘనుండౌ,
నీ బాహుబలుని గట్టుట
నా బలిమికిఁ దొడవ కాదె నాకులు మెచ్చన్! ||౧౯౨||

క. పెక్కండ్ర దనుజ వీరులఁ
జక్కాడిన వీనిఁ బట్టి, సాహసముగ మా
రక్కసుల ఱేని యొద్దకుఁ
జక్కఁగఁ గొనిపోవు టదియ చంపుట గాదే! ||౧౯౩||

చ. అని తన సత్త్వ సంపద రయంబునఁ బొంగుచు మేఘనాదుఁడ
య్యనిలజుఁ గొంచు నేఁగె దివిజారి సభాస్థలి కద్భుతంబుగా,
ఘన రథ దంతి ఘోటక నికాయ భటావళి శస్త్ర దీప్తకే
తన వర శంఖ కాహళ వితాన రవంబులు మిన్ను ముట్టఁగన్. ||౧౯౪||

వ. ఇట్లు కొనిపోయి రాక్షసేశ్వరుం డయిన రావణాసురు సమ్ముఖ మ్మునం బెట్టినంతనే గాడుపు పట్టిం గని. ||౧౯౫||

హనుమంతునిచే రావణుని యధిక్షేపము

క. కుటిల భ్రూకుటి నటన
స్ఫుట ధూమ విలాస పవన ఘూత్కృతి జనితో
ద్భట రోషానల కీలో
త్కట నేత్రుం డగుచుఁ బలికెఁ గటము లదురఁగన్. ||౧౯౬||

ఉ. ఎవ్వఁడ వోరి? నీకుఁ బ్రభు వెవ్వఁడు చెప్పుము? నీ విటొంటిమై
నివ్వనరాశి దాఁటి యిట కే గతి వచ్చితి? నామ మేమి? నీ
వెవ్వని ప్రాపునం బెఱికితీ వనమంతయు శంక లేక? యిం
కెవ్వని పంపునం దునిమితీ సురవైరుల నెల్ల నుగ్రతన్? ||౧౯౭||

సీ. అమర వల్లభు భోగ మంతయుఁ గైకొని
వీతిహోత్రుని సిరి నీటముంచి,
జముని కింకరులను సంహారమొనరించి
రాక్షసాధీశ్వరు శిక్షసేసి,
యంభోధినాథుని గాంభీర్య మణఁగించి
దోర్బలంబున గాలిఁ దూలబట్టి,
విత్తనాథుని మహా విభవంబు గొల్లాడి
శూల హస్తుని నొక్క మూల కదిమి,

తే. అమర గంధర్వ కిన్నర యక్ష భుజగ
గరుడ గుహ్యక ముని సిద్ధ వరుల నెల్లఁ
బట్టి మును వెట్టి సేయించునట్టి నన్ను
విన్నయంతన గుండెలు వ్రీల వెట్లు? ||౧౯౮||

చ. శరనిధి దాఁటి వచ్చుటయ చాలక నా పురిఁ జొచ్చి, చొచ్చియున్
వెఱవక బంటవై వనము వేళ్ళకుఁ ద్రుంచితి, త్రుంచి క్రమ్మఱన్
బిరుదవు పోలె రాక్షసులఁ బెక్కురఁ జంపితి, చంపి నెమ్మదిన్
గరకరితోడ నా యెదుర గర్వముతోడ నిల్చి తద్దిరా! ||౧౯౯||

క. ఖండించెద నీ చేతులు,
తుండించెద నడుము రెండు తునుకలు గాఁగన్,
జెండించెదఁ గత్తులతో,
వండించెద నూనెలోన వారక నిన్నున్. ||౨౦౦||

వ. ఇట్లు పట్టరాని కోపంబున నాటోపంబుగాఁ బలుకుచున్న రావణా సురుం జీరికిం గొనక
హనుమంతుం డిట్లనియె. ||౨౦౧||

హనుమంతునిచే శ్రీరామచంద్రుని గుణ కీర్తనము

క. ఇనతనయుని వర మంత్రిని,
జనపతి యైనట్టి రామచంద్రుని దూతన్,

ఘనుఁడగు వాయు కుమారుఁడ,
వినుమీ హనుమంతుఁ డనఁగ వెలసినవాఁడన్. ||౨౦౨||

క. రాముని పంపున వచ్చితి,
రాముని సేమంబు నీ పురంబున ను న్నా
రాముని సతి కెఱిఁగించితి,
రాముని కడ కేఁగుచుండి రాజస వృత్తిన్. ||౨౦౩||

క. నా రాక మీకుఁ దెలియఁగ
బీరంబున వనము గలయఁ బెఱికితి శక్తిన్,
ఘోరాజి నాకు నెదిరిన
వారలఁ బంపితిని యముని పట్నము చూడన్. ||౨౦౪||

క. నినుఁ జూచి తిరిగి పోయెడు
మనమున మఱి కట్టఁ బడితి మనుజాశన! నీ
యను వెల్లఁ గంటి, నింకను
వినుమా నా బుద్ధిఁ దెలియ వివరముతోడన్. ||౨౦౫||

చ. ఘనుఁడవు, నీతిమంతుఁడవు, కార్య మెఱుంగుదు, సాహసంబునన్
నిను నెదిరించి పోరుటకు నిర్జర వల్లభుఁ డోపలేఁడు, నీ
వనిన జగత్త్రయం బళుకు, నద్భుత రూపము సెప్పరాదు, నీ
యనుపమ భోగ సంపదల కాఱడి తెచ్చితి విప్షు రావణా! ||౨౦౬||

క. కడ లేని బలము, ధర నె
క్కడ లేని మహా ధనంబు కరి తురంగంబుల్,
కడ గానరాని సంపద,
చెడ కుండఁగ నీకు బుద్ధి చెప్పెద వినుమా! ||౨౦౭||

సీ. కుదియించి సింహంబు కోరలు పెఱుకంగ
శేషాహి దౌడలు చీల్చివేయఁ,
బీడించి దంభోళిఁ బిడికిటఁ బట్టంగఁ
గఠిన కాకోలంబు కడి గొనంగఁ,
జెలఁగి బ్రహ్మాండమ్ము చిప్ప లూడఁగఁ దన్న
హంకారమున బడబాగ్ని నుఱుక,
నంభో నిధానంబు లఱచేత నడవంగ
గిరి వర్గములఁ దలక్రిందు చేయఁ,

తే. గల మహాబాహుసత్త్వ విఖ్యాతి విపుల
చండ భుజదండ సాహసోద్దండ విజయ
కాల రుద్రావతార సంగ్రామ భీమ
మూర్తి మంతులు కపులు, సత్కీర్తియుతులు ||౨౦౮||

వ. అదియునుంగాక దశరథరాజ నందనుండును, గౌసల్యా గర్భసంభవుండును, దాటకా ప్రాణాపహరుండును, విశ్వామిత్ర యాగ సంరక్షకుండును, నహల్యా శాప మోక్ష దీక్షా గురుండును, హర కోదండ ఖండనుండును, జామదగ్ని బాహుబల భంగుండును, విరాధ నిరోధుండును, ఖర దూషణ త్రిశిర శ్ఛేదనుండును, మాయామృగ సంచారి మారీచ సంహారకుండును, గబంధాంత కుండును, వాలి ప్రాణ నిబర్హణుండును, సుగ్రీవ రాజ్య సంస్థాపన పరమాచార్యుండును, ధనుర్విద్యా ప్రవీణుండును, నమోఘ బాణుండును, రాక్షస కులాంతకుండును, గాకుత్స్థాన్వయాంభోనిధి చంద్రుండును, గరుణాసింధుండును, నగు శ్రీరామ చంద్రుండు కరుణాలంకారుఁడు గావున, ||౨౦౯||

ఉ. వారక సీత నిచ్చి, రఘువల్లభునిన్ శరణంబు చొచ్చినన్,
నేరము లెంచి చంపమికి నీ యెడ కెప్పుడు నేను బూఁటగా
భారపడంగఁ జాలుదు, శుభ స్థితి నమ్ముము, నమ్మ కూరకే
పోరఁగఁ జూచితేనిఁ, బొరిపుచ్చక మానఁడు నిన్ను రావణా! ||౨౧౦||

ఉ. నావుడు మండి, దైత్యకుల నాయకుఁ డుగ్ర విలోకనంబులం
బావక విస్ఫులింగములు పైకొని పాఱఁగ, వీర ఘోర దై
త్యావళిఁ జూచి, మీరలు మహా విశిఖంబుల వీనిఁ జంపుఁడీ
యావల రాముఁ డుల్కుచు భయాకులుఁడై చెడిపోవు నట్టుగన్. ||౨౧౧||

వ. అనిన విభీషణుం డిట్లనియె. ||౨౧౨||

దూతను జంపుట దోసమని రావణునకు విభీషణుని హితవు

క. దూతపనిఁ బూని వచ్చిన
దూతలు తమ నోరి కెంత తోఁచిన నట్లా
నేతల నాడుదు, రాడిన
దూతలఁ జంపంగఁ దగదు దొరలకు నెందున్. ||౨౧౩||

క. కాకుండిన మీ చిత్తము
కాకెల్లను దీఱ ముజ్జగంబులు బెదరన్

ఢాక నడలించి తోకను,
వీఁకన్ ముట్టించి పోవ విడుచుట చాలున్. ||౨౧౪||

వ. అని విన్నవించిన. ||౨౧౫||

ఆ. నీతి వాక్య సరణి నెఱయంగ విని రావ
ణాసురుండు కోప మెడలి పలికె
వీనిఁ దోక గాల్చి, వెడలంగఁ ద్రోయుఁ డీ
ప్రొద్దె యటకుఁ దిరిగి పోవుఁ గాక. ||౨౧౬||

వ. అని యిట్లానతిచ్చిన విని, రాత్రించరు లతనిని సభా మధ్యంబు నుండి బయటికి వెడలం గొనిపోయి యొక్కచోట. ||౨౧౭||

వాలాగ్ర జ్వాలలతో వాయు సుతుఁడు లంకను దగులఁ బెట్టుట

ఉ. వాలము నిండఁ గోకలు జవంబున గట్టిగఁ జుట్టి, పైఁ
దైలము చక్కఁ జల్లి, పిఱుఁదం జని పౌరులు సూడఁ, బావక
జ్వాలఁ దగిల్చి, బొబ్బలిడి, వాడల వాడలఁ ద్రిప్పుచుండ, వా
తూల భవుండు దానికిని దూలక వహ్ని జపంబు సేయఁగన్. ||౨౧౮||

ఆ. అగ్నిదేవుఁ డప్పు డాత్మలోఁ జింతించి
"హితుఁడు నాకు, లోక హితుఁడు పవనుఁ,
డతని పుత్త్రుఁ, డైన హనుమంతునకు నేను
చలువ కూర్తు" ననుచుఁ జల్ల నయ్యె ||౨౧౯||

వ. అప్పుడచ్చటి వృత్తాంతం బంతయుఁ, దనకుఁ గావలి యున్న రాక్షసకాంతలవలన విని, చింతాభరాక్రాంతయై, జనకరాజ నందన కరంబు శోకించి, కరంబులు ముకుళించి, జగద్ధిత కార్య ధుర్యుండును, రాఘవ ప్రియానుచరుండును, మత్ప్రాణ బంధుండును, జగత్ప్రాణ నందనుండును నైన హనుమంతునకు శీతలుండవు కమ్మని యగ్ని దేవునకు నమస్కరించి, యగ్ని మంత్రంబును, బ్రహ్మ మంత్రంబును నుచ్చరించిన, నద్దానివలన వానికి వైశ్వానర భగవా నుండు సల్లనయ్యె. బ్రహ్మాస్త్ర బంధనంబును నూడె నట్టి సమయంబున. ||౨౨౦||

సీ. కొలువు కూటములకుఁ గుప్పించి, గజ వాజి
శాలల మీఁదికిఁ జౌకళించి,
భండార గృహముల పైకిని లంఘించి

మెఱుఁగారు మేడలమీఁది కుఱికి,
చప్పరంబులమీఁది కుప్పరంబున దాఁటి
యంతఃపురమునకు గంతువైచి,
చవికలమీఁదను సాహసంబున వ్రాలి
గరిడికూటంబుల సొరిది నెక్కి,

తే. వాడ వాడల వీథుల వన్నె మెఱసి
హరుఁడు త్రిపురంబు గాల్చిన యట్టి లీల,
నొక్క గృహమైన లెక్కకు దక్క నీక
దానవేశ్వర పురము దగ్ధంబు చేసె. ||౨౨౧||

శా. అంభోరాశిని వాలవహ్ని నతిశౌర్యం బొప్పఁ జల్లార్చి, య
య్యంభోజానన సీతఁ గాంచి, తన వృత్తాంతంబు తెల్లంబుగా
గంభీర ధ్వని విన్నవింపుచు నమస్కారంబు గావించి, సం
రంభం బొప్పఁగ వేడ్కతోఁ గదలె ధీర ప్రౌఢి హన్మంతుఁడున్. ||౨౨౨||

మారుతి పిడికిటిపోటుతో యమపురి కరిగిన లంకిణి

క. పోయెడు వాయుజు నెక్కడఁ
బోయెదు నాచేత ననుచుఁ బోనీక వడిన్
డాయఁగ వచ్చిన లంకిణి
కాయము వగులంగఁ బొడిచెఁ గడు వడిఁ గినుకన్. ||౨౨౩||

వ. ఇట్లు లంకిణిం జంపి, సువేలాచలం బెక్కి, సింహనాదంబు సేయుచు, ||౨౨౪||

క. పుడమీ ధర శృంగంబున
నడుగులు వడి నూఁది త్రొక్కి, యద్భుత శక్తిన్
జలరాశి దాఁటఁ బావని
మిడివింటం బసిఁడి యుండ మీఁటిన రీతిన్. ||౨౨౫||

వ. ఇట్లు కుప్పించి, యుప్పరం బెగసి, వాయు వేగంబునం జనుచు నయ్యబ్ధి మధ్యంబున నున్న సునాభం బను శైలంబునఁ దన దేహంబు దాహంబుఁ దీర్చుకొని, సముద్రంబును దాఁటి, యవ్వలి కిం జనియె నప్పుడు. ||౨౨౬||

దధివనమున వానర వీరుల యుత్సాహ క్రీడ

ఉ. వచ్చిన పావనిం గని, జవంబున నంగదుఁ డాదియౌ కపుల్
గ్రచ్చుఱ భక్తితో నెదురుగాఁ జన, నందఱఁ గౌఁగిలించి, వా
రచ్చటి కార్యమంతయుఁ బ్రియంబునఁ ద న్నడుగంగఁ, బోయి వే
వచ్చిన చంద మేర్పడఁగ వారికిఁ జెప్పెను దప్పకుండఁగన్. ||౨౨౭||

క. రఘువరుఁ డిచ్చిన ముద్రిక
రఘువల్లభు దేవి కిచ్చి, రభసంబున నా
రఘువరున కానవాలుగ
రఘువల్లభు దేవిచేతి రత్నముఁ గొంటిన్. ||౨౨౮||

మ. అని చెప్పన్ విని, యంగదాదులు మహాహ్లాదంబునన్ బొంగి, పా
వని బాహాబల సత్త్వముల్ వొగడుచున్, వర్ణింపుచున్, వే పునః
పునరాలింగన మాచరింపుచు, వడిన్ భూషించుచున్ మ్రొక్కుచున్,
ఘనతం బాడుచు నాడుచున్, బలువిడిన్ గర్వంబునన్ దాఁటుచున్. ||౨౨౯||

శా. నేనే చాలుదు రావణాసురు తలల్ నేలం బడంగొట్టఁగా,
నేనే చాలుదు వాని పట్టణము మున్నీటం బడం ద్రోయఁగా,
నేనే చాలుదు దుష్ట దానవ తతిన్ నిర్భీతి దండింపఁగా,
నేనే చాలుదు నంచుఁ బంతంబులు పూన్కిం బల్కుచున్ ద్రుళ్ళుచున్. ||౨౩౦||

క. ఆ రాత్రి కీశు లందఱు
మారుతితోఁ గూడి నిలిచి, మఱునాఁడచటన్
ధీరత దుర్ధర శైలము
చేరం జని, నిద్రచేసి చిత్తము లలరన్. ||౨౩౧||

వ. అమ్మఱునాఁ డుదయంబున మధువనంబులోఁ బ్రవేశింప నుద్యోగించి, యందఱకన్నను బెద్దవాఁడగు జాంబవంతునిం బిలిచి, నీవు శ్రీరామునకు హితుండవు, సుగ్రీవునకు మంత్రివి, కావున మాకు నొక బుద్ధి యానతిమ్ము. ఈ కపులు క్షుద్బాధావశంబునం బొరలి, మహాశ్రమంబును బొందియున్నవారు, గావున సుగ్రీవుని మధు వనంబున నుండెడు ఫలంబులం బరితృప్తులమై, రాముని సన్ని ధానంబున కేఁగుట లెస్స యని యంగద హనూమంతులు పల్క జాంబవంతుండును నత్యుత్సాహంబున నంగీకరించి, కపులం బురస్కరించుకొని, మధువనంబులో బ్రవేశించినంత. ||౨౩౨||

సీ. ఒక్కఁ డొకొని కొమ్మ నూఁచినఁ బండ్లెల్లఁ
జేకొని తేర భక్షించు నొకఁడు,
ఒక్కఁ డాఁకొని రేఁపు చున్నట్టి తేనియల్
తడయక కొల్లాడి త్రాగు నొకఁడు,

ఒక్కఁ డాఁకొని కోయుచున్నట్టి కాయలు
మిన్నక యూటాడి మ్రింగు నొకఁడు,
ఒక్కఁ డాఁకొని గోళ్ళ నొలిచినట్టి చివుళ్ళఁ
బుక్కిళ్ళ కొలఁదిగా బొక్కు నొకఁడు,

తే. తరువుపై నుండి తరువునకు దాఁటు నొకఁడు
పండ్ల కెటువంటి ప్రాఁకైన బ్రాకు నొకఁడు,
దిగువఁ గూర్చుండి తరువున కెగురు నొకఁడు
పెద్ద పొడవున నుండి కుప్పించు నొకఁడు. ||౨౩౩||

ఉ. కాయల వ్రేటు లాడుచును, గంతులు వైచుచుఁ, బూవు దీవలం
దూయల లూగుచున్, దరువు లూఁపుచుఁ, బండ్లను బొట్టనిండఁగా
మేయుచు, వెక్కిరింపుచును, మిన్నక దాఁటుచు, దోఁక లెత్తుచుం
గూయుచు, నేల దూఁకుచును, గుంపులు గూడి కపీంద్రులెంతయున్. ||౨౩౪||

క. వన మెల్ల గాసి చేయఁగ
వన పాలకు లేఁగుదెంచి, వడిఁ గోపముతో
డను నదలించిన, వారల
హనుమంతుఁడు మొదలుగాఁగ నగ చరులెల్లన్, ||౨౩౫||

క. మెడఁబట్టి వనములోపల
వెడలఁగ నటు పాఱద్రొబ్బి, వెడలుం డన్నన్
దడయక దధిముఖుఁ డను తమ
యొడయని కడ కేఁగి వార లుగ్రముగాఁగన్. ||౨౩౬||

వ. విన్నవించిన యంతనే. ||౨౩౭||

అంగదాదులచే దధిముఖ పరాభవము

చ. దధిముఖుఁ డల్గి మండిపడి, తాఁ దనవారలఁ గూడి వచ్చి, బల్
విధముల సంచరించు కపి వీరులఁ గోపముతోఁడ జూచి, యీ
మధువన మెల్లఁ గొల్లగొన మర్కట వల్లభు నాజ్ఞఁ ద్రోయ, మ
మ్మధములఁ జేయ, నెంత ఘనులంచును బాఱఁగ వారి నుద్ధతిన్. ||౨౩౮||

వ. ఇట్లు దండింపుచున్న దధిముఖునిపై నంగదాది వనచరులు గదిసి యాగ్రహంబున, ||
౨౩౯||

క. కొందఱఁ గఱచియుఁ బొడిచియుఁ,
గొందఱఁ దలపట్టి యీడ్చి కొట్టియు, గోళ్ళన్
గొందఱ వ్రచ్చియుఁ దన్నియు,
నందఱ నొప్పింప వార లాగ్రహ వృత్తిన్. ||౨౪౦||

క. వ్రయ్యలు వాఱంగ వ్రచ్చినఁ
గ్రయ్యఁగ రక్తములు గ్రమ్మఁగా వడితోడన్
గుయ్యో మొఱ్ఱో యని వా
రయ్యెడ సుగ్రీవు కడకు నరిగిరి భీతిన్. ||౨౪౧||

వ. అరిగి, రామ లక్ష్మణులం గూడియున్న మిహిర నందనుం గనుంగొని, నమస్కరించి, మధువనంబునందు జరిగిన వృత్తాంతం బంతయు విన్నవించిన, వారల నాదరించి సుగ్రీవుం డిట్లనియె. ||౨౪౨||

సుగ్రీవాజ్ఞచేఁ గిష్కింధకు వానర వీరుల పునరాగమనము

క. దేవర పంపునఁ జని, వా
రే వెరవున సీతఁ గనిరొ, యిటు గాకున్నన్
నా వనము పాడుసేయరు
పావని మొదలైనవారు భయ విరహితులై ||౨౪౩||

వ. అని రామ భూపాలుండు విన సుగ్రీవుండు వారల నూరార్చి, వారి దుండగంబులు వారికే యుండుంగాని వారలం దోడ్కొని యతివేగమ రండని యనిపినం జని, యంగద హనుమంతులం గని, యవనీశ్వరుం డీ క్షణంబున మిమ్మందఱ నచ్చటికి రండని యానతిచ్చెం గావునఁ జెచ్చెరఁ బదుం డని, తోడ్కొని పోవునప్పుడు వారల కెదురుగా వానర వీరులఁ గొందఱ ననిపిన, వారలం గూడి చనుదెంచి, శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందమ్ములకు సాష్టాంగ దండ ప్రణామమ్ము లాచరించి, సౌమిత్రికిని వందనమ్ము లొనరించి, సుగ్రీవునకు నమస్కరించి, తనచేత మేలు వార్త విన నుత్సహింపుచున్న రఘుకులేశ్వరుల తలం పెఱింగి హనుమంతుం డిట్లనియె, ||౨౪౪||

శా. కంటిన్ జానకిఁ, బూర్ణ చంద్ర వదనన్, గల్యాణి నా లంకలోఁ,
గంటిన్ మీ పదపంకజాతము మదిన్ గౌతూహలం బొప్పఁగాఁ,
గంటిన్ మీ కరుణావలోకనము విఖ్యాతంబుగాఁ, గీర్తులం
గంటిన్ మా కపివీర బృందములలో గాంభీర్య వారాన్నిధీ. ||౨౪౫||

సి. కట్టిన వస్త్రంబు కట్టు కొంగే తప్ప
        జీర్ణించి పోయిన చీరతోడ,
   నుడుగని వగలచే నోరంత ప్రొద్దును
        జెక్కింటఁ జేర్చిన చేయితోడఁ,
   బుడమిపైఁ బొరలాడు నొడలు బూడిద బ్రుంగి
        నిరతంబు దొరఁగు కన్నీటితోడ,
   నిడుద పెన్నెఱివేణి సడలించి జడలతోఁ
        నిరత నిరాహార నియతితోడఁ

తే. గినుక జంకించు దైత్య కామినుల నడుమఁ
   దపముఁ జేయుచు దనుజ బాధలకు నోర్చి,
   వనిత ప్రాణంబు దక్క సర్వముఁ దృజించి
   నిత్యమును మిమ్ము మదిలోన నిల్పియుండు. ||౨౪౬||

క. జానకిఁ బొడగనియును, మీ
   రానతి నా కిచ్చి పంపినట్టి విధంబున్,
   నే నాయమ కెఱిఁగించియు,
   జానకి రత్నంబుఁ గొంచుఁ జనుదేఁ గంటిన్. ||౨౪౭||

సీతా శిరోరత్నమును గాంచి శ్రీరాముఁడు దురపిల్లుట

వ. ఇవ్విధంబున సీత చిహ్నంబులు రామచంద్రునకుం జెప్పి, దండ ప్రమాణంబు లాచరించి, తనకు సీతా మహాదేవి దయచేసిన శిరో రత్నంబు శ్రీరామచంద్రునకు సమర్పించినం జూచి, యది యక్కునం జేర్చి, యానంద బాష్పంబులు గ్రమ్ముదేర మూర్ఛిల్లి, తెప్పిఱిల్లి, హా! వామలోచన! హా! పద్మగంధి! హా! సీత! హా! సీతా! యనుచు శోకించి సుగ్రీవుం జూచి, మనము లంకా ప్రయాణముఁ జేయఁబోవుదము, గాన నీఁక సేనలం గూర్చు మని యానతిచ్చిన వానరేశ్వరుండు మహాప్రసాదం బని యంగద హనుమ జ్జాంబవ త్సుషేణ పనస నల నీల గజ గవాక్ష గోముఖాదు లగు సేనా నాయకుల నఱువదికోట్ల నియోగించిన, వారును నొక్కొక్కరు నూఱేసి కోట్ల బలంబులతోడ రామచంద్రుని కిరువంకల నాడుచుఁ బాడుచు మాల్యవంతంబు వెడలి, రని విని నారదుని వాల్మీకి మహా మునీశ్వరుం డటమీఁది వృత్తాంతం బెట్టిదని యడుగుటయును. ||౨౪౮||

ఆశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. జలజాక్ష! భక్త వత్సల!
జలజాసన వినుత పాద జలజాత! సుధా
జలరాశి భవ్య మందిర!
జలజాకర చారు హంస! జానకి నాథా! ||౨౪౯||

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వరప్రసాద లబ్ధ గురుజంగమార్చన
వినోద సూరిజన వినుత కవితాచమత్కా రాతుకూరి కేసనసెట్టి
తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితంబైన
శ్రీరామాయణ మహా కావ్యంబునందు
సుందర కాండము
సర్వము నేకాశ్వాసము.

యుద్ధ కాండము
ప్రథమాశ్వాసము

క. కామారి వినుత నామా
సామీరి కృత ప్రణామా! సంహృత రక్షో
గ్రామా! వర్షా మేఘ
శ్యామా! సంగ్రామ భీమ ! జానకి రామా ! ॥౧॥

శ్రీరాముఁడు వానరసేనతో లంకపై దాడివెడలుట

వ. శ్రీ నారద మునీశ్వరుండు వాల్మీకి మునీశ్వరున కెఱింగించిన తెఱంగువినిపించెద సావధన చిత్తంబుతో నాకర్ణించుము: అట్లు శ్రీరామచంద్రుఁడు వానర సైన్యముతో వెడలి నడుచుచుండ, హనుమంతుం డంతకు ముందు తాను లంక కరిగి మగిడి వచ్చి యిచ్చటీ వృత్తాంత మంతయు శ్రీరామచంద్రున కెఱింగించియు, ద్రోవలో నుబుసుపోకుఁగా - మరల రావణుండుండు చందబును, రాక్షస స్త్రీల సంవాదంబును, నింద్రజిత్తతికాయాది కుమార వర్గంబు తెఱంగునుఁ, గుంభకర్ణ విభీషణాది సోదరుల యునికియును, లంకిణి పొంకం బణంచుటయును, సముద్ర లంఘనంబును నది యిది యననేల తాఁజేసివచ్చిన కార్యంబు నెల్ల నెవరెవ్వ రేదేది యడిగిన వారి కావృత్తాంతంబు నెఱింగించు చుండ, మిగిలిన కవులు వినుచుఁ, దమ జాతిచేష్టలు సూపుచుఁ, జనుచున్న చందబు సుగ్రీవుండు రామచంద్రునకుఁ జూపుచు నడచుచున్న సమయంబున . ॥౨॥

ఉ. కొందఱు మంతనమ్ములను గొంచును, గొందఱు దొములాడుచుం,
గొందరు రామ లక్ష్మణులకుం బ్రియమౌ గతి నాట లాదుచుం,
గొందఱు గంతు లేయుచును, గొందఱు పండ్లిగిలించి చూపు, చి
ఆందఱుఁ బోవుచుండిరి దయానిధి రాముఁడు సంతసిల్లఁగన్. ॥3॥

సీ. పాదఘట్టనలచేఁ బరఁగిన పెం ధూళి
యాకసమ్మున మేఘ మట్లు పర్వ,
వీఁకతోఁ దాఁకిన వృక్ష జాతం బెల్ల
వ్రేల్మిడిఁ గొమ్ములు విఱిగి పడఁగ,

బలు వడితోఁ బోవు పక్షి జాతమ్ములు ,
జూపించి రావణాసురుని సైన్యం బిట్లు
మనవారిచేతను మ్రందఁ గలదు,

తే. అనుచు శ్రీరామునకు నర్క తనయుఁ డిట్లు
సంతసము పుట్టఁ జెప్పుచు సాగి సాగి
క్రమముగా నందఱును గొంత కాలమునకుఁ
దిన్నఁగాఁ జేరిరి సముద్ర తీరమునకు ॥౪॥

వ. ఇట్లందఱును సముద్రతీరమున విడిసి యున్న సమయంబును, హనుమంతుండు బుద్ధిమ ద్వరిష్ఠుండు గావున, శ్రీరామచంద్రునకు నమస్కరించి రావణాండు, రాజ్యంబులం బట్టభద్రుండై యున్నవాఁడు; వానిం జంపి సీతా మహాదేవిం దెప్పించుపనికై వేగ మన మందఱమును సిద్ధులమై యుండవలయు ననవుడు రామచంద్రుండు తమ్మునితో, ॥౫॥

క. ఈ వానరులను దోడ్కొని
ప్రావీణ్యముతోడ వృక్ష పర్వత తతులన్
వే వేగమె తెప్పింపుము
పోవుద మటమీఁద వైరి పురముం జేరన్ ॥౬॥
వ. అని యిట్లానతిచ్చి సముద్ర తరణోపయం బాలోచించుచుండెనంత ॥౭॥

రాక్షస వీరులతో రావణుని మంతనము

సీ. అక్కడ రావణుం డఖిల మంత్రుల వేగ
రావించి తగఁగ వానరలకు ననియె:
మంత్రి సత్తములార ! మర్కటుం డొకఁ డేఁగు
దెంచి మనందఱం గొంచెపఱిచి,
రాక్షస వీరుల రణ భూమిఁ బొలియించి,
వన మంతఁ బెకలించి, వార్ధి దాఁటి
పోయెను, బోరాని పోకలఁ బోవుచు
వాఁడు శ్రీరాముని వద్ద కేఁగి,

తే. ఏమి చెప్పునొ? యా మీఁద నా మనుష్యు
లిద్దఱును వానరులఁ గూడి యేపు మేఱ
వచ్చి, లంకా పురములోని వారి నెల్ల
నేమి చేయునొ? యిపుడు నా కేమి దారి ?॥౮॥

అని యిట్లు రావణుండు నిండు పేరోలగంబునఁ గూర్చుండి, డోలాయమన మానసుండై విచారించుచుండ, నా సమయంబున విభీషణుండు సాయం సంధ్యా విధిం దీర్చుకొని, తన మంత్రులుం దామును గొల్వుకూటంబు కేఁతెంచి, పెద్ద గద్దియపైఁ గొలువున్న యన్నకు సాష్టాంగ దండ ప్రణామంబు లాచరించిన, నతండును సంతోషించి యనుజునకు నర్హపీఠంబుఁ జూపిన, నాసీనుండై యన్న కిట్లనియె: ||౯||

రావణునకు విభీషణుని హితోపదేశము

తే. అవధరింపుము దేవ మహాను భావ
మన పురమ్మునఁ బ్రకృతము చను తెఱంగు
విన్నవించెద నున్నది యున్నయట్లు,
కొంచె మవధానముగా నాలకించుమయ్య ! ||౧౦||

సీ. అన్నంబు నీరును నక్కఱ లేకుండ
భటు లందఱును దుఃఖపడుదురయ్య,
కంబలఁ గట్టిన గజ బృంద మెల్లను
జవసత్త్వములు దూలు జడిసెనయ్య,
హర్షంబుతోడుత హయ జాత మంతయు
మెడ లెత్తుకొని వేడ్క మెలఁగెనయ్య,
ప్రజ్వలించుచు నున్న ప్రతి హోమకుండంబుఁ
బొగలు గ్రమ్ముచు నాఱిపోవునయ్య,

తే. ఇట్టి యపశకునములఁ గన్పెట్టుమయ్య,
సకల శాస్త్రంబు లెఱిఁగిన జాణవయ్య,
వేగ రాముని సతి నిచ్చి వేయుమయ్య ! ||౧౧||

క. సీతను దెచ్చుట మొదలుగ
నీతో నయ వాక్యములను నేఁ జెప్పితి, నీ
చేతమునఁ బెట్టావైతివి,
ఖ్యాతిగ నిఁక నైన సీత నాతనికిమ్మా ! ||౧౨||

వ. అదియునుంగాక మొన్న రాతిరి సీతయొద్దఁ గావలియున్న రాక్షస కాంత లందఱును నిద్రించుచున్న సమయంబునఁ, ద్రిజట దిగ్గన మేల్కాంచి, నిదురుంచుచున్న స్త్రీలను లేపి చెప్పిన దుస్స్వప్నంబు విన్నవించెద నాకర్ణింపుము: రామచంద్రుండు మన లంకపై దండు విడిసినట్లును, నీవును గుంభకర్ణుండును దక్షిణాభిముఖులై గార్ధభంబులపై నెక్కి పితృభూమి కరుగుచున్నట్లును , నింద్రజిదాది కుమార వర్గంబును, సైన్యంబును

మూల బలంబును, సర్వంబును నశించి పోవుచున్నట్లును, సితం జేకొని శ్రీరామచంద్రుండయోధ్యకుఁ బోవుచున్నట్లును, గలఁగన్న దఁట. త్రిజట కలనిక్కంబై తోఁచెడిని. రాముండు వానర సైన్యముతోఁ గూడి సముద్ర తీరంబునకు వచ్చియున్నాఁడని చారులు విన్నవించిరు, ఆ రాముని దూతలు మఱల నిచ్చటకు రాక మునుపే శ్రీరామచంద్రునకు సబహుమానంబుగా సీతను సమర్పించుటయ లెస్స కార్యము. ఇంత చెప్ప నేల? మొన్న నొక్కదూత వానర వేషంబున వచ్చి తన పరాక్రమంబు నీకును బరివారమునకు నెఱింగించిపోయె, నది గుఱు తుంచుకొమ్ము, యిట్లు నీతి చెపు తమ్మునిపైఁ గోపించి, దిగ్గున కొలువుకూటంబు విడిచి యంతఃపురంబునకుఁ బోయె, నా సమయంబున నా సభలోని వారందఱును దమ తమ మందిరంబుల కరిగిర్. ||౧౩||

క. మఱునాఁ డెప్పటి యిట్లనె
సురుచిరముగఁ గొలువు సేయుఁ జోద్యంబుగ ని
ద్దుర పోవు కుంభకర్ణుఁడు
సరిగా మేలుకొని వచ్చె సరభస లీలన్ ||౧౪||.

వ. ఇట్లు వచ్చి, గృహప్రవేశంబుఁ జేసి, స్నానాది క్రియలు నిర్వర్తించుకొని, భుజియించి, మంత్రులతో నన్ను కొలువునకుఁ జనుచుండు కుంభకర్ణునితో, మఱల విభీషణుండును మంత్రి సహితుండై వచ్చెను. అనుజు లిద్దఱును వచ్చి నమస్కరించిన దీవించి, సేమంబడిగి, యుచితాసనంబులం గూర్చుండ నియోగించినఁకుంభకర్ణుండత్యంతమును నాసన్నుడై గూర్చుండెను. కొంచెము దూరములోఁ గూర్చుండియున్న విభీషణుండు మరల నన్నతో నిట్లనియె:

సీ. దశరథరాముండు తన పత్రిఁ గోల్పోయి
వానరావళీఁ గూడి వచ్చి యిప్పు
డదె చూడు మంభోధి యావలి యొడ్డునఁ
గపి బలంబులతోడఁ గలసి యుండె,
రాముని సత్త్వంబు రమణిచే మున్వింటి
మాతని తమ్ముండు నట్టిఁడంట
సొరిది వారికిఁ బ్రాపు సుగ్రీవుఁడున్నాడు
వార్ధి నిన్ ముంచినవాని తమ్ముఁ

తే. డతఁ డిటవచ్చి నుగ్గాడి కాని
సీతఁ దే నని పంతంబు చేసె నంట,
వలదు వైరమ్ము, సీత నీవలయు వేగ
నతని నని గెల్వఁగాఁ జాల రమర వరులు ||౧౫||

తే. రాము గెఉవంగ వచ్చునే రాజసమున?
సీత నర్పించి, త త్పదాబ్జాతములకు
నర్థిఁ బ్రణమిల్లి, శరణన్న నతఁడు కాచు,
సత్య సంధుండు సత్కృపా సాంద్రుఁ డతఁడు ||౧౭||
ఆ. చంప వచ్చినట్టి శత్రువు నైనను
శరణు చొచ్చినంత సదయుఁడగుచు
నభయ మిచ్చి కాచు టాతని బిరిదంట,
సీత నిచ్చి రాముఁ జేరి బ్రతుకు ||౧౮||

వ. అనిన విని యా రావణుండు కటకటంబడి విభీషణునితో రోషభీషణంబుగా నిట్లనియె: ||౧౯||

రావణుఁడు విభీషణుని దూషించుట

తే. నీవు నా దాయతోఁ గూడి నీచ బుద్ధి !
బుద్ధి సెప్పెదు నాకుఁ దమ్ముఁడవె నీవు?
కడఁగి నీ మంత్రులును నీవుఁ గంటి లోని
నెరసు సరవిగ నున్నారు నిశ్చయముగ ||౨౦||
తే. నాకుఁ దమ్ముఁడ వయ్యు ననార్యముగను
నాదు శత్రులఁ బొగడుచు, నాకు బుద్ధి
సెప్ప వచ్చిరి వౌరౌర సిగ్గు లేక
యిచ్చ వర్తింపుచుండు టిదేమి పనిర ! ||౨౧||
వ. అనిన విభీషణుం డన్న కిట్లనియె: ||౨౨||
తే. నిన్నుఁ జంపంగఁ దలపోసి, నీదు మంత్రి
వరులు గాచుచు నున్నారు, వలదు గోత్ర
కలహ, మీ చెడు బుద్ధియే కరణి నబ్బె?
నన్న! యిం కొక్క కొన మాట యాలకించు ||౨౩||

వ. రామచంద్రుం డాదినారాయణుండు, సీత యాది లక్ష్మి, వానర బలంబు బృందారక సందోహంబు, గావున నీ వా రామచంద్రున కెదిరి జయంబు గొనుట కడింది కార్యంబు, నేఁ జెప్పిన బుద్ధి విని వేగ నా రాముని శరణు చొఱుము, సుఖంబుగ మనుము అని విన్నవించిన హిత వచనంబులు రోగికిఁ బథ్యాహారంబు రుచింపవని పోలికను వీనుల కసహ్యంబులై యుండ రావణుండు మండిపడి యిట్లనియె: ||౨౪||

సీ. పటు విషం బొలికించు పాములతో నైనఁ
జెలఁగి యింపుగఁ జెల్మి సేయవచ్చుఁ

గాని, శత్రుల నెప్డు గైవారములు సేయు
        వానిని దన ప్రాణ బంధు నైనఁ
జేరఁ దీసినయేనిఁ జేటు వాటిల్లును,
        గావున వీని బల్గర్వ మణఁతు,
విను కుంభకర్ణ నీవును రాక మునుపు నీ
        చెడుగు నాకును బుద్ధి చెప్పఁబూనె

ఆ. అనుచు హుంకరించి య వ్విభీషణుఁ బట్టి
వేగఁ గత్తిఁ బూని వ్రేయఁబోవ
నటఁ బ్రహస్తుఁ డప్పు డడ్డముగా వచ్చి
దేవ! నీకుఁ దగునె యీ విధంబు ? ||౨౫||

రావణుకిఁ బ్రహస్తుని శాంత వచనములు

క. నీ కేల యింత కోపము ?
నీకు హితముఁ జెప్పుచున్న నీ తమ్ముని నీ
వే కత్తి వ్రేసి చంపిన
లోకులు నిను మెత్తురయ్య లోకస్తుత్యా! ||౨౬||

తే. గుణ యుతుండైన మన విభీషణుఁడు లేని
లంక యేటికి? సైన్యంబు లింక నేల?
వైభవం బేల? యీ మీఁదఁ బ్రాణ మేల?
శాంత మవధారు దేవ! నీ స్వాంతమందు. ||౨౭||

వ. అని ప్రహస్తుండు రావణు కోపంబును గొంత శాంతపఱిచె, నప్పుడన్న కోపంబునకుఁ దమ్ముండు కుంభకర్ణుండు వడవడ వడంకియున్న కెదురాడ నోపక, తమ్ముని గాదనలేక, గద్దియమీఁదఁ గూర్చుండియున్న యన్నకు మ్రొక్కి, నిదుర గృహంబునకుం జనియె. అట రావణుండు విభీషణుంజూచి, "యోరీ! నీవు విశ్వాస ఘాతుకుండవు స్వామి ద్రోహివి, గావున నీవు నా కొక్క పేదనరుని బెద్దచేసి చెప్పద, వాతఁడె పౌరుషశాలి యేని నీవాతనింజేరి సుఖంబునబ్రతుకు "మనిన నతండిట్లనియె: ||౨౮||

సీ. విను రాక్షసేశ్వర విష్ణుసన్నిభుఁడు రా
        ముండు హా! పేద నరుండె నీకు?
నతని సత్య స్థితి యతని పరాక్రమం
        బిపుడు నీ కెఱుంగంగ నెట్టు లగును?
అవనీశు బాణంబు లతి రయంబున వచ్చి

దండించునపుడైన నఁ దలఁచు నన్నుఁ,
పర్వత శిఖరముల్ పడినట్టు నీ తల
లిలఁ గూలునపుడైనఁ దలఁచు నన్ను,

తే. నీకుఁ దమ్ముండ నౌట నే నీవు బ్రతుకు
కొఱకుఁ జెప్పిన నీకింత కోప మేల?
వినుము నా మాట, సీత నర్పించి యతని
శరణు వేడుము, వలదు నీ సాహసమ్ము ॥౨౯॥

వ. అని చెప్పిన హితవచనంబులకు మఱింత కోపోద్దీపిత మానసుండై యాజ్యాహుతి బ్రజ్వరిల్లి హుతాశను గతి న్మండిపడి, పెళ పెళ నార్చి, గద్దియమీఁదం గూర్చున్న విభీషణుని వక్షంబు పగులం దన్నిన, నతండు తన కన్నులనుండి తొరఁగు జల కణంబులు హస్తంబులం దుడిచికొనుచు, నాక్షణంబున మంత్రులుం దానును దన తల్లియైన కైకసి యొద్దకుంగని, సాష్టాంగ దండ ప్రణామం బాచరించి, యన్న చేసిన దుర్ణయంబెఱిగించి, శరణాగతవత్సలుండైన శ్రీరామచంద్రుని సన్నిధానంబునకుఁ బోవుచున్నాఁడ నని చెప్పి, యా యయమ్మ యనుమతంబు వడసి, దీవనలు గైకొని, చని, సముద్ర తీరంబున విచారగ్రస్తుండై యున్న శ్రీరామచంద్రునింగని విభీషణుండు.॥ ౩౦॥

విభీషణ శరణాగతి

సీ. భాను కులోత్తసంగ! వందిరామరలోక!
జానకీ నాయక! శరణు! శరణు!
తాటకా ప్రాణ విదారణ! రఘురామ!
సకల లోకాధార! శరణు శరణు!
దిక్కు నీవని వచ్చితిని దీన మందార !
పరమ పూరుష! రామ! శరణు! శరణు!
మాతృ పిత్రాదుల మాడ్కి సంరక్షించు
సర్వ లోక స్తుత్య! శరణు! శరణు!

ఆ. రామ వెఱచినాఁడ రక్షించు రక్షించు
మిపుడు నాకు నభయ మిమ్ము ఇమ్ము
చూడు చూడు శరణు చొచ్చితిఁ గొచ్చితిఁ
గావు కావు నన్నుఁ గరుణతోడ. ॥౩౧॥

వ. అని యి వ్విధంబున రామచంద్రుని స్తుతి సేయుచుఁ జేరవచ్చు తఱిని, సుగ్రీవుండు శ్రీరామచంద్రుని గని విశ్వాసంబు సూపువాఁడై "దేవా వీఁడు రావణుని తమ్ముండు, విభీషణుం డనువాఁడు, రాక్షసులు మాయలు సేయుదురు, గాన వీని వధింప నాజ్ఞ యొసంగు: మనిన రామచంద్రుండందులకు సమ్మతింపక యితం డెవ్వండైననేమి, శరణన్న రావణుని తమ్మునినే కాదు, రావణునైనను గాచెద. శరణని వచ్చిన వాని ప్రాణంబులు గాపాడుట రాజులకుఁ బరమ ధర్మంబు తొల్లి శిబి చక్రవర్తి రాజ్యంబు సేయుచుండ నొక్కఖగం బేఁతేంచి, శరణు చొచ్చిన నభయంబిచ్చి, తన దేహముంగోసి, దానిం దఱుముకొని వచ్చినడేగకిచ్చెనఁట. కావనున నాతని నా యొద్దకుఁ హోని రమ్మనప్పుడు, సుగ్రీవుందు విభీషణుని దోడ్కొనితెచ్చి, శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందముల పైఁ బడవైచిన, నతండు విభీషణు నిత్తి, యాలింగనంబు చేసి యభయ ప్రదానం బొదఁగి, నేదు మొదలు నీవు మాకు హితుండావు, బంధుఁడవు నయితివి. గావున నిన్ను మా తమ్ములలో నొకనిఁగా జూచుకొనియెద నని నమ్మఁబలికి, విభీషణా! యింక వైరి ప్రభావంబు చెప్పు మనిన, దశరథ నందనునకు వందనం బాచరించి కరంబులు శిరంబున ధరించి, యతం డిట్లనియె: ||౩౨||

విభీషణుడు రామునికి రావణుని బల సంపదను దెలుపుట

క. రావణు బల సత్త్వ స్థితి,
యా వీరుని శౌర్య మహిమ యభినుతి సేయన్
నా వశముగా! దతండల
దేవేంద్రుని వెట్టి గొనును దినము నరేంద్రా ! ||33||

క. ఒక్కొక్క గవని వాకిట
నొక్కొక యేనూరు కోటు లుందురు దైత్యుల్
పెక్కురఁ గావలి యుంచును,
దక్కక మఱి యొల్ల కడలఁ దానును దిరుగున్ ||౩౪||

వ. తన కుమార వర్గంబు లక్షయుం బదివేలు, వారల కొక్కొక్కరికి లక్షమంది బంట్ల నేర్పఱచి యుంచిన, వార లంక వీధులలో గొందఱును, నగరు చుట్టును గొందఱును, మఱికొన్ని చోట్ల మఱికొందఱును, గుంపుగూడి తిరుగుచుందురు. మఱికొన్ని చోట్ల మఱికొందఱును, గుంపుగూడి తిరుగుచుందురు. అయినను బ్రహ్మాదులకైనను సాధింప వలను పడని లంకా పట్టణము మీచేత సాధింపఁబడాఁ గలదు. కావున మీరు వేవేగ సముద్రుని బ్రార్థించి, సముద్ర బంధనము సేయవలయు, ననిన నంత మహేంద్రపర్వతంబు డిగ్గి, సముద్ర ప్రాంతంబున విడిసి, జాంబవ దంగద సుషేణ నీల మైందాది వనచర వీరులచేత నలు దిక్కులయందుంగల పర్వతంబులను బాషాణంబులనుదెప్పించి కడలి కట్టం గడంగిన ||౩౫||

పర్వతములు రువ్వి వారిధిపై వారధి తీరుప వానర వీరుల సముత్సాహము

శా. కూపారుండును సంతసిల్లి, జలజాక్షుం జూచి మిన్నంది, స
ల్లాపం బద్ధతిఁ బొంగఁ జూచి, విరసోల్లాసంబునన్ రాఘవ
క్ష్మాపాలుండును గోపముం గదుర, నీ గర్వంబు నాచేత వ
మ్మైపో నిప్పుడటంచు లక్ష్మణుండు విల్లందియ్యఁ, జెన్వీఁకతోన్. ||౩౬||

మ. పరుషోద్యత్కుటి లాకృతిను బొమలు చూపట్టాంగ, శోణ ప్రభోత్కరరేఖల్ గను
కొల్కులన్నిగుడఁ, గోదండంబుచేఁ దాల్చి, భూ
వర వంశాగ్రణి రాముఁ డద్భుతముగా వారాశి మీఁదన్ వడిన్
శర జాలంబులు పేర్చి వ్రేయుటయు, నిచ్చన్ బ్రాణ భీతిన్ వడిన్ ||౩౭||
క. రాముని ఎదుట సముద్రుఁడు
తా మానవు రూపుదాల్చి దైన్యము దోఁపన్
రామునకు మ్రొక్కియపుడా
ధీమంతున కనియె నిలిచి తేజం బెసఁగన్ ||౩౮||

ఆ. ఇంకనేల తడయ నినకులాధీశ్వర!
కపులఁబంపి వేగగట్టు మయ్య!
కట్టఁగట్టి దాటు కమలాప్తకులచంద్ర!
నీదు కీర్తిలతకు నెలవుగాఁగ ||౩౯||

వ. మిమ్మును దరిసించుటకు మిన్నంటఁబొంగితి, నింతియ తాని కపటోపాయంబునఁ బొంగిన వాఁడను గా ననిన, రామభద్రుండు కరుణా సముద్రుండు గావున సముద్రు నెప్పటి యట్ల యుండ నియమించి వానరులఁ బనిచిన. ||౪౦||

క. రాముని పంపునఁ బ్లవగ
స్తోమం బట్లరిగి యరిగి, దొడ్డాగు కొండల్
క్షేమమునఁ దెచ్చి జలనిధి
రామాజ్ఞను వైచి రధిక రభసం బొప్పన్ ||౪౧||

సముద్రమునఁ బర్వతములను మ్రింగివేయు మహా మత్స్యములు

వ. అట్లు వానర వీరులు పర్వత పాషాణ వృక్షజాతంబులు లక్షోప లక్షలుగాఁ దెచ్చి, వారాశిం బడవైచి త ద్గుభగుభ ధ్వానంబుల కుప్పొంగుచు, బ్రహ్మాండభాండంబు బ్రద్ద లగుచునట్లుగా నార్చుచు, నట్టాహాసంబులు సేయుచు, గంతులు పెట్టుచు, వెక్కిరింపుచుఁ, బరువులెత్తుచు, మున్ను దెచ్చివైచిన పర్వతాదుల నెల్ల దిమింగిలములు మ్రింగ నా సమయంబున ||౩౨||

ఆ. తిరుగఁ దెచ్చి వైవఁ దేలి రాకుండుట
నాత్మలోన సంశయంబు నొంచి
రాజసింహు డపుడు రత్నాకరును జూచి
యడుగుటయును వేగ నాతఁ డనియె ||౪౩||

నలునిచే సేతు నిర్మాణము

సీ. రావణు పంపున రా లెల్లఁ జేపలు
మ్రింగుచుండెఁ గదయ్య మెది నీశ!
తిమి తిమింగిలములు దిరుగుచు నాయందు
నుండి రావణు పంపు నొనరఁ జేయు,
నలుఁడు కట్టినఁ గాని నిలువ నేరదు కట్ట
నలుని బంపఁగదయ్య నలిననేత్ర !
యని సరి త్పతి సెప్పి య వ్వేళ నరిగిన
వీరు లిచ్చుట మహా వీర్యమునను

తే. పర్వతంబులు తేరఁగా, భాను కులుని
పంపుచేతను వారధిఁ బరఁగ వేగ
నలుఁడు నా ప్రొద్దె పది యోజనములు గట్టె,
నంతలో సూర్యుఁ దస్తాద్రి కరుగుచుండె, ||౪౪||.

కపిసేనతో శ్రీరామచంద్రుని లంకా ప్రవేశము

వ. అంత సూర్యాస్తమయం బగుటయు వానరేంద్రులు తమ బలం బులంగూడి వేగు నందాఁక సేతు బంధనంబునకుఁ గాపుండిరంత, సూర్యోదయం బహిన వెంటనే మహా బలశాలి యగు హనుమంతుండు సువేలాద్రి కరిగి, యా నగంబు పొంత నున్న హేమ కూటంబును, నాగపర్వతంబును, సింహాచలంబును నను మూఁడు కొండలు వాల పాశంబునం బెకలించి, నిమ్మపండ్ల మాడ్కిఁ, బూల బంతుల వంతున నెగుఱవైచుచు నేతెంచి నలున కందిచ్చిననా పర్వతంబులు మూఁడును దొంబది యోజనంబులు నుడుపు గల్గియుండ నివ్విధంబున శతయోజనములు నిడువును, దశయోజనంబులు వెడల్పునుగా నీరధినిబంధించి నలుండావార్త రామున కెఱింగించినతోడనే యతండు

లంక లగ్గలుపట్టా సుద్యోగించి, పనశు నుత్తరపు గవను, జాంబవంతుఁబడమటి గవను, హనుమంతుఁ దూరుపు గవనుఁ బట్టా నియమించిన వారలును లంకాపురంబు లగలకుం జొచ్చి, రాక్షసుల నుగ్గునూచంబు గావించుచుండ, హతశేషులు పరుగెత్తి యా వింత యంతయు రావణున కెఱిగించిన నతఁడు చింతాక్రాంతుండై, దేవాంతక నరాంత కాతికాయ త్రిశిరో మహోదర మహాపార్శ్వాదుల, రామ లక్ష్మణులం జంపి వారి శిరంబులు గొని రండని పనుప, వా రరగు దెంచి ఘోరావహంబునం దమశిరంఉలె రామలక్ష్మణుల బాణంబుల కర్పించిన, వారిలోఁ జావక మిగిలిన యతికాయుం డరుగుదెంచి తండ్రియగు రావణున కిట్టులనియె: ||౪౫||

అతికాయుఁడు వానరుల దుండగములను రావణునకు మనవిసేయుట

శా. దేవా! భాను కులావతంసుఁడు, మహా ధీరుండు, రాముండు బాహావిర్భూత మహా ప్రతాపమున దైత్య వ్రాతమున్ భూరి వీరావేశంబునఁ ద్రుంచెఁ బో, మనమునం దాశ్చర్యమున్ భీతియున్ ద్రోవన్ వేఱ వచింప నేల, యిఁకఁ దర్ఘోర ప్రతా పోన్నతుల్ || ౪౬||

వ. అని అతికాయుఁడు విన్నవించిన నుల్కిపడి కుంభకర్ణుని మేల్కొలుపఁ బనిచిన, నతండును లేచి యావులింపుచుఁ, బండ్లు గీటుచులయ కాలమృత్యువుం బోలె నేఁతెంచిన, నట్టి యనుజుం జూచిదశముఖుండిట్టులినియె: ||౪౭||

కుంభకర్ణుని సమర వీరము

క. అనిలో నీ వా రాముని,
 ననుపమ బలశాలి యైన యనిల తనూజున్,
 ఘనుఁ డగు లక్ష్మణుఁ గూలిచి
 విను, వారల తలలు గొంచు వేగము రమ్మీ! ||౪౮||

వ. అని యనిపిన ||౪౮||

సీ. భేరీ మృదంగాది భీమ వాద్య ధ్వాన
  ములకు సముద్రముల్ పొంగి పొరలఁ,
 గపుల పాలికి లయ కాలుఁడో యనుచును
  విను వీధి దివిజులు వెఱచి తొలఁగ,
 నతికాయుఁడును మహా హంకారమున వేగ,
  వెనువెంట రోష ప్రవృత్తిఁ జనఁగఁ,

గుంభకర్ణుడు కాకుత్థ్సు పైఁ బోయిన
దక్షిణోత్తర సముద్రముల రీతి

తే. గదిసి యిరువురుఁ బోరాడఁ గడఁగుటయును,
గపులు వేవేగ వచ్చిరి విపుల శక్తి,
సాధ్య గంధర్వ పతు లెల్ల సరభసమునఁ
జూచుచుండఁగఁ బోరిరి సురుచిరముగ ||౫౦||

అతికాయ కుంభకర్ణుల సంహరణము

వ. ఇట్లు పెద్దయుం బ్రొద్దు వీరావేశంబునఁ బోరుచుండఁ, గుంభ కర్ణుండు విజృంభించి బలంబు కుఱికి, దిగ్గజ కర్ణపుత స్ఫాటితంబుగా నార్చుచు, వానర వీరుల నసంఖ్యంబుగా మ్రింగుటకుం గడంగిన, రఘువీరుందగిలి బ్రహ్మాస్త్రంబు ప్రయోగించి వానిశిరంబును దునుమాడె, నంత నతికాయుండు తన పినతండ్రి పాటున కలిగి, రాఘవేంద్రుని కభిముఖముగా నిలిచి దివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగించుచుండ లక్ష్మణుండడ్డు సొచ్చి, నానాస్త్రంబులు ప్రయోగించి, ఘోరంబుగా యుద్ధంబు సేసి కడపట వారుణాస్రంబు వింట సంధించి విడిచిన, నది యతికాయుని శిరంబుద్రుంచె, నంత హత శేషులైన రాక్షసులు కాందిశీకులయి రావణుం జేరి ||౫౧||

తే. దేవ! దేవాంతకుఁడు సచ్చె దీనవృత్తిఁ
గుంభకర్ణాండు సమసెను ఘోర లీలఁ,
దెగువ నతికాయుఁడును మ్రగ్గె, దీని కింకఁ
బూని ప్రతికార మొనరింపు భూరి తేజ! ||౫౨||

వ. అని విన్నవించిన మండిపడి రావణుం డింద్రజిత్తు బంపిన నతండాగ్రహంబున ||౫౩||

ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రముచే వానర సైన్యమును హతమార్చుట

క. పర వవీరులపై వైశ్వా
నరుచేఁ గొన్నట్టి చాప నారాచములుం
బరిఘయు, బ్రహ్మాస్త్రముఁ గొని
దుర మొనరింపంగ వచ్చె దోర్బల శక్తిన్ ||౫౪||

వ. తదనంతరంబున, ||౫౫||

క. తండోపతండములుగాఁ
జండాశుగ సమితిఁ బఱపి, శైల శరాళిన్
గాడ మయంబుగఁ జేయుచు
భండన మొనరించె దైత్యపతి పుత్రుండున్ ||౫౬||

సీ. మిన్నక రామ సౌమిత్రుల మీఁదను,
బ్లవగ సేనలమీఁద బాహు శక్తి,
బ్రహ్మాస్త్ర మడరింప బటునినాదంబునఁ
బఱతెంచి వానర ప్రతతింతఁద
బ్రహ్మమంత్ర జ్ఞాన పరు లైనవారి ని
ర్బంధంబుగాఁ జుట్టి పట్టి కట్టి,
తక్కినవారల నుక్కడగించినఁ
గనుగొని యమరేంద్ర కంటకుండు

తే. వైర మెల్లను నేఁటితోఁ దీఱె ననుచు
మించి కెరలుచు విల్లెక్కు డించి పొదలి
శాంతతను బొందె, రాక్షస చక్రవర్తి
కడకు నేఁగెను వడి ముద్దుఁ గొడుకుఁ గుఱ్ఱ ||౫౭||

క. మునినాయక! విను మంతటఁ
దన మనుమల పాటు దెలిసి తనలోఁదానే
కనుగొనఁ జాలక పోయెనొ
యనఁగను నపరాబ్ధిలోన నర్కుఁడు గ్రుంకెన్ ||౫౮||

క. అరవింద భవుని కరుణను
వర మందిన వాయు సుతుఁడు, వసుమతిమీఁదన్
మఱి బ్రహ్మమంత్ర జపమున్
బిరుదై యున్నట్టి యల విభీషణుఁ డొకఁడున్ ||౫౯||

వ. తక్కఁ దక్కినవా రెల్లరును మూర్ఛాహతులై చచ్చినయట్లు పడి యున్న సమయంబున వాయు సుతుండును విభీషణుండును దమలో నెవ్వరు సచ్చిరో? నొచ్చినవా రెవ్వరో? విచారింపఁదగు నని మహోగ్రాంధకారంబు నడుమ నింగలవుఁ పట్టుకొని, రణ రంగంబుఁ గలయం శోధింపుచు వచ్చిన శర తల్పంబున నున్న జాంబవంతునిం గని విభీషణుం డిట్లనియె ||౬౦||

క. భల్లూ కేశ్వర ! వానరు
లెల్లను నృప వరులతోడ నిలమీఁదను మూ

ర్ఛిల్లియుఁ , జచ్చియు నున్నా
రొల్లంబోవుచును దీని కుపమ యె తన్నన్ ||౬౧||

ఆ. అపుడు జాంబవంతుఁ డసురేశ! నీ వంకఁ
హన్ను విచ్చి చూడఁ హానరాదు,
వాయు సుతుని మేలు వార్త నా కిప్పుడు
చెవులు సోఁకునట్లు చెప్పుమయ్య ! ||౬౨||

వ. అనిన విని హనుమంతుండు, ||౬౩||

చ. పదములఁ జేరి మ్రొక్కుచును బాణి యుగంబును మోడ్చి, నీ కృపన్
బ్రదికినవాఁడ నన్ను, నతి ప్రీతిని జేరఁగఁ దీసి, నీ విటన్
బ్రదికిత్ గాన నీకతనఁ బార్థివ ముఖ్యుని సేన లన్నియున్
బ్రదుకునిజంబుగా నిపుడు పావని! యంచుఁ బ్రియంబు సేయుచున్

హనుమంతుఁడు తెచ్చిన సంజీవినిచే వానర వీరుల పునరుజ్జీవము

వ. వినుము వాయు నందనా! యా లవణ సముద్రంబును దాఁటి, హిమవంతంబును నిషధాచలంబును గడచి, మేరు శైలంబును వెండి కొండయును శ్వేత పర్వతంబు నతిక్రమించి, ఘృత సాగరంబు లంఘించి, ద్రోణగిరి మధ్యంబునం దున్న యౌషధ శిఖరంబునం గల సంజీవిన్యాది దివ్యౌషధంబులు జొనివచ్చి, రాఘవ ప్రీతిగాసైన్యంబుల ప్రాణంబులు నిలిపి కీర్తి వడాయుమని ప్రార్థించిన, నియ్యకొని వాయు నందనుండు వాయు వేగ మనోవేగంబులం జని, జాంబవంతుండు చెప్పిన దివ్యౌషధాచలంబునె కొనివచ్చి, సకల సైన్యంబుల ప్రాణంబులు గాచి, నిమేష మాత్రంబున నక్కొండ తొల్లింటి యునికిపట్ట్నునె నెల కొల్పి వచ్చెనపుడు ||౬౫||.

క. ఇనుఁ డుదయపర్వతంబునఁ
గనుపట్టినఁ దెల్లవాఱఁ గపి సైన్యములున్
జననాథుఁ గాంచి మ్రొక్కిరి
జనపతియును వాయుసుతుని సంశ్లాఘించన్ ||౬౬||

వ. అంత నింద్రజిత్తు పరాక్రమంబునకు సంతోషించి నిజంబును గల్లయును దెలియుటకు రావణుం డనుపఁ జారు లేతెంచి యుత్సాహంబుతో యుద్ధసన్నద్ధులై కెరలుచున్న వారనబలంబులం గనుంగొని మరలి చనుదెంచి రామచంద్రుని బలంబున్న తెఱం గెఱింగించిరి. అది విని కలంగియుఁ గలంగనిన భంగి నాశ్చర్యంబు నొంది

రామలక్ష్మణుల పైకిఁ గుంభనికుంభగవాక్ష ప్రజంఘశోణితాక్షులం బంపిన వానరు దమతమ బలంబుతోడఁ గరితురగరథారూఢు లై వెడాలి సింహనాదంబులు సేయుచు నావానరసైన్యంబు పైఁ గవిసి శరవర్షంబులు గురియుచుఁ బరిఘలం జక్కు సేయుచు నడిదంబుల వ్రేయుచు ముద్గరంబులం జెండుచు ముసలంబుల మోఁదుచుఁ గరులచే మట్టింపుచుఁ దురంగమములచేఁ ద్రొక్కింపుచు రథంబులం దోలి వెంపరలాడుచు మహాహవంబు సేయుసమయంబునఁ గపిబలంబు లడరి గిరివర్గంబులుఁ దరువర్గంబులును ననర్గళంబుగఁ గైకొని ప్రతిఘటించి పోరాడునప్పుడు ‖౬౭‖

క. తెంపున వాలి కుమారుఁ డ
కంపనుఁ డనువా డెదుర్పఁ, గని కోపమునం
గంపింపఁ బట్టి వానిని
జం పెను వక్షంబు పొడిచి సాహస వృత్తిన్ ‖౬౮‖

వ. అప్పుడు ‖౬౯‖

చ. కనుగొని శోణితాక్షుండు, నకంపను ప్రానముగొన్న వాలి నం
దనుని పయిం గడుం గనిసి తార్కొని, తాఁకి, రథంబుఁ ద్రోలినం
గనలుచు నంగదుండు తురగంబులతోన రథంబు నుగ్గుగా
దనుజుని మీఁదఁ దా నుఱికి తన్నిన వాఁడును గూలె నేలపైన్ ‖౭౦‖

అ. అతఁడు నేలఁ గూల న ప్రజంఘుండును
ఘనుఁడు యూపనేత్రుఁ డెనసి, వాలి
కొడుకుమీఁద రాఁగఁ గోపించి మైందుండు
ద్వివిధుఁ దంతలోనె తెంపు మిగిలి ‖౭౧‖

క. దనుజులఁ ద్రోలం బ్రజంఘుఁడు
కనుగొని య వ్వాలిసుతుని కటములు పొడువన్
గనలి నిశాచరు శిరమును
ఘనతర దృఢ ముష్టిఁ బొడిచి కడపెన్ ధరకున్ ‖౭౨‖

సీ. ఘనుఁడు ప్రజంఘుఁడు కదనరంగంబులోఁబడ్డా
నక్షయబలుఁడు, యూపాక్షుఁ దంత
గదఁ గొని వ్రేసిన ఘనతతోఁ గుప్పించి
భుజ శక్తి నాతనిఁ బొదివి పట్టి
కొనిపోవు నప్పుడు కోపించి యున్నకై
శోణితాక్షుఁడు వచ్చి శూరుఁ డగుచు

విడిపించుకొనఁ జూడ, వడిగ మైందుఁడు డాసి
కలన యూపాక్షుని గదిసి పోరి

తే. సాహసంబున నొఱలంగ జంపుటాయును,
శోణితాక్షుండు ద్వివిదుని జూచి పొడువ
నతఁడు మూర్ఛిల్లి తెప్పిరి యసురఁ బట్టి
శిరము కూలంగ నడిదంబుచేత వ్రేసె ||౭౩||

తే. శోణితాక్షుండు పోరిలోఁ జూర్ణ మయినఁ
గుంభుఁ డప్పుడు కోపించుకొనుచు వచ్చి
ద్వివిదు నెదుఱొమ్ము నాటఁగఁ దీవ్ర శరము
లేసి వడిఁ జంపె నాజిలో నేని చెప్ప ||౭౪||

క. తమ్ముని పాటు గనుఁగొని,
హుమ్మని మైందుండు కుంభు నురుతర ముష్టిన్
ఱొమ్మునఁ బొడిచిన, నతఁడొ
క్కమ్మునఁ గూలంగ నేసె నమరులు దలఁకన్ ||౭౫||

ఉ. అంగదుఁ డాంతఁ గుంభుని శతాంగముపై నొక పర్వతంబు భూ
మిం గలయంగ వేయుటయు, మేదినిన్ వడి దాఁటి వాలి పు
త్త్రుం గని దైత్యుఁ డాగ్రహముతో ముసలంబున వ్రేయ నొచ్చితోఁ
కం గొని వజ్రి పౌత్త్రుఁడు సగర్వమునన్ దగ మోదె నార్చుచున్ ||౭౬||

క. కాలాంతక రుద్రులతోఁ
బోలుపఁ దగు కుంభుఁ డపుడు భుజ బల శక్తిన్
వాలి కుమారుని ధరపైఁ
గూలఁ గ వడి నేసె నైదు కోలలచేతన్ ||౭౭||

వ. ఇట్లు వాలి కుమారుండు కుంభునిచేత బాణ పీడితుండై పడుత యెఱింగి,
రామచంద్రుఁడు వానిపై సుగ్రీవ జాంబవ ద్ధనుమ దాదులం బంపిన ||౭౮||

క. వారంద ఱధిపు నాజ్ఞను
భూరుహములు, గిరులుఁ గొనుచు భువనము లదరన్
భోరుననార్చుచుఁ గుంభుని
దారసమై వ్రేసి రంత దర్పోద్ధతులై ||౭౯||

క. వారలు వేసిన తరు గిరు
లారయఁ దనుఁ దాఁకకుండ నని తునియలుగాఁ
గ్రూరాస్త్రంబులఁ దునుముచు
నారసముల వారి వారి నాటాఁగ నేసెన్ ||౮౦||

క. ఏసినఁ, గుంభుని రవిజుం
డా సమయమునందు నేసె నద రంటంగా
నేసినఁ, గ్రమ్మఱ రవిజుని
గాసిన వక్షంబు పొడువఁగా నిలఁ బడియెన్ ||౮౧||

తే. మూర్ఛ తేఱి రవిజుఁ డమోఘ ముష్టి
పూని దైత్యును ఱొమ్ముపైఁ బొడువ నంత
శరధి మధియుంచు మంద రాచలము మాడ్కి
ధీరత యడంగి దిర్దిరఁ దిరిగి పడియె ||౮౨||

ఉ. కుంభుఁడు గూలినం గని, నికుంభుఁడు దాఁ బరిఘాయుధంబు సం
రంభ మొలర్పఁ ద్రిప్పి, దినరాజ తనూజునిపఱకి రాఁగ, బల్
సంభ్రమ మొప్ప వాయుజుఁడు శౌర్యము గన్పడ, నడ్డామైన ది
క్కుంభి గముల్ కలంగఁగను గొబ్బున వక్షము వైచె నార్చుచున్ ||౮౩||

క. వేసిన పరిఘాయుధ మది
వీసము నాతంగ లేక విఱిగిన, మిగిలన్
గాసిలి దైత్యుఁడు పవనజు
నా సమయమునందు వేసె నడిదముచేతన్ ||౮౪||

తే. అంత హనుమంతుఁ డుగ్రుఁడై యసుర గళము
నందు వాలంబు దగిలించి యాకసమునఁ
ద్రిప్పి ధరణీ తలంబునఁ ద్రెళ్ళఁ గొట్టి
సింహ నాదంబు జేసె నచ్చెరువు గాఁగ ||౮౫||

వ. అట్టి సమయంబున ||౮౬||

క. హత శేషులు ఘటకర్ణుని
సుతు లావహ భూమిఁ దెగిన సుద్దులు లంకా
పతి కెఱిఁగించిన దిఃఖో
న్నతుఁడై యొక్కింత తడవునకు నిట్లనియెన్ ||౮౭||

తే. మనకుఁ గలయట్టి బాంధవ గణము, సుతులు,
దొరలుఁ, బరివారమును, గంధకరులు, హరులుఁ,
గుటిల కపి యూధముల బారి గొఱియ లగుచుఁ,
దెగిరి మునుముట్ట నేఁటితోఁ దీవ్ర గతిని ||౮౮||

వ. అని చింతింపుచుఁ గొంత వడికి ధైర్యంబుం గొని,

శ్రీ రాముడు మకరాక్షుని చంపుట

క. దైతేయ వల్లభుఁడు కడు,
బ్రీతిన్ మకరాక్షుఁ జూచి పృథుతర శక్తిన్
మీ తండ్రి ఖరుని జంపిన
యతనిపై నూడు వీఁగు మరుగు మటన్నన్ ||౯౦||

సీ. సింధుర రథ భట సైంధవంబులతోడఁ
దఱచైన పట్టు ఛత్రములతోడఁ
బటహ భేరీ ముఖ్య బహు వాద్యములతోడ
దట్టంపు నానాయుధములతోడ
వంది మాగధ సూత బృంద స్తుతలతోడఁ
గెరలాడు బిరుదు టెక్కములతోడ
బహుళ కాహళ శంఖ భాంకారములతోడ
రాజిల్లు నవ చామరములతోడ

తే. నడిచె దిగ్దంతి భూచార నాగ కూర్మ
కుల నగేంద్ర యౌతముగ భూతలము గదలం
బద రజఃపాళి సంఛన్న భానుఁ దగుచు
దక్షుఁ డైనట్టి మకరాక్షుఁ డా క్షణంబ ||౯౧||

వ. ఇట్లు భయంక రాకారంబుగాఁ గదలి, వానర వీరులతోడం దలపడి పోరాడు నెడ, వానర బలంబులు తలచెడి పాఱుటగని, రాజపుంగవుండోహో వెఱవకుఁడని, తన మఱవునకున్ మరలించి, మకరాక్షుందేఱి చూచి, చండ కాండముల తండంబులు ఖండించి, హరుల శరంబుల పాలుచేసి, రథంబులను సారథులతోడం గూడఁ బృథ్వి హలిపి, బలంబులఁ జలంబులను సారథులతోడం గూడఁ బృథ్వి గలిపి, బలంబుల జలంబునం దఱిమి, సింహనాదంబు చేసినం, నినిసి మకరాక్షు డిట్లనియె: ||౯౨||

క. మా తండ్రి ఖరుని జంపిన
నీతో యుద్ధంబు సేయ నేఁ డిదె గలిగెన్
నా తీవ్ర నిశిత సాయక
పాతంబుల పా లొనర్తుఁ బగ దీర నినున్ ||౯౩||

అని గర్వోక్తులు పల్కుచుఁ గెరలి, తీవ్రాస్త్రంబులా రాముపైఁ
దన బాహు బల శక్తి నేయఁ హని, కోదండంబునం దప్పుచున్
వనజాప్తాన్వయుఁ డేసె వాని నట గీర్వాణుల్ ప్రశంసింపఁగా,
దనుజుం డేసెను రామ భూవిభునిపైఁ దద్బాన జాలంబులన్ ||౯౪||

క. ఆ శరము లుడిపి, మఱి యొక
యాశుగమున వాని చాప మపుడు దునిమి, యా
దాశరథి రథము పొడిగాఁ
గౌశలమున నేయ, వాఁడు క్ష్మాస్థలి కుఱికెన్ ||౯౫||

ధరకు నుఱికి దుష్ట దైత్యుఁడు గదఁ ద్రిప్పి
భానుకులుని నేయ, దాని నొక్క
విశిఖముననె తునిమి, వేగంబె విభుఁ డగ్ని
శరముఁ దొడిగి వాని శిరముఁ ద్రుంచె ||౯౬||

క. ఆ యెడ మకరాక్షుఁడు రిపు
సాయకములు దూఱ నాటి చచ్చుట విని, దై
తేయుఁడు గుండెలు పగులఁగఁ
బాయని దుఃఖంబు పలుపది చింతిల్లెన్ ||౯౭||

వ. ఇట్లు చింతాక్రాంతుఁడై కొంత తడ వూరకుండి మేఘనాథుని గనుంగొనియె ||౯౮||

క. అక్కట! నీవును, నేనును
దక్కఁగ మఱి తక్కినట్టి దళములు దెగఁగా
నొక్క కపియైనఁ గానీ
యక్కడా రిపులందు నొచ్చి రనఁగా వింటే? ||౯౯||

వ. అదియునుం గాక ||౧౦౦||

వానరుల బీరమును వినిన రావణుని బెంగపాటు

సి. నాగ పాశంబున నాఁ డాజిలోఁ బడ్డ
        ప్లవగు లీ రీతిని బ్రతుకు టెట్లు>
    బ్రహ్మాస్త్రమునఁ గూల్పఁబడి ధాత్రి యెడఁబాసి
        పోయిన కపు లెల్లఁ బుట్టు టెట్లు?
    కుంభకర్ణుఁడు సావఁ గొట్టిన వానరుల్
        చచ్చెఱ జీవించి వచ్చు టెట్లు?
    అతికాయుఁ డడఁగించినట్టి కీశ బలంబు
        క్రమ్మఱఁ దానెల్ల గలుగు టెట్లు?

తే. రాముఁ డెన్నంగ నాదినారాయణుండె,
    వచన రావళు లెల్ల దెఱతల, మున్నె,
    కాన లేనైతి, నీ రీతిఁ దగనమునను
    వారి గెలువంగ నెవ్వారి వశము చెపుము? ||౧౦౧||

ఇంద్రజిత్తు మాయా యుద్ధము

వ. అని దీనాలాపంబు లాడుచున్న తండ్రికి నమస్కరించి, మేఘనాథుండు మేఘ గంభీర వాక్యంబుల దుఃఖోపశమనంబు చేసి, నేఁటితోడఁ బగ సాధింతు నని ప్రాగల్భ్యంబుగఁ బలికి, యనిపించుకొని, గజ వాజి శతాంగాదు లగు చతురంగ బలంబులు గూర్చుకొని, చత్ర చామరంబులు పిక్కటిల్ల, నట్టహాసంబు సేయుచు, లంకాపురంబు వెడలి, సంగ్రామ రంగంబునకుం జని, తనబలంబులఁ జక్రాకారంబుగా నిలిపి, తన్మధ్యంబున రథావతరణంబు చేసిరక్తాంబర గంధ మాల్యంబులు ధరించి లోహ పాత్రంబునఁ గృష్ణసర్పరక్తంబు నించి, తర్పణంబు చేయుచుఁ, దద్విధి యుక్రంబైన హోమమ్ములు సేయుచుండు నెడ, నొకకృత్తి ప్రత్యక్షంబై నిలిచి, “మెచ్చితి వరం బిచ్చెద వేఁడు” మనిన, నతందు తా నాకసంబున నుండి భండనంబు సేయునెడఁ, గపులకుం గానరాకుండ నంధకారంబు గావించిన, నేను వారిని జయింతునని ప్రార్థించిన నియ్యకొనెయె, నంత మేఘనాథుండు నభంబున గెగసి, మహాంధకార బాణంబు నేసిన, నందనుండు శ్రీరామ చంద్రునితో నిట్లనియె: ||౧౦౨||

క. వాయు వ్యాస్త్రముచేతను
    బాయును జు మ్మంధకాఱ బాణ విశేషం,
    బీ యెడ నేయుఁడు శ్రీరఘు
    నాయక ! యని విన్నవింప నవ్వుచు నంతన్ ||౧౦౩||

క. విల్లెక్కువెట్టి మారుత
    భల్లము సంధించి తివిచి పార్థివుఁ డలుకన్

బెల్లార్చి యేసె, గగనం
బెల్లను వడిఁ దూల దైత్యుఁ డిలపైఁ గూలన్ ||౧౦౪||

ఆ. రాజతిలకుఁ డంబరమ్మున కెగయంగ
వాయు శరముఁ దొడిగి వేయఁ దడవె
మాయ శక్తి తొలఁగి పోయిన నంతలో
మేఘనాథుఁ డుర్విమీఁదఁ బదియె ||౧౦౫||

చ. పడియును మేఘనాథుఁడు సుపర్వులుబెగ్గిల, నుగ్ర బాణములు
తొడిగి ప్లవంగ సేనపయిఁ దోరముగా నడరింప, నంతటన్
బెడబెడ నారిచ్, మారుతి విభీషణు లుగ్రత దాన నావళిన్
బొడిపొడి నార్చి, మారుతి విభీషణు లుగ్రత దాన వావళిన్
బొడి పొడి సేయ, లక్ష్మణుఁడు పూనిక నాతనిఁ దాఁకె నార్చుచున్ ||౧౦౬||

క. అంతట దానవ సేనలు
పంతము చెడి, తలల వీడఁ బాఱం గని, తా
నెంతయు వెఱవకుఁ డనుచును
గుంతను ద్రిప్పిచును దైత్య కుంజరుఁ డంతన్ ||౧౦౭||

లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తును సంహరించుట

శా. సౌమిత్రిం గని గర్వ మొప్పఁ బలికెన్ శౌర్యంబు సంధిల్లఁగా,
"నా మీఁదం బఱపింప వచ్చితివె నా నాగాస్త్ర సంఘంబులన్?
నే మిమ్మందఱఁ గట్టుటల్ మఱచితే? నేఁడైనఁ గింతింపుమీ
నీ మా సత్త్వ విశేష మెల్ల మదిలో నిక్కంబుగా లక్ష్మణా!" ||౧౦౮||

వ. అని బాణ ప్రయోగంబు సేసిన, ||౧౦౯||

క. వానిని బ్రతి శరములు దాఁ
బూనిక సంధించి త్రుంచి భుజ బల శక్తిన్
దానవుని మూర్ఛ వుచ్చెను
భానుకులుం డంత నొక్క బాణముచేతన్ ||౧౧౦||

ఆ. ఇంద్రజిత్తుఁ డప్పు దిన కులోద్భవునిచే
మూర్ఛ నొంది తెలిసి మూర్ఖు గతిని

భానమాన మైన బాణ త్రయంబున
నతని నొవ్వనేసి యార్చె నంత ॥౧౧౧॥

సీ. సౌమిత్రి తా వాని చాపంబు నడిమికి
ఘనత రాస్త్రంబుచేఁ దునుఁగ నేసి,
పది బాణములు వాని బాహు మధ్యంబున
గాటంబులను నాల్గు తూపులఁ దునుమాడి,
తురగంబులను నాల్గు తూపులఁ దునుమాడి
సారథి నొక్కటా సంహరించి,
శర వృష్టిఁ గప్పిన, సురవైరి కోపించి
కాద్రవే యాస్త్ర సంగంబు లేయ,

తే. గరుడ శరమనఁ దునిమి లక్ష్మణుఁడు కినిసి
వడిఁ గుబేరాస్త్ర మతనిపై వైచె, నసుర
దానిఁ దునుమాడి వేగ నైంద్రాస్త్ర మేసె,
నరవరుఁడు దాని యామ్య బాణమునఁ ద్రుంచె ॥౧౧౨॥

వ. ఇట్లు త్రుంచిన ॥౧౧౩॥

క. వరుణాస్త్రంబును నేసెను,
సురరాజ విరోధి రాజ సూనుని మీఁదన్,
గర మలిగి రాము సోదరుఁ
దరుదారఁగ దానిఁ ద్రుంచె నైంద్రాస్త్రమునన్ ॥౧౧౪॥
వ. మఱియును ॥౧౧౫॥

తే. కనలి దానవుఁ డతనిపై గంధ పుష్ప
సమితి నొప్పెడు గంధర్వ శరముఁ దొడిగి
వేయఁ గోపించి, దశర థోర్వీప సుతుఁడు,
ఖండ శశి బాణమున దాని గం డడంచె ॥౧౧౬॥

వ. ఇట్లు గంధర్వ శరంబును ద్రుంచి, యంతటం బోవక, దేవేంద్ర దత్తంబైన భుజగాస్త్రంబు వింట సంధించి, “వేదంబులు నిత్యంబుగునేని, రామచంద్రుండు ధర్మాత్ముండేని, యింద్రాది బృందారక ద్రోహి యైన యింద్రజిత్తుని శిరంబు నీ శరంబు ద్రుంచుంగాక యని వానిపై లక్ష్యంబుచేసి, ప్రత్యాలీఢ పాదస్థుండై నిలిచి, కర్ణాంతరంబుగాఁ దిగిచి యేసిన నదియును గాలాన లాభీల జ్వాలా జాలంబు లుప్పతిల్ల గగనం బునం బఱతెంచి, యక్కఱకు రక్కసుని శిరంబుఁ ద్రుంచిన. ॥౧౧౭॥

క. కనుగొని దేవత లందఱుఁ
దనుఁ బొగడఁగ, మరలి రాము తమ్ముఁడు విజయం
బునఁ వచ్చి మ్రొక్క నాతని
మనుజేంద్రుఁడు కౌగిలించి మఱి యిట్లనియెన్: ||౧౧౮||

క. నీ చేత వేఁడు త్రుంగుట
భూ చక్రం బెల్ల మేలు పొందెను వినుమీ
నాచేత దశముకుండను
నీచుఁడు తెగు టెల్ల నిజము నిర్మల చరితా!

వ. ఇట్లు సౌమిత్రిచేత నింద్రజిత్తు తెగె నని చెప్పిన, నారదుని వాల్మీకి మహా మునీంద్రుం
డటమీఁది కథా విధానం బెట్టి దని యడుగుటయు ||౧౨౦||

అశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. జలజాక్ష! భక్త వత్సల!
జలజానన వినుత పాద జలజాత! సుధా
జలరాశి భవ్య మందిర
జలజాకర చారు హంస ! జానకి నాథా! ||౧౨౧||

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వరప్రసాద లబ్ధ గురు జంగమార్చన
వినోద సూరి జన వినుత కవితా చమత్కారతుకూరి కేసనసెట్టి
తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితంబైన
శ్రీ రామాయణ మహా కావ్యంబునందు
యుద్ధ కాండమున ప్రథమాశ్వాసము.

యుద్ధ కాండము
ద్వితీయాశ్వాసము

క. అమలిన శుభ చారిత్రా!
కమల దళ సమాన నెత్ర! కౌశిక మిత్రా!
ద్యుమణి కుల వార్ధి సోమా!
సమ దాసుర జన విరామ! జానకి రామా! ||౧||

వ. శ్రీనారద మహా మునీశ్వరుందు వాల్మీకి కెఱింగించిన తెఱంగెఱింగించెద నాకర్ణింపు మట్లు ||౨||

ఆ. చారు లరుగుదెంచి సౌమిత్రిచే నింద్ర
జిత్తుఁడీల్గె ననుచుఁ జెప్పుటయును,
బంక్తి ముఖుఁడు సుతుని బలుమాఱు దలఁచుచు
వగవఁ జొచ్చె నెల్లవారు వినఁగ ||౩||

వ. ఇట్లనేక ప్రకారంబులఁ గుమారుం బలవరింపుచు, దుఃఖింపుచుఁ, హొంత తడవున కూఱడిల్లి, ధైర్యంబు నూలుకొల్పి తనకుమారుం జంపినవానిని నేఁ డవశ్యంబును సంగ్రామ రంగంబునఁ జంపుదునని నియమంబు సేసి, తక్షణంబ. ||౪||

సీ. శైల సన్నిభములౌ సామజంబులతోడ
ననిలవేగము గల్గు హరులతోడఁ,
గాంచనోజ్జ్వలములౌ ఘనరథంబులతోడఁ
బ్రతి లేని ఘన మూల బలముతోడఁ
గిమ్మీర వర్ణోరు కేతనంబులతోడఁ
దఱచైన పట్టు ఛత్రములతోడఁ
భేరీ మృదంగాది పృథు వాద్యములతోడ
వర శంఖ కాహళ ధ్వనులతోడఁ

తే. బాద ఘట్టన చలితోర్వి భాగుఁ డగుచు
వనధు లెల్లను బిండలివండు గాఁగ

నడిచె లంకేశుఁ దధిక సన్నాహమునను
వంది కైవార వీర రావములతోడ ||౫||

మ. కరి ఘీంకారములున్, మహాజన తురంగ వ్రాత హేషావళుల్,
వర కోదండ నినాదముల్, సుభట దుర్వా రాట్టహాసంబులున్,
గురు శంఖోజ్జ్వల నాదము, దశదిశాకొర్ణంబుగా నొక్కటై
పరగన్, బంక్తిముఖుండు దానడిచెఁ గోప స్ఫూర్తినిశ్శ్వాసుడై. ||౬||

రావణ, సుగ్రీవుల యుద్ధము

వ. ఇట్లు చతురంగ బలంబులు గొల్వ, లోక వ్ద్రావణుం డగు రావ ణుండూ సమరం బొనర్ప నరుదేర్ గని, రాగవెశ్వరుం డనికి దండ నాయకులం బనిచిన, వారును దరు గిరి పాషాణ పాణులై యెదురు నడచి, సింహనాదంబులు సేయ, నుభయ బలంబులుం దలపడి పోరాడు సమయంబున, నమర వైరులు శస్త్రాస్త్ర వర్షంబులు గురుయించి నొప్పించినంత, వానర వీరులు మరల దానవుల పైఁ బాషాణ పాదపంబు లడరింప, నరి బలంబులు విఱిగి పికాపికలై పఱచు నత్తఱిఁ, బంక్తికంధరుండుదగ్రుండై కెరలుచుఁ, గ్రూర నారాచంబులు చాపంబునం దొడిగు, పనస పవనతనయ నల నీల ద్వివిధ శరభ కుముద గజ గవయ గవాక్ష గంధమాద నాంగద మైందాదుల నొక్కొక్కరిఁ బదేసి బాణంబుల గుదిగొన నేసిన, విఱిగి యగచర సేనలు సురుగు నయ్యవసరంబున. ||౭||

క. చేరి విరూపాక్షుని దగు
తేరిపయి న్నొక్క నగము ధీరతతోడన్
సూరజుఁ డప్పుడు మిక్కిలి
శూరత్వం బడర నసి చూర్ణము సేసెన్ ||౮||

ఆ. రథము విఱిగినంత, రణ మధ్యమున నొక్క
వారణంబు నెక్కివచ్చు నెడను,
వాలి కొడుకు దాని పటు రోషమునఁ దోల
నుఱికి ప్లవగుఁ గోల నఱికె వాఁడు, ||౯||

క. అక్షయబలుఁ డగు రవి సుతుఁ
డా క్షణమున నుగ్రుఁ డగుచు నదరంట విరూ
పాక్షుని వక్షముఁ బొడిచిన,
రక్షో వీరుండు కూలి రణమునఁ బడియెన్ ||౧౦||

వ. ఇట్లు కూలిన ||౧౧||

క. తమ్ముండును, గనలివచ్చు తపనజు నత్యు
గ్రమ్ముగ మార్కొని జడి గా
నమ్ముల వర్షంబుఁ గురియ, నాలోఁ బెలుచన్. ||౧౨||

చ. శరములు తాఁకకుండ్ అనొక శైలమునం దగ నోసరించి, యా
యరదము నుగ్గుగాఁ గపికులాగ్రణి వైచిన, వాఁడు నేలకున్
వర భుజశక్తి దాఁటి కరవాలున నేసినఁ, దప్పఁ గ్రుంకి వా
నరపతి కొట్టె నష్టు మహినాథుఁడు సంతస మంది చూడఁగన్ ||౧౩||

క. కదనమున నొచ్చి దానవుఁ
డదలింపుచు భాను సుతుని యొదల పగులన్
గదచే నడిచిన, వానిని
గుదియంగాం బట్టి వైచె గుంభినిమీఁదన్. ||౧౪||

సుపార్శ్వుని మృత్యువు

క. అంత సుపార్శ్వుఁడు మిక్కిలి
పంతము నెఱపుచును! రథము పవనాత్మజుపై
నెంతయుఁ బఱపుచు, బాణము
లంతంతనె నాట నేయు నవసరమందున్ ||౧౫||

సీ. హనుమంతుఁడా దైత్యు నరదంబుపై దాఁటి,
చెక్కలు వాఱంగ ద్రొక్కివేసి
సైంధవంబులఁ జంపి, సారథి తలఁగొట్టి,
గొడుగులు పడగలు పుడమిఁ గలిపి,
వడివాని చే నున్న యడిదంబుఁ గైకొని,
బిరుసుగా నేసిన ధరను గూలి
గొబ్బునఁ దెప్పిర్లి, కోపంబు దీపింప
ననిలజు నురము మూఁ డంబకముల,

తే. జాంబవంతుని నిరు మూఁడు సాయకముల,
వడి గవాక్షుని నైదింట, వాలి సుతుని
నేడు నాణంబులను దూలనేసె, నంత
నవనిఁ బడి లేచి యంగదుం డాగ్రహమున ||౧౬||

తే. వాని చెవిల్లు విరిచిన, వాఁడు కినిసి
పరిఘఁ గొని యేయ, మూర్ఛిల్లి ధరణి వ్రాలి,
తెలిసి, యంగదుఁ డాదైత్యుఁ దెగువ నురము
పిడు గడంచిన గతి ముష్టిఁ బొడిచి చంపె. ॥౧౭॥

వ. ఇట్లు సుపార్శ్వాది రక్షో నాయకు లా క్షణఁబునం గూలిన ॥౧౮॥

రామ రావణ యుద్ధము

క. తన కట్టెదురను గూలిన
దనుజులఁ బెక్కండరం జూచి దశకంటుఁడు, దాఁ
గనలుచు సూతున కనియెను
జననాయకు మీఁద రథముఁ జన నిమ్మనుచున్ ॥౧౯॥

ఆ. అధిపుఁ డానతిచ్చినట్టుగా సూతుండు
రామచంద్రు మీఁద రథము వఱపె
నపుడు శంఖ కహాళాది రవంబుఁ
వంది జనుల సుతులు దందడింప ॥౨౦॥

వ. ఇట్లు శతంగ తురంగ హేషా రవంబులును, బహుళ కింకిణీ ఘంటికా నినదంబులును, రణ నేమి స్వనంబులును, దనుజ భటాట్ట హాసంబులును, బోరు కలంగ, సంగర రంగంబున కరుగు దెంచు నక్తంచరేశ్వరుండు ధనుర్ధరుండై ప్రతిఘటించు సమయంబున. ॥౨౧॥

క. తన కెదిరించిన రాముని
గని దనుజ విభుండు కినుక గదురఁగ నటఁ జ
య్యన నాగాస్త్రములను దన
ధనవునఁ గీలించి యేసెఁదన భుజ శక్తిన్ ॥౨౨॥

క. అవి లెక్క గొనక పొరిఁబొరి
నవనీ నాయకుఁడు గినుక నసురాధిప్పై
దివిజారు లులికి పాఱఁగఁ
బవి సన్నిభ మైన తీవ్ర బాణము లేసెన్ ॥౨౩॥

సీ. లంకేశుఁడవి యెల్ల లక్ష్యంబు సేయక
తిమి రాంబకములు సంధించి యేయ,

నిబిడమై చీఁకటి నిండంగఁ బ్రిసనఁ
        గపు లెల్ల నంధులై కలవళింప,
సుర్వీశవరుం డంప నుగ్ర బాణం బుల
        నంధకారం బంత నడఁగఁజేసి,
వాసవారాతిపై వహ్నిబాణము నేయ
        నాతఁడు రౌద్రాస్త్ర మడర నేసె

తే. రెండు బాణంబులును గూడి గం డెసంగఁ
బెనఁగి యాకాశమున నుండి పృథ్వీమీఁదఁ
బడియె నద్భుత గతి జగత్ప్రళయముగను,
సురలు దైత్యులుఁ గపులును జోద్యపడఁగ ||౨౪||

వ. అట్లు మహాద్భుతకరంబుగా సమరంబు జరుగుచున్న సమయంబున ||౨౫||

క. రాముని మేనను బాణ
స్తోమంబులు నాత నేసె సుర రిపుఁ డలుకన్
రాముఁడు ఘన నారాచ
స్తోమంబులు నాట నేసె సుర రిపు మీఁదన్. ||౨౬||

చ. ధరణీపు మీఁదనుం గనలి దానవ నాయకుఁ డేసె నంత భీ
కర శరహోష్ట్ర కాక ఫణి గందక ఘూక బలాక భేక సూ
కర కిరి ఋశ్య కూర్మ శుక గర్ధభ బల్లుక నీలకంఠ కే
సరి వృక గృధ్ర కీట బక సైంధవ సైరిభ వక్త్ర బాణముల్ ||౨౭||

వ. ఇట్లు నిరంతరంబుగాఁ బ్రయోగించిన ||౨౮||

చ. వరువడి మీదవచ్చు పటు బాణ చయంబులఁ జూచి, రాఘవుం
డరుదుగ వాని నిన్నటి వియత్తల వీధిని ద్రుంచి, క్రమ్మఱన్
సురరిపుమీఁద నేసె బలసూదన ముఖ్యులు సూచి మెచ్చ, ని
బ్బరముగ నగ్ని బాణము నభంబునఁ గీలలు పర్వుచుండఁగన్ ||౨౯||

వ. అమ్మహాస్త్రంబువలన ||౩౦||

క. దహన ముఖంబుల శరములు
గ్రహ ముఖములు గలుగునట్టి ఘనతర శరముల్
మిహిర ముఖంబుల శరములు
బహుళముగాఁ గల్గు దైత్య పతిపైఁ బర్వెన్ ||౩౧||

ఆ. అంత దానవేంద్రుఁడా బాణ తతు లెల్లఁ
దృణము లట్లు నడుమఁ ద్రెంచివైచి,
మయునిచేతఁ గొన్న మహనీయ మగునట్టి
సంబరాఖ్య మైన శరము వైచె ॥౩౨॥

క. ఆ శరమున బహు శస్త్రము
లాశు గతిం గలిగి గవియ, నిన్నటి నొకటన్
నాశము చేసెను రాముం
డాశా పతు లలర మన్మధాస్త్రముచేతన్ ॥౩౩॥

ఆ. శంబ రాఖ్య శరము జగ దీశు బాణంబు
వలనఁ జెడక రాము వక్ష మడర
నాటె, నంతలోన నాకారిపైన్ నేసె
విశిఖ తతుఁఉ వేయి, వేహునెడను ॥౩౪॥

క. రావణుఁడా బాణములకు
వేవేగను ప్రతిఘటించి వేసిన శరముల్
చేవమెయిఁ దాఁకి వడి ధా
త్రీ వలయంబునను బడి ధరిత్రి వడంకెన్ ॥౩౫॥

రావణ ప్రహారము వలన లక్ష్మణ మూర్ఛ

ఉ. తల్లడ మంది రామ వసుధాపతి కడ్డము సొచ్చి, లక్ష్మణుం
డుల్లము నొవ్వ నాడుచు మహోన్నత కోపముతోడ దైత్యుచే
విల్లును నారియుం దునిమివేసి, వడిన్ శర సప్తకమ్ముచే
బల్లిదుఁడైన దైత్య కులపాలుని వక్షముఁ దూర్చి యూర్చినన్ ॥౩౬॥

క. అంత విభీషణుఁ డమరెం
ద్రాంతకు నరదంబుఁ గూల నట నేసిన న
త్యంత జవంబున ధరణికి
గంతుగొనెన్ వడిని మంక్తి కంధరుఁ డలుకన్ ॥౩౭॥

వ. ఇట్లు తన రథంబుఁ గూలనేసిన వరథుండై రావణుండు మయ దత్తంబైన శక్తిని బూని తమ్ముని నేయఁజూచుచున్నంత, శరణాగత వజ్రపంజరుండగు రాఘవేశ్వరుని తోఁబుట్టు వగుటం జేసి, లక్ష్మణుండు కరుణాపరుండై విభీషణుం దనవెనుక నిడికొని యెదిర్చినం గని, నీవు నాపగఱ కడ్డంబవైతివి, గావున నీవ యీ శక్తి చేత హతుఁడవు

గమ్మని యేసిన, నదియును శత ఘంటికా రంజి తంబును, శతకోటి నినదంబును, బావక జ్వాలాభీలకీలాన్వితంబునునై పఱతేరంగని, సురేంద్రాది దేవ గనంబులు భయంబంది, రాముతమ్మునకు దీర్ఘాయు వగుం గావుత మని దీవింప, జగంబులు తల్లడిల్ల, సముద్రంబులు ఘూర్ణిల్లఁ, గులాచలంబులు వడంకఁ, జంద్రార్క బింబంబులు దలంక నేఁగుదెంచి, సౌమిత్రి యురంబు నాతి ధాత్రిఁబడియె నట్టి యవసరమ్మున ॥ ౩౮॥

సీ. పంక్తి కందరుఁ డేయు బాణంబు లవి లెక్క
సేయక రఘుకుల సింహుఁ డపుడు
తమ్ముని మొయి నాతి ధరణి గాడిన శక్తి
నొగి వానరులు తీయ నోపకున్న
నవలీల దాని నొయ్యనఁ దీసి పోవైచి
ఘనులైన కపులను గాపు వెట్టి
నేనె రాముఁడ నైతి నేని మ జ్జనకుండు
దశరథుం డగునేనిఁ దప్పకుండఁ

తే.గలన నెదిరించి, నాతోఁడఁ గయ్యమునకు
నిలిచె నేనియు, దనుజేంద్రు నిజముగాఁగఁ
జంపుదును నొండెఁ, గాక నేఁ జత్తునొందె
వినుఁడు కపులార నామాట వీనులలరగలన ॥౩౯॥

వ. అని మఱియును ॥౪౦॥

క. రాముఁడు రావణుఁ డనుచును
భూమిపయి న్నిర్వు రునికి పొసఁగదు సుండీ!
నా మాట వినుఁడు లెస్సగ,
రాముఁడ నే నొండె, భువిని రావణుఁ డొండెన్ ॥౪౧॥

వ. ఉందుదు మని, వీరాలాపంబు లాదుచు, రామచంద్రుండు ధనుర్ధరుండై శర వర్షంబులు గురియించిన, నసురేశ్వరుఁడును బ్రతి శరంబ్ల వాని నన్నింటిని దూల నేసినఁ గనలి రామచంద్రుండు తొడిగిన యమ్మును, వెడలు తూఁపులును, విల్లు గుడుసు పడుటయు, నెఱుంగరాని చందంబునఁ బింజపింజం గఱచి పాఱుచుండునట్లుగా, హస్తంబు ముడుచుటయుఁ, జూచుటయుఁ దెలియ రాకుండ రావణు కాలుసేతులాడకుండ, శరలాఘవంబు నెఱపుచు నేయుచున్న యప్పుడు విఱిగి శరీర భూషనంబు లురులఁ, గిరీటంభులు డుల్లఁ, దలలు వీడ, మరలి మరలి

చూచుచు, మృగేంద్రుం గన్న గజేంద్రుని చందంబున భీతచేతస్కుండైదశముఖుండు లంకా పురంబుఁ జొచ్చెద దనంతరంబున. ||౪౨||

క. ఆ వేళ లావు సూపుచు
రావణునిచే శక్తిఁ దాఁకి రన రంగమునన్
జేవ సెడి పడిన లక్ష్మణ
దేవున్ డగ్గఱఁగ రామదేవుఁడు వచ్చెన్ ||౪౩||

వ. ఇట్లరుగుదెంచి ||౪౪||

తే. రక్త సిక్తాంగుఁడై, ధాత్రి శక్తి నాటి
యున్న తమ్ముని గనుగొని యుస్సు రనుచు
దుఃఖ మంతంత నాఁగక తొంగలింపఁ
దొడలపై నిడి బాష్పముల్ దొప్పముల్ దొప్పఁదోగ, ||౪౫||

మూర్ఛిల్లిన లక్ష్మణుని చూచి రాముని దుఃఖము

సీ. హా భాను కుల దీప, హా సత్య సల్లాప
హా, సుగుణ కలప, హా సురూప
హా ధర్మ చంచార, హా వైర్ సంహార
హా కీర్తి విస్తార, హా సుధీర
హా నిత్య సుజ్ఞాన, హా పుణ్య సంధాన
హా పూజ్య సమ్మాన, జా నిధాన
హా శౌర్య గున వృద్ధ, హా యుద్ధ సన్నద్ధ
హా చిత్త సంశుద్ధ, హా ప్రసిద్ధ

తే. హా మునీశ్వర సంరక్ష, యసుర శిక్ష
హా గుణస్తోత్ర, సత్పాత్ర, యబ్జ నేత్ర
హా సదాచార సంపన్న, హా ప్రసన్న
యనుచు శోకాతు రాత్ముడై యంత కంత ||౪౬||

క. జనకుని పంపున నడవికిఁ
జనుదెంచియు నిదుమ కోర్చి సమ్మని వృత్తిన్
నను గూడి నడవ నేర్చిన
యనుజన్మా, యెందుఁ బోయితయ్యా తలఁపన్ ||౪౭||

క. వనమునఁ గల ఫల మూలము
లనుదినమును భక్తి యుక్తి నర్పింపుచు, మ
జ్జనకుని భంగిని నన్నును
జనకజం బోషించి యెందుఁ జెనితివి తండ్రీ ||౪౮||

క. నీవంటి తోడఁబుట్టువు,
నీవంటి గుణోత్తరుండు నిజ మూహింపన్
భూవలయమందు గలఁడే
భావింపఁగ నీవె తక్కఁ బావన చరితా ||౪౯||

క. నెఱయక నిద్రాహారము
లెఱుఁగక పదునాలు గేండ్లు హిత మతితో మ
మ్మఱిముఱి నరసిన నిన్నును
మఱువ నగునె నీతి గల్గు మనుజుల కెందున్ ||౫౦||

క. ని న్నిచట విడిచి పురికిని
జన్నను, నిను గన్నతల్లి ననుదెంచి ననున్
న్ న్నడుగఁ, దడవ మదిలోఁ
జిన్నంబోవుచును నేమి చెప్పుదు దండ్రీ ||౫౧||

వ. అని మఱియును ||౫౨||

చ. వినుఁడు కపీంద్రులార! పలవింపుచు మజ్జనకుండు నాకమున్
జనియె, ధరా తనూభవ నిశాచరుచేఁ జెఱవోయె, నేఁటితో
ననుజుఁడు దీఱె, నింక నడియాసల నుందుట నాకుధర్మమే
చనుఁడు నిజాశ్రమంబులకు సంశయ మొందక మీరు గొబ్బునన్ ||౫౩||

వ. అని విభీషణుం గనుంగొని ||౫౪||

ఉ. అక్కట, నీకు నింటఁ గలయట్టి సుబాంధవ కోటిఁ బాసి నీ
విక్కడ కేఁగుదెమ్చితివి వహీన ముదంబున మమ్ము నమ్మి, పెం
పెక్కఁగ రావణుందు తగ నేలెడి లంకఁ గడంక నీకు నేఁ
దక్కఁగ నిత్తునన్ ప్రతిన దప్పె, విభీషణ, నీవు పోవుమా ||౫౫||

వ. అని యనేక ప్రకారంబులఁ బ్రలపించుచున్న రామ భూపాలునకు సుషేణుం డిట్లనియె:
||౫౬||

ఉ. దేవర, నీకు నీ గతి మది దలపోయఁగ నేల, తీవ్రమై
రావణుచేతి శక్తి బవరంబున నాటుటఁజేసి లక్ష్మణుం
డీ విధి నుండెఁ గాని ధరణీశ్వర, చూడు ముఖారవిందమున్,
జావఁడు సావఁ డియ్యెడ నిజంబుగ నమ్ము మనంబులోపలన్ ||౫౮||

వ. అని విన్నవించుచు హనుమందుఁగనుంగొని సుషేణుమ్ దిట్టులనియె ||౫౯||

సంజీవని తెచ్చుటకై హనుమ ప్రయాణము

క. ఈయన ప్రాణము లెత్తఁగ
వాయుజ, యలనాఁటి మందు వడిఁదేవలెని
వీ యెడ, నచటికిఁ దడయ్క
పోయి వెసన్ రమ్ము ప్రొద్దు పొడువక మునుపే ||౬౦||

వ. అనిన భూకాంతుండు హనుమంతున కిట్లనియ ||౬౧||

క. రమ్మా వాయు తనూభవ!
యి మ్మహి సత్కీర్తిఁ బడయు మీతని ప్రాణం
బిమ్ముగ రక్షింపుము, నా
తమ్ములలో నీవు నొక్క తమ్ముఁడ వరయన్ ||౬౨||

వ. అని దాయం జని, కౌఁగిటం జేర్చి, చీవించి యంపెనప్పుడు, ||౬౩||

ఆ. పదము లూనఁ ద్రొక్కి, వదనంబు దిగఁజూచి
చేతు లూని, యెడలు చిక్కఁబట్టి,
క్రుంగి నిగిడి, యెగసి, కుప్పించి వడి దాఁటి
చనియె గగనవీధి ననిల సుతుఁడు ||౬౪||

వ. అట్టి సమయంబున ||౬౫||

హనుమ ప్రయాణమునాపుటకు రావణుడు కాలనేమి సహాయమర్థించుట

సీ. దనుజేశుఁడా వార్త విని కాలనేమింటి
కర్థరాత్రం బేఁగి, యతనితోడఁ
దనచేత హతుఁడైన ధరణీశు తమ్ముని

ప్రాణంబు లెత్తంగఁ బవన సుతుఁడు
సనుచున్న యట్టి యా పని విఘ్న మొనరింపఁ
గ్రక్కున నటఁ బోయి రమ్మటన్నఁ,
గాలనే మతనికిఁ గార్యంబుగా దన్న,
వినక కోపించిన, వేగ నరిగి

తే. ద్రోణ శైలంబు చేరువ త్రోవయందు
వనముఁ గావిమ్చి, తగ మునీశ్వరుని రీతి
జపము సేయుచుఁ గన్నులు చక్కమూసి
నడుము నిక్కించి పద్మాసనమున నుండె ||౬౬||

వ. అప్పు డాకాశ మార్గమ్మునఁ జనుచున్న యప్పవన సుతుండు వనంబుం గాంచి, త్రోవ దప్పెనని మనంబున సందియ మొంది, యమ్మునీంద్రునడిగి చనువాఁడై, యతనికి నమస్కరించి యిట్లనియె: ||౬౭||

క. మునినాథ నేను రాముని
పనికై చనుచున్నవాడఁ, బర మౌషధముల్
గొని రావలె, మది భావిం
చి నిజమ్ముగ నిపుడు త్రోవ సెప్పుము నాకున్ ||౬౮||

వ. అని ప్రార్థించి దాహోపశమనంబున కుదకంబు వేఁడిన, న క్కపట మునీంద్రుం డిట్లనియె: ||౬౯||

ఆ. పవన తనయ, రామభద్రుని పై మాకుఁ
దీర్ఘవలయుఁ, గాన నేర్పుతోడఁ
బ్రాన రక్షకొఱకు ద్రోణాద్రి కరుగంగ
వలదు వినుము, నాద వనమునందు ||౭౦||

తే. ఘనతరం బైన సంజీవి కరణి, మొదలు
గాఁగ దివ్యౌషధంబులు గలవు, గానఁ
గొంచుఁ బోవచ్చుఁ గావున గోరు పండ్లు
తనివి తీఱంగఁ దిని నీళ్ళు త్రాగు మిచట ||౭౧||

వ. అని తన హస్తంబున నున్న విష యుక్తంబైన కమండ లూద చూపినం, గని హనుమంతుం డవి చాల వనిన, నక్కపట మునింద్రుండు క్రూర మక రావృతంబైన కమలాకరం బొకం డెఱింగించి పొమ్మనినఁ బవ నాత్మజుందు సని. ||౭౨||

క. విమల మకరంద లుబ్ధ
భ్రమర నికర పక్ష పవన పరికంపిత స
త్కమనీయ కుముద కైరవ
కమలంబులు గలుగు కొలను గనుకొని యచటన్ ||౨౩||

మొసలి రూపమునున్న దేవకన్య శాపవిముక్తి

సీ. మడుఁగులోపలఁ జొచ్చి కడుపార నుదకంబు
గ్రోలంగ దిగ, నందుఁ గ్రాలు మొసలి
పాదముల్ కబళించి పట్టినఁ, జరణముల్
విదళింపఁ, బట్టూని విడువకున్నఁ,
గడు సూక్ష్మ రూపుఁడై కడుపులోపలఁ జొచ్చి
వేగంబు భేదించి వెడలె నంత,
నది దేవ కన్యయై యాకాశముననుండి
తనదు వృత్తాంత మంతయును జెప్పి,

తే. వీడు దైత్యుండు నమ్మకు, వీనిఁ జంపి,
పొమ్ము సంజీవని కొండకుఁ బ్రొద్దు గలుగ
నీ కతంబున శాపంబు నాకుఁ దీఱె
ననుచు దీవించి చనియెఁ దా నమర పురికి ||౨౪||

వ. అంత హనుమంతుఁడు తేజోవంతుఁడై యరుగుదెంచి కృట సంయమినింగనిన నతం
డిట్లనియె: || ౨౫||

కాలనేమి మృత్యువు

చ. తడసితి వేల యింతవడి, దాపుననే వసియించినట్టి యీ,
మడువున కేఁగి రాకునికి, మా కనుమానము దోఁచె నయ్య, యి
ప్పుడు గలదేనిఁ గొంత గురు పూజకు విత్తము కాన్క వెట్టి, నీ
వడుగుము మందు లెట్టివి ప్రియం బగు నట్టివి నీకు నిచ్చెదన్ ||౨౬||

చ. అనవుడుఁ గోప మెత్తి పవనాత్మజుఁడ ప్పుదు నీకుఁ బూజ గొ
మ్మని యురు ముష్టిచేఁ బొడువ, నాతఁడు ఢీకొని పక్షి రూపుఁడై
తనుఁ గదియంగ వచ్చుటయు, దాని నపక్షముగాఁగఁ ద్రుంచినన్
గినిసిమృగేంద్రుఁడై పొడువఁ, గేసరి పుత్రుఁడు దానిఁ గూల్చినన్ ||౨౭||

తే. అంత సుగ్రీవుఁడై వచ్చి, యనిల తనయ
బ్రతికె సౌమిత్రి, మందుల పని తలంప
వలదు రమ్మని, నన్ను భూవరుఁడు పనిచె
మడిగి పోదము పద, మన్న మాట వినుచు ||౭౮||

వ. సుగ్రీవుండని విచారించి కాకుందు టెఱిఁగి, వాని బాహు మధ్యం బున బొడిచిన నతం డా రూపంబు విడిచి, శతశృంగుండై నొప్పించిన, నలిగి జగత్ప్రాణ నందనుందు వాలంబున నడిచి, కరంబులు చేదించి, శిరంబుఁ ద్రుంచివైచి, సింహ నాదంబు చేసి, జయలక్ష్మిం గైకొని ||౭౯||

హనుమ సంజీవనీ పర్వతమును పెకిలించి తెచ్చుట

క. ద్రోణాద్రి కేఁగి మందులు
పోణిమి నీకున్నఁ గినిసి పోల్పరఁగ నా
క్షోణి ధర మగలింపుచుఁ
బాణి తలాగ్రమునఁ బెట్టి పట్టుక రాఁగన్ ||౮౦||

సీ. కావలి యున్నట్టి గంధర్వ కనములు
పదునాల్గువేలు కోపంబుతోడ
నావహం బొనరింప, నందఱ నచ్చోట
వాల ముఖంబున వసుధఁ గూల్చి,
గగన మార్గంబునఁ గడు తీవ్ర గతితోడఁ
బొవ, నందిగ్రామ పురమునందుఁ
దైలయుక్తం బైన తలలతో బొరలాడఁ
గలిగిన రామ లక్ష్మణుల తెఱఁగు

తే. భరతుఁ డా తాత్రి కల గై భయము దోఁచి
తొడరి దుస్స్వప్న దోషంబు దొలఁగి పోవ
విప్రవరులకు దానముల్ వేడ్క నిచ్చి,
వెలుపలను నున్న భరత భూవిభుని గాంచి, ||౮౧||

తే. రాముఁడో యంచు నూహించి రాముఁ డేల
వచ్చు నిచటికి, సౌమిత్రి, వనచరులను,
జనకనందనఁ దన డించి, జగ మెఱుంగఁ
బగఱఁ జంపక రా నేమి పని తలంప ||౮౨||

హనుమ రావణుని ద్వారా పంపబడిన మాల్యవంతుని చంపుట

వ. అని యిట్లు సందియంపడి, కాఁదని నిశ్చహించి, యంత హనుమంతుండు దక్షిన పాథోనిధి దఱియం జనునప్పుదు, దశానను పంపున సేనలఁ గూడి, మాల్యవంతుం దెదిరించి, శస్త్రాస్త్రంబులు గురియించి నొప్పించినంగని, వాతూల సంభవుండు వాల మల్లార్చి, యార్చి, పేర్చి, దనుజ బలంబులఁ జలంబునం దఱిమి, వాల ముఖంబున గళంబులు పట్టి, నానా ముఖమ్ములఁ బాఱవైచినన్ గని మాల్యవంతుందు తీవ్ర శరంబుల నొప్పించిన, నడరి య ద్దానవేంద్రుని కంఠంబున వాలంబుం గీలించి గిరగిరం ద్రిప్పి సముద్ర మధ్యంబునఁ బడవైచిన, వాఁడును బాతాలంబునకుం జనియె నాక్షణంబ ||౮౩||

తే.మాల్యవంతుని బోకార్చి మనుషమున
గగన మండల మందంద పగుల నార్చి
వచ్చు నప్పుడు శతకోటి వారిజాప్త
దీప్తిఁ గనుపట్టెఁ బ్రాచీన దిక్కునందు ||౮౪||

వ. ఇట్లు వెలుంగుచున్న మహౌషధ ధాచలంబు దివ్య దీప్తులు, గనుంగొని, రాఘవేశ్వరుం డది సూర్యోదయం బని మనంబునఁ దలంకి, కపిరాజున కిట్లనియె: ||౮౫||

చ. అదె కనుఁ గొంటిరే! కలయ నర్కుఁడు పూర్వగిరీంద్ర శృంగమం
దుదయను నొందె, నింక నిటనుంచినఁ దమ్ముని ప్రాణ వాయవుల్
బ్రదుకుట దుర్లభం బకట, పల్మఱు మ్రొక్కెడు ప్రొద్దె, మాకుఁ దా
నదయత శత్రుఁడయెఁ గపులార, నినుండిదె మీకుఁ జెప్పెదన్ ||౮౬||

తే. మా కులంబున కెల్లను మహిని దలఁపం
దానె కర్తయై యుండియు ధర్మ మగునె
యుదయ మందగ మనుమఁ డిట్లున్న యెడను
గొసరి చుట్టాలుఁ బగవారిఁ గూడవలెనె ||౮౭||

క. ఈ లాగునఁ దాఁ బొడిచిన
మా లక్ష్మణు ప్రాణ మేల మడు మగుడును, భానుం
గూలఁగ నేసెద, విల్లును,
గోలలుఁ దెమ్మనుచు నందికొను నాలోనన్ ||౮౮||

వ. రామచంద్రునకు జాంబవంతుం డిట్లనియె: ||౮౯||

ఉ. భానుఁడు కాఁదు చూడు నరపాలక, మందుల కొండ దీప్త, లీ
మానముదోఁచెగాని యనుమానములేదు వినుండు వేడ్కతో
వానరసేన నింకెదురు వాయుతనూజుని గారవింపఁగా
మానవ నాథ, పంపు మనుమాత్రనె వచ్చె నతందు తీవ్రతన్ ||౯౦||

క. అనిమిషులు సన్నుతింపఁగ
హనుమంతుఁడు ద్రోణశైల మతి శీఘ్రముగాఁ
గొని వచ్చి నిలిచి రఘురా
ముని శ్రీపాదముల కెలమి మ్రొక్కిన యంతన్ ||౯౧||

సంజీవినిచే లక్ష్మణుడు మూర్ఛనుండి తేరుకొనుట

వ. రామచంద్రుండతనిం గౌగిలించుకొని, సుషేణుంజూచి నీ విందలి దివ్యౌషధంబువలన సౌమిత్రి ప్రాణంబులు తేర్పు మనిన, న య్యధిపు నాజ్ఞ శిరంబునఁ దాల్చి వనచర సహితుండై పర్వతం బెక్కి తొల్లి దేవత లమృత పానంబు చేసిన తావును, నారాయణుండు మోహినీ రూపంబున నమృతము పంచునప్పుడు సూర్య చంద్రుల నడుమ నిఱికిన రాహువును శిరంబుఁ ద్రుంచిన తావును, బలిచక్రవర్తి యాగంబు చేసిన తావును, రాక్షసులు జన్మించిన తావును, శంకర భగవానుందు పర్వతరాజు కూతును బెండ్లియాడిన తావును, వానరులకుం గూపుచు న గ్గిరీంద్రంబుపై యున్న యౌషధంబులు గొనివచ్చి ప్రయోగింప, నా యౌషధంముల సామర్థ్యంబునం జేసి లక్ష్మణునకుఁ బ్రాణంబులు మగుడ వచ్చె; నంత సకల వానరులు నానంద రసాబ్ధిం దేలి, రప్పుడు సౌమిత్రి రామునకు నమస్కరించిన రామచంద్రుండు కౌగిటం జేర్చి, హనుమంతుండొనరించిన యుపకృతికి సంతోషించి, యీ పర్వతంబును దొల్లింటి యునికినే యుంచి రమ్మనిన నతం డట్లు కావించె, నని నారదుందు సెప్పిన వాల్మీకి మునీశ్వరుం దటమీఁది కథా విధానం బెట్టి దని యడుగుటయు ||౯౨||

అశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. జలజాక్ష, భక్త వత్సల
జలజానన వినుత పాద జలజాత, సుధా
జలరాశి భవ్య మందిర
జలజాకర చారు హంస, జానకి నాథా ||౯౩||

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వర ప్రసాద లబ్ధ గురు జంగ మార్చన వినోద
సూరి జన వినుత కవితా చమత్కా రాతుకూరి కేసనసెట్టి
తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితంబైన

శ్రీ రామాయణ మహా కావ్యంబునందలి
యుద్ధ కాండమున ద్వితీయాశ్వాసము.

యుద్ధ కాండము
తృతీయాశ్వాసము

క. విమల సుధాకర వదనా
సుమా శ్చేతోఽబ్జ సదన, సుస్థిర కదనా
కమనీయ రదన శత్రు వి
షమ రఘుకుల సార్వభౌమ, జానకి రామా ॥౧॥

వ. శ్రీ నారద మునీంద్రుడు వాల్మీకి కెఱింగించిన తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. ॥౨॥

రావణ ద్వారా శత్రుంజయ హోమము

క. కలకల పక్షులు గూయఁగఁ
బలపలనై తారకములు పడమటఁ దోఁపన్
జలజలములు విరియఁ, దూర్పునఁ
బలపలనై తెల్లవాఱ భానుఁడు పొడిచెన్ ॥౩॥

సీ. అట మున్ను దశకంటుఁ డాచార్యుఁ డై నట్టి
శుక్రాను మతి దేహ శుద్ధితోడ
రన జయార్థంబుగా రథములు గుఱ్ఱముల్
కవచంబు లస్త్ర సంఘములు గలుగఁ
పాతాళ గుహఁ జొచ్చి వీతిహో త్రునిగూర్చి
పాయక హోమంబు సేయుచున్డ
నా హోమ ధూమంబు లాకసంబునఁ బర్వఁ
గని విభీషణుఁడు భూ కాంతునకును

తే. విన్నవించెను మా యన్న నిన్న నరిగి
హోమ మొనరింపుచున్న వాఁ డుదుగ కిపుదు
మొనసి యా హోమ మది తుద ముట్టెనేనిఁ
గలన బ్రహ్మాదు లాతని గెలువలేరు ॥౪॥

క. ఈ పని విఘ్నము సేయఁగ
భూపాలక, కపుల నేర్చి పుచ్చుము లేదే
మీ పని విఘ్న మగు ననుడు
భూపాల వరేణ్యుఁ డపుడు భూధర చరులన్ ||౫||

చ. గవయ గవాక్ష వాలిసుత కంజహితాత్మజ నీల వాయుసం
భవ నల గంధమాదన విభాషిత భల్లుకనాథ ముఖ్యులన్
దివిజ విరోధిపైఁ బనుపఁ దీవ్రత నేఁగి పురంబు సొచ్చి దా
నవపతి సేనలం దఱిమి నాకము భేదిల నార్చి యుత్తఱిన్ ||౬||

క. మగఁతిమి గలిగిన పురుషులె
మగతనము విడిచి నడువ మగువలు నగరా?
తగ దనక నేఁడు మఱుఁగున
విగత వ్రీడుండ వగుచు వ్రేల్వం దగునే ? ||౮||

మ.అని కేఁతెంచి నృపాల శేఖరుఁడు వాహ్యాళి ప్రదేశంబునన్
నిను రమ్మంచును బిల్చుచిండ నిచటన్ నీవుండి వ్యాజంబునన్
దనుజాధీశ్వర, వీర ధర్మ మగునే తప్పించుకో, నంచు న
వ్వనచారులు సిగ వట్టి యీడ్వఁగను గ్రవ్యాదుండు నిశ్చింతుఁడై ||౯||

క. కదలక హృదయ ధ్యానము
వదలక మంత్రంబు చొప్పు వడి తప్పక లోఁ
జెదరక వ్రేల్చుచు నుగ్రత
బెదరక కూర్చుండె నట గభీర ప్రౌఢిన్ ||౧౦||

వ. అట్లు శిలాస్తంభంబు పగిదిని జలింపకున్న నతనిచే యాహూతులు విడిచి పోవైచి, స్రక్సువంబులు నలుఁగ ద్రొక్కి, యధ్మంబు హోమ ద్రవ్యంబులు నొక్కింత నొక్కింత నగ్నిలోఁ ద్రోచి, హోమాగ్నిం జిందఱ్వందఱ చేసి, భుజంబు లెక్కి, మీసలు పట్టుకొని లాగి, తలలు గదలించి, వీనులఁ బెను బొబ్బలిడి, కదలకున్నం గనిసి, వాలితనూభవుండంత నంతఃపురంబునకుం బోయి యందున్న మండోదరిని జుట్టుబట్టి యీడ్చుచుఁ బరువునఁ గొనివచ్చి, దశవదనుముందఱనిలుప నక్కాంత దుఃఖాక్రాంతయై తన కాంతునకిట్లనియె: ||౧౧||

తే. రామచంద్రుండె యాది నారాయణుండు
గపులు దేవత లని నీకుఁ గనఁబడంగ,
నెల్ల వేళల నేఁ జెవి నిల్లు గట్టి
విన్నపము సేయ నామాట వినకపోతి ||౧౨||

మ. మయదైత్యేంద్రునకుం దనూజనయి, సేమం బొప్ప నీ పత్నినై
జయవెట్టంగను నింద్రజి జ్జననినై, సర్వాంగనా పూజ్యనై
భయ మెన్నండు నెఱుంగనట్టి నను ని బ్బృంగిన్ వనాటుందు ని
ర్భయవృత్తిం దలవట్టి యీడ్వఁగనుగో బాలైతి నీ ముంగలన్ ||౧౩||

క. రాముని దూతలు నన్నును
బాములు వెట్టాంగఁ జూడఁ బందువె నీకున్?
నా మానము గాపాడని
నీ మనుష మేటి కిపుడు నిర్జర వైరీ? ||౧౪||

ఉ. ఈ ముని వృత్తి కన్న దనుజేశ్వర, రామునితోడ నేఁడు సం
గ్రామము సేసి గెల్చిన నఖండ రమా విభవంబు గల్గుఁ, నా
రామునిచేతఁ జచ్చిన స్థిరంబగు మోక్షము గల్గు, దీనికై
యేమిటి కింత దైన్యమిసి యిచ్చఁ దలంపుము రాక్షసేశ్వరా ||౧౫||

వ. అని యనేక విధంబులుగా దీనాలాపంబు లాడుచు వెక్కి వెక్కి యేడ్వంగని లజ్జించి మహోగ్రాకారుండై లేచి, దగ్ధశేష కాండంబులచే వానర వీరుల కరంబుల శిరంబులు ముక్కులుఁ జెక్కులు నలుఁగ మొత్తినం బఱచి వారు రామచంద్రుని నమ్ముఖంబునకుం బోయి తాము పోయి వచ్చిన పని విన్నవించి రట్టి సమయంబున ||౧౬||

తే. నగచరులఁ ద్రోలి క్రమ్మర నగరి కరిగి
పంక్తి కంఠుందు ధైర్యంబు పాదుకొల్పి
విన్నఁదనమున వగపునఁ జిన్నవోయి
చెంత నున్నట్టి తన కులకాంతఁ జూచి ||౧౭||

క. నా కేలు వట్టి వెలసిన
నీ కేలా చిన్న వోవ నీరజ నయనా
నాకులు బెదరఁగ నల యి
క్ష్వాకు కులోద్భవుల గెలిచి వచ్చెద నింకన్ ||౧౮||

తే. తెలియ మయు పుత్రి, నాదు ప్రతిజ్ఞ వినుము
వనచరులతోడ రామ భూవరుని నేఁడు
చంపు తొండెను వానిచేఁ జచ్చుటొండెఁ
గాని యూరక మరలుట కానిమాట ||౧౯||

వ. అని వీర రసం బుప్పంగఁ బ్రతిజ్ఞాలాపంబులఁ దన పట్టపుదేవి యగు మండోదరి నోదార్చి కొలువుకూటంబున కేతెంచి యచ్చట. ||౨౦||

రావణ సమర సంరంభము

క. శిరముల వీనుగ గళములఁ
గరముల నురముల నడుమునఁ గమనీయ పదాం
బురుహముల భూష ణావళు
లరుదారఁగఁ దాల్చి మోహ నాకృతి మీఱన్ ||౨౧||

తే. గంధ మాల్యాంబ రాదులు బంధురముగ
మేనఁ గలయంగ ధరియించి దానవేంద్రుఁ
డంత రనభేరి వ్రేయించి పంత మలర
బిరుదు రాహుత్త వీరులఁ బిలువఁ బనిచె ||౨౨||

వ. అట్టి యవసరంబున ||౨౩||

ఆ. ఓష మడర ఖడ్గరోముండు వృశ్చిక
రోముఁ డల్ల సర్పరోముఁ డగ్ని
వర్ణుఁ డాగి గాఁగ వచ్చిరి రాక్షస
వీరు లపుడు దనుజ విభుని గొలువ ||౨౪||

క. ఇరువది చేతుల శస్త్రో
త్కరములు మెఱయఁగఁ దాల్చి కౌతుక మడరన్
దురగములు నూరు గట్టిన
యరదముపైఁ గూరుచుండె నతి విభవమునన్ ||౨౫||

సీ. భేరులు తమ్మటల్ పెల్లు నిస్సారణముల్
బూరగొమ్ములు కంచు వీరణములు
మకిలక్రోవులు వీరమద్దెలల్ గిడుగిళ్ళు
పేరైన తప్పెటల్ పిల్లఁగ్రోళ్ళు
తారలు చిమ్మటతారలు శంఖముల్
కాహలల్ పసిఁడి ఢక్కలును బిడులు
గాలిగొమ్ములు డోళ్ళు కైవళ్ళు రుంజలు
ఛత్ర సంఘంబులు చామరములు

తే. బోరు కలఁగంగ దిక్కులు బురటిల్ల
దనుజ వర్గంబు లిరువంకఁ దవిలి కొలువ

వెడలె సన్నాహ మడరగ్గు వీర రవము
కదుపు గట్టిన చందమ్బు గానఁబడఁగ ||౨౬||

క. కాలాగ్ని కాలభైరవ
కాలాంతక కాలగండ కాలాహి కళా
భీల సముద్యద్దినకర
కాలాకృతితోడఁ బంక్తికంఠుఁడు వెడలెన్ ||౨౭||

వ. ఇట్లత్యుత్సాహంబుగా యుద్ధరంగంబునకు బయలు దేఱిన సమయంబున ||౨౮||

నంది రావణ స్తుతి

చూర్ణిక. జయ జయ కైకసీ గర్భ సముద్ర సంపూర్ణ సుధాకరా, జయ జయ మయ తనూజా మనోహరా, జయ జయ కుల సార్వభౌమా, జయ జయ సాగ్రావరన లంకాధీశ్వరా ! జయ జయ పాకాశాసన భద్ర శ్రీ హరన చతురా, జయ జయ కుటిల వైశ్వానర పుటభేద నిర్ధూమధామా, జయ జయ సమవర్తి సంప ద్విచ్ఛేదకా, జయ జయ దనుజ వల్లభ హల కల్లోలా, జయ జయ హబ్ధీశ్వర తోయ శోషణ బడబానలా, జయ జయ పవమాన సంహారా, జయ జయ పవమాన సంహారా, జయ జయ యక్ష నాయక దుర్వార గర్వాపహారకా! జయ జయ యాశానైశ్వర్య హరణోద్యమా, జయ జయ నవగ్రహానుగ్రహ నిగ్రహా, జయ జయ దశగ్రీ వాలంకారా, జయ జయ కైలాస నగేంద్రోత్పాటన కందుక క్రీడీ వినోఆ, జయ జయ భవాశ్వరీ శ్రీపాద కమల శిరఃకంజాత పూజా సమర్థా, జయ జయ పుశ్ప కారూఢ సకల దిగంత విక్రాంతా, జయ జయ బ్రహ్మవంశ పరదీపకా, జయ జయ త్రిలోక విజయా, రావణేశ్వరా, జయీా భవ, దిగ్విజయీా భవ! ||౨౯||

వ. అని వంది బృందంబు లుభయ పార్శ్వంబుల జయ జయ ధ్వనులతో బిరుదు గద్య పద్యంబులు వక్కాణింప ముక్తాతపత్రంబుల నడుమ మహిళా మండలార్పిత చామర పవన కంపిత కుంతలుండగుచు వీరరసంబు పురుషాకారంబులు దాల్చిన లీల నేతేర మజ్జగంబులు గడగడ వడంకెఁ, గులాచలంబు లొడ్డగిల్లె, జంద్రార్క మండలంబులు తడఁబడె, నక్షత్రంబులు డుల్లె నట్టి సమయంబునఁ గరి బృంహితంబులు, నశ్వ హేషారవంబులును, దనుజ భటాట్టాహాసంబులును, సురత్రాన జనకంబులుగాఁ బహట నిస్సాణ భేరీ శంఖ కాహళ భాంకార రవంబు లును బ్రతిధ్వనుల నీన నంత రావణునిపై మేఘంబులు రక్తధారలు వర్షించె, బిరుద ధ్వజంబులు విఱిగిపడియెఁ, దురంగంబుల వాలంబుల నుంది నిప్పులురలె, దిక్కుల ధూమంబు నిబడంబై పర్వె, నట రామునిచే రవణుండు తెగుట యవశయం బని నభంబును మ్రోసె, నట్టి సమయంబున ||౩౦||

క. భూనాయకుఁ డతి వేగమ
దానవ సేనలకు నెదరు దార్కొనిపోరన్
వానర సేనలఁ బంపెను
భానుజ ముఖ్యాధిపతులఁ బౌరుష మడరన్ ||౩౧||

మ. తరుశై లమ్ములతోడ నార్చుచు భుజా దర్పంబు లుప్పొంగ వా
నర వర్గంబు లెదిర్చి వచ్చునెడ నానాకారు లా దక్షిణో
త్తర వార్ధుల్ ప్రకటించి డాయు గతి నుద్యత్రౌత్పాఢిఁ దార్కొంచు సం
గరము జేయగఁ జొచ్చి రంత సుర లాకాశంబునం జూడఁగన్ ||౩౨||

సీ. కరుల నెక్కించి భీకర లీలఁ ద్రొక్కించి
వాజులఁ ద్రోలి తీవ్రముగ నేయ
రథములఁ బఱపి శిరంబులఁ జక్కాడి
చెలఁగి పదాతులఁ జేరి పొడువఁ
బంతంబు చేకూఱఁ బ్లవగోత్తములఁ గేరి
తరువులుఁ బాషాణ తతులుఁ బఱపి
శైలంబు లడరించి సంహారములు సేయఁ
గలఁగక దైత్యులుఁ గపులు గలసి

తే. పోరు నప్పుడు వానర వీరు లసుర
వరుల మీఁదను బాషాణ వర్ష మధిక
లీలఁ గురియింప దనుజ లావేళ విఱిగి
తలలు వీడంగఁ బఱచిరి తత్తరమున ||౩౩||

సీ. మెండైన రథముల మీఁదికిఁ గుప్పించి
విక్రమ ప్రౌఢిమై విఱగఁ ద్రొక్కి
కరుల కొమ్ములు పట్టి బిర బిర వడిఁ ద్రిప్పి
జగతీ స్థలంబునఁ జదియఁ గొట్టి
తొడరి సైంధవకోటి తడకాళ్ళూ విదళించి
పట్టి పెన్ జెక్కలువాఱఁ గొట్టి
కాలబలంబులు పైకిఁ గదిసి శస్త్రంబుల
తోడఁ గూడనె చుట్టి తునియఁ గొట్టి

తే. ఛత్రములు గూల్చి చామర సమితి విఱిచి,
కెరలి యార్చుచు బిరుదు టెక్కెములు చించి

వాద్య సంఘమ్ము లవలీల వసుధఁ గూల్చి
కపులు దోలిరి దానవ గనము నెల్ల ||౩౪||

హనుమంతుని ద్వారా ఖడ్గరోముని మరణము

ఆ. అంతఁ బం క్తివదను నరదంబు నెదురుగా
నదుచు వాయుపుత్రునకును ఖడ్గ
రోముఁ అనియె నతని రూపించి నాతోడ
రణము సేయ వేగ రమ్మటంచు ||౩౫||

చ. పిలిచిన రోష మెత్తి కడు భీకర వృత్తిని ఖడ్గరోముతోఁ
దలపడ వాని రోమములు దాఁకి శరీరము నొచ్చి యంతలో
పల నొక పర్వతంబు గొని పావని దైత్యునిమీఁద నేయ ని
శ్చలతను ఖడ్గరోముఁడును జక్కుగఁ జేసినఁ జేసినఁ దత్క్షనంబునన్ ||౩౬||

చ. మఱి యొక పర్వతంబు హనుమానుఁడు గైకొని వచ్చి కరమ్మఱన్
మెఱవడిఁ ద్రిప్పి తద్రథముమీఁదొ వైచిని వజ్ర ధారచేఁ
బఱియలు వాఱి ధాత్రిఁ బదు పర్వతమో యనఁ దేరితోడ ని
ర్భరముగ ఖడ్గరోముఁడు సాపాటగఁ గూలె దురంబులోపలన్ ||౩౭||

ఆ. రోఁజి కలన ఖడ్గరోముండు గూలుట
సర్పరోముఁ దెఱఁగి సాహసమున
వాలిసుతుని దాఁక వాని రోమంబుల
విషము సోఁకి నొచ్చి వేఁగ దెలిసి. ||౩౮||

క. ఆలోన సర్పరోమునిఁ
దూలించుచు వాని ముక్కు దూలము పగులన్
వాలితనూజుఁడు దన్నినఁ
జాలంగా నొగిలి తెలిసి సాహస మొప్పన్ ||౩౯||

ఉ. వాలితనూజు నెన్నుదురు ప్రక్కలు వాఱగఁ సర్పరోముఁడా
భీలత నార్చి చేకొలఁదిఁ బేర్కొన కొట్టిన రక్త ధారలన్
దేలుచు నంగదుం డతని ఢీకొని పూని శిరంబు చెక్కలై
వ్రీలి పడంగఁగొట్టిఁ బృథివీస్థలిఁ గూలెను సర్పరోముఁదున్ ||౪౦||

క. ఆలోన సర్పరోముఁడు
గూలుట కనుఁగొనుచు మిగులఁ గోపంబునఁ దా
నాలో వృశ్చికరోముఁడు
నీలునిపై రథముఁ దోలె నిర్భయ వృత్తిన్ ||౪౧||

ఉ. బోరన నీలుఁ డంత నొక భూజముఁ గైకొని వాని తేరిపై
శూరత నేసి యాక్షణము చూర్ణముగా నొనరింప నేలకున్
ధీరత దాఁటి భూరుహముఁ ద్రెంచెఁగనుంగొని నీలుఁ డొక్కమం
దార మహీజమున్ వయిచె ధారుణి వృశ్చిక రోముఁ డీల్గఁగన్ ||౪౨||

సీ. వృశ్చికరోముఁ డావేళఁ ద్రుంగుటఁ జేసి
వది రోషము నగ్నివర్ణుఁ డడరి
త్రేతాగ్ను లొక్కఁడై తెరలి మందిన లీలఁ
దన మేని మంటలు దరికొనంగ
రావణు నెదురఁ బరాక్రమస్థితిఁ బేర్చి
రామచంద్రునిమీఁద రథముఁ ద్రోలి
ప్రల్లదంబునఁ బెక్కు భాషలు నుడువుచు
సాయక నిచయంబు లేయు నెడను

తే. వాని శౌర్యంబుఁ దెంపును వాని బలము
జూచి భూపాలుఁ డప్పుడు చోద్యపడును
ధనువునందును వారుణాస్త్రంబు దొడగి
యగ్నివర్ణుని తలఁ ద్రుంచె నా క్షణంబ ||౪౩||

తే. అగ్నివర్ణుండు తెగిపోవు టసుర వరుఁడు
కన్నులారంగఁ గనుగొని కలుషవృత్తి
రామచంద్రుని డాయంగ రథముఁ బఱపి
పలికె నుత్కట గర్వ ప్రభావుఁ డగుచు ||౪౪||

క. జాఱకుమా బీరము చెది
పాఱకుమా రిపులు నవ్వ భయపడి వనమున్
దూఱకుమ పేర్కొంచును
జీరకుమా కపులఁ దోడు చేకొని పోరన్ ||౪౫||

మ. అని విల్లెక్కిడి దైత్య నాయకుఁడు రోషాయత్త చిత్తమునన్
ఘన మౌర్వీ నినదంబు భీకరముగాఁ గావిఈచి పిల్లార్చియు

జ్జనవాథాగ్రణి మీఁద నుగ్ర శరముల్ సంధించి బిట్టేయఁగా
వినువీథిన్ సుర సంఘముల్ హొలువఁగా వీక్షించె దేవేంద్రుఁడున్ ||౪౭||

వ. ఇట్లు కనుంగొని ||౪౭||

ఇంద్రుడు రామునికి ఇంద్రరథము పంపుట

క. రథమెక్కి రావణుండును
బృథివీస్థలి నుంది రామ పృథ్వీపతియున్
బ్రథనౌ సేయుట తగదని
వ్యథఁ బొందుచు నాత్మలోన వసవుఁ డంతన్ ||౪౮||

క. మాతలిచేతను గవచము
చాతుర్యము గలుగు రథము చాపము శరమున్
భూతల నాయకునకుఁ బురు
హూతుఁదు పుతెంచెఁ గడు మహోన్నత మహిమన్ ||౪౯||

వ. ఇట్లు వుత్తెంచిన ||౫౦||

చ. ధరణికి వచ్చి మాతలి మదంబున రాముని జూచి మీకుఁగా
సురపతి పంపినాఁ డధిక శోభన కృత్యములై వెలుంగు నీ
శరములు విల్లు వజ్ర కవచంబును దేరున్ వీనిచేత సం
గరమున దైత్యుని దునిమి కైకొను రాఘవ, శ్రీజయంబులన్ ||౫౧||

వ. అని చెప్పిన మాతలి ప్రియ వచనంబులకు సంతసించి విభీషణానుమతంబున రమ భూపాలుందు వజ్ర కవచంబు దొడిగి శరశరాసనంబులు గైకొని యింద్రస్యందనంబునకు వలగొని వందనం బాచరించి బలాదిత్యుందు పూర్వ పర్వతం బెక్కు చందంబున రథంబెక్కు నంత జయ జయ ధ్వానులతో సుగ్రీవాంగద హనుమదాదులైన వానరవీరులు మ్రొక్కి రప్పు డంతరిక్షంబున దేవ సంఘంబులు సంగ్రామ రంగంబుఁ జూడ వేడ్క పది వచ్చి విమానంబులతోఁ గ్రిక్కిరిసి జూచుచుండి రా సమయంబున ||౫౨||

రామ రావణ అంతిమ యుద్ధము

క. గిరి గిరి, నభము నభంబును,
ధర ధరయును, జలధి జలది దార్కొను రీతిన్

సుర రిపుఁడు నసుర రిపుఁడును
దురమున నెదిరించి రధిక దోర్బల యుక్తిన్ ||౫౩||

వ. ఇట్లు మార్కొనుచు ||౫౪||

శా. వీరాలాపము లాదుచుం గదిసి దో ర్వీర్యంబుతోడన్ ధను
ర్జ్యా రావంబులు మిన్నుముట్టా నతి తీవ్రంబైన శబ్దంబులన్
వారాసుల్ కలఁగప్గ నార్చి నిజ గర్వస్ఫూర్తి నుప్పొంగుచున్
గ్రూరాస్త్రంబుల నేసి రొఖ్ఖొరులపైఁ గోదండ పాండిత్యులై ||౫౫||

క. దనుజేశుఁ డేయు శరమును
మనుజేషుఁడు తప్పఁ ద్రుంచు మార్కొని కడిమిన్
మనుజేశుఁడు డేయు శరముల
దనుజేశుఁడుఁ దప్పఁ ద్రుంచుఁ దత భుజ శక్తిన్ ||౫౬||

క. కంటున వేసిన శరములు
వింటన్ దప్పించుకొనుచు వెస బాణములన్
గెంటింపుచు దమ గాత్రము
లంటక యుండంగ నేతు లాడిరి కడిమిన్ ||౫౭||

క.మొదలు నొక బాణ మావలఁ
బదులును బది పదులు వేయుఁ బదివేలును నేఁ
బదివేలు లక్ష కోతియుఁ
జెదరక విలుకాండ్రమీఁద శీఘ్రమ పర్వెన్ ||౫౮||

క. తొడిగిన బాణము వింటను
దొడిగిన యట్లుమ్డు మిగుల దోడ్తో నవలన్
వెడలెడు శరములు లెక్కకుఁ
గడ గుఱు తనరాక చిత్ర గతులన్ బర్వెన్ ||౫౯||

వ. అట్టి సమయంబున ||౬౦||

చ. అభవ మురాంతకాదులు మహాత్ములు వింతికి వారికన్నునున్
త్రిభువనమందు వీరె గణుతింపఁగ నెక్కుడటంచు మెచ్చుచున్
నభమున నుంది ప్రస్తుతి ఘనంబుగఁ జేతురు దేవ కోటు ల
త్లుభయ ఫలంబునం బొగడుచందురు రాముని రావణాసురున్ ||౬౧||

చ. ధనువుల్ మ్రోఁత మేఘ నినదంబులుగా శర దీప్తి జాలముల్
ఘన వర చంచ ళావళులుగా మణి మౌక్తిక దీప్తి ధాత్రిమీఁ
దను వడగండ్లుగా క్షతజ ధారలు సంతత వర్ష ధారగా
ననయముఁ జెప్ప నొప్పె విపు లావహ మప్పుడు వాన కాలమై ||౬౨||

తే. పంక్తికంఠుడు మిగులఁ గోపంబు గదుర
దేవ గంధర్వ శరము సంధించి తివిచి
రామ భూపాలుమేఁద విక్రమము మెఱసి
వేసి వది నార్చె దిగ్దంతి విసర మడల ||౬౩||

క. దానికిఁ బ్రతి శరమప్పుడు
మానవ నాథుండుఁ దొడిగి మానుష మడరన్
బూనిక నేసిన దానిం
బోనీయక త్రుంచి వైచె భువనము లలరన్ ||౬౪||

క. త్రుంచినఁ గనుఁగొని దనుజుఁడు
మించిన కోపమున రామునిమీఁదను పది సం
ధించి స్ఫుర ద్విష బాణము
వంచింపక యేయ దానివలనన్ జాలన్ ||౬౫||

ఆ. నాగశరము లొదవి నానా ముఖంబుల
వచ్చునపుడు మనుజ వల్లభుండు
గరుడ బాణ మేసి ఖండించె నిన్నంటి
మింట సురలు చూచి మెచ్చి పొగడ ||౬౬||

చ. అది వృథ వోయినన్ దనుజుఁ డాగ్రహ మూని కర త్రిశూల మ
య్యదనునఁ ద్రిప్పి వైవ విపు లార్చులఁ బేర్చుచు వచ్చి దానిపై
వదలక ముందుగాఁ ద్రిదశ వల్లభుఁ డిచ్చిన శక్తి నేసినన్
బొదలుచుఁ బాఱి త్రుంచె మణి భూశణ జాలము నాత్రిశూలమున్ ||౬౭||

వ. అట్లు శూలంబును దూలి పోయిన, ||౬౮||

క. సూతుని రథమును వాజులఁ
గేతవుఁ దూలంగ నేసి కినుక మొయిం జే
సేతను నొప్పించిన నృపుఁ
డా తఱి దైతేయ విభుని నద్భుత మడరన్ ||౬౯||

క. సూటి గొని యసుర తలల కి
రీటము లవలీల డుల్లి రివ్వున నొసలున్
బీటలు వాఱ శతాంగము
ఘోటకముల గుండె లవిసి కూలఁగ నేసెన్ ||౨౦||

ఉ. ఆ యెడ దైత్య నాయకుఁ డహంకృతి రాముని మేన నాటఁగా
వేయు శరంబు లాయముల వేగమె గాఁడిన రక్త పూరముల్
కాయము దొప్పఁదోఁగ వడిఁ గ్రమ్మెడు నప్పుడు గూడనొప్పెఁ బ
ద్మాయత లోచనుండు చరమాద్రి తటిం దగు భానుఁడో యనన్ ||౨౧||

ఆ. అంత రామచంద్రుఁ డత్యంత కుపితుఁడై
బాణవృష్టిఁ గురియఁ బంక్తిముఖుఁడు
కాలు వ్రేలు చెయ్యి కదలింప నోపక
మొదల లేక రథముమీఁద నొరిగె ||౨౨||

వ. రావణుండు సొమ్మసిల్లిపోవు టెఱింగి కాలకేతుఁడు తేరు దూరంబుగా గొనిపోయినఁ గొన్ని ప్రొద్దునకు దనుజేంద్రుండు మూర్ఛదేరి “యోరీ, పగవారలు నవ్వఁ దగ దనక రథం బిట్లు తేఁ దగునే?” యని కోపించినఁ గాలకేతుండును “యుద్ధ మధ్యంబున దేవరకుంకటంబైన రథంబు వెడలఁ గొనిపోవుత యోటమి గాదని ధర్మవిదులు సెప్పుదురు గావున నే నిట్లు దెచ్చితి నై” వినవించిన సూతుని వాక్యంబులకు మెచ్చి పసదనంబు లిచ్చి మన రథంబు రాముని పయి బఱపు మైన నట్ల కావిమ్మినం గనుంగొని ||౨౩||

క. అతని రథమున కెదురుగ
మాతలి, మన రథముఁ బఱపుమ యన నతఁడున్
వే తీవ్ర గతిం బఱపిన
భూతలపతి పలికె దౌజ పుంగవుతోడన్ ||౨౪||

యుద్ధము చేయుచున్న రామ రావణుల వీరాలాపములు

ఉ. భూరి భుజ ప్రతాపమునఁ బొంగుచు నిర్జరకోటి మాటికిన్
బోర జయించి తంచుఁ బలు పోకలు పోదువు నీవు, భీతిమైఁ
బారక నిల్చినా యెడఁ బ్రతాపము సూపుము, చూపవేని నా
వారిజగర్భుఁ డాడ్డుపడ వచ్చినఁ జంపుదు నిన్ను రావణా ||౨౫||

ఉ. ఆలములోన వానరుల నాలము సేసినయట్లు గాదు నా
పాలి శరంబు నీ నుదుటి వ్రాలు హరింపఁగఁ బాలుపడ్డ దీ
వేళ వృథాపయాస్యుఁలు వేయి విధంబుల మానలేక తాఁ
గాలుఁడు కన్నుగీటె నిదె కాలము డగ్గఱె నీకు రావణా ||౭౬||

చ. హరి గిరి వహ్ని గిహ్నిఁ బ్రళయాంతకుఁ గిమ్తకుదైత్యుగీత్యు వా
ర్వరు గిరు గాడ్పు గీడ్పు ధనవల్లభు గిల్లభు రుద్రు గిద్రు సం
గరమున నోర్చినట్టి సశకంధర, నీకు జయింప వచ్చునే
సుర నగ ధీరు నుగ్ర రణ శూరుఁ బయోధి గభీరు రాఘవున్ ||౭౭||

క. మతిఁ దలఁప సుఖ రతిం బతి
వ్రతలను మునివరులఁ బట్టి వ్రతములు గర్వో
న్నతిఁ జెఱచినట్టి దురిత
స్థితి నిప్పుదు నీవు నాకుఁ జిక్కితి విచటన్ ||౭౮||

వ. అని గర్వాలాపంబు లాడుచున్న యుర్వీశునకుఁ బూవ గీరాణా ధీశ్వరుమ్డగు రావణాసురుం డిట్లనియె: ||౭౯||

క. ఆంతటి భూరి పరాక్రమ
వంతుఁడ వౌ టెఱుఁగుదేని వసుధేశ్వర, నా
పంత మెఱింగియు నెఱుఁగక
యింత ప్రగల్భముల నాడ నేటికి నీకున్? ||౮౦||

క. నీ లావును నా లావును
వాలాయము సురలు సూచి వర్ణింపఁగ నేఁ
డాలములో పలఁ జూపుద
మేలా గర్వోక్తు లిప్పి డిన కుల తిలకా ||౮౧||

మ. జననా ధాగ్రణి, నా ప్రతిజ్ఞ వినుమా శాంతాత్ముఁడై నీకునై
వనజాప్తుం దిట కావు మనుచున్ వైళంబ నన్ గోరినన్
వినువీథిన్ సుర లెల్లఁ జూచి వెఱవన్ బీరంబు సంధిల్లఁగా
నిను నీ తమ్ముని జంపకుండ మరలన్ నే లంకకుం బోదునే? ||౮౨||

వ. అని కోపోద్దీపిత మానసులై వీరాలాపంబు లాడుచు నిద్దఱును నుద్దవిడి గద్దింపుచు నోల మాసగొనక మీఱిన కోపంబున శరీరంబులు మఱచి జయోల్లాసంబు లుల్లసిల్ల నొసళ్ళఁ బొడమ పెన్జెమట మొత్తంబులును రక్త పూరంబులును బెరసి కలువలై పాఱుచుమ్డు, మెఱుంగు కఱకు టంపగములు నాటినం జుఱు కెఱుం గక

తమకంబులను నిష్ఠుర బాణ సంఘట్టనంబులను బ్రుథుల రథనేమి స్వనంబులను, ద్విసహస్ర తురంగ హేషా రవంబులౌ, భటుల సింహ నాదంబులను గగనంబు పగుల జగంబులు కలంగ సముద్రంబు ఘూర్ణిల్ల ధాత్రి వడాంక దిగ్గజంబులు మ్రొగ్గతిల్లఁ బడ నభో భాగంబున దేవ గంధర్వ సిద్ధ సాధ్య కిన్నర కింపురుషాదులు సుచి వెఱంగుపడ నిది పగ లిది రాత్రి యని యెఱుంగక తమకంబున నే డహో రాత్రంబులు పోరాది యలసి బాణ ప్రయోగంబు లుజ్జగించి యొకరి నొకరు సూచుచుమ్డు నయ్యవసరంబున, ||౮౩||

క. సరసీరుహ మిత్త్రాన్వయుఁ
డరు దరు దని సురలు వొడగ నసురేశ్వరు న
క్కరములు శిరములుఁ దెగిపడ
నురు ముష్టిని దీసి వేగ నుగ్రాస్త్రములన్ ||౮౪||

క. తెగి పడిన తలలుఁ జేతులు
దెగినట్లే మొల్చుచుండఁ దీవ్రత యడరన్
జగతీశుఁ డపుడు మదిలోఁ
దెగ కుండుట చిత్ర మనుచు దీకొని మఱియున్ ||౮౫||

క. ఒక కోలఁ దలలుఁ జేతులుఁ
బ్రకటంబుగఁ ద్రుంచినంత బాహులుఁ దలలున్
వికచాంబుజముల రీతిని
సకలేశుఁడు వెఱగు పడఁగ జయ్యన మొలిచెన్ ||౮౬||

క. తొడిగెడి శరములు ధరపఁ
బడియెడు మస్తకము లేరుపడ కుండఁగ న
ప్పుదు రామ మహీతలవరుఁ
డెడ తెగ కుండంగ నేసె నేమని చెప్పన్ ||౮౭||

వ. అట్టి సమయంబున ||౮౮||

ఆ. వింట దొడుగు శరము వెడలెడు శరమును
దిరుగ మొలుచు తలలుఁ దెగిన తలలు,
నెట్టివారి కైన నెఱుఁగంగ రాకుండ
రాముఁ డేయఁ దొడగె రనములోన ||౮౯||

ఆ. శరము దొడిగి తివియఁ జక్రంబువలె నుందు
శరము విడుచు నపుడు చప మగును

జూడ నొప్పె నౌర శోభితం బగు రాము
చేతి విల్లు సెప్పఁ జిత్ర మగును ॥౯౦॥

ఉ. కాంచన పుంఖ దివ్య విశిఖంబుల బాహులు మస్తకంబులున్
ద్రెంచినఁ ద్రెంచినట్లె కడుఁ దేజ మొలర్పఁగ నుద్భవించు స
త్కాంచన రత్నభూషణ నికాయము దీప్తులు ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ
గాంచన గర్భ దత్త వర గర్వ విశేషముచేత సారెకున్ ॥౯౧॥

చ. పొరిఁ ద్రుంచినన్ దిరిగి పుట్టేడు చప్పముఁ గోల నారిపై
వెరపుగఁ బూను చందమును వేసెడు చందముఁ బాఱుచందమున్
గరము నుతింపఁగా నరుదు గాదె తలంపఁగ దేవ తాళికిన్
శిరముల చిరమున్ నృపతి చేతి విచిత్రము తూపు చిత్రమున్ ॥౯౨॥

ఉ. రావణుఁ డేయు బాణములు, రాముని బాణము లొక్క పెట్టునన్
రావణు మేన నాటియును, రాముని నాటియు రక్త పూరముల్
పూవులతోడి మోదుగను బూర్వ గిరీద్రము మీఁది భానునిన్
జేవురుకొండ కాలువల సింధురమున్ దలపించు నెంతయున్ ॥౯౩॥

క. ఒత్తిలి రాముఁడు దైత్యుని
కుత్తుక నొక కోలఁ ద్రుంచి కూల్చుటఁ దోడ్తో
నెత్తురు గ్రమ్మక మున్నే
మొత్తములుగఁ దలలు మరల మొలచుట యేమో ॥౯౪॥

వ. అని దేవ సంఘములు గొనియాడ శ్రీరామచంద్రుండు దైత్య నాయకుని తలలుఁ జేతులుం ద్రుంచి త్రుంచి విసివినం గని విభీషణుండు నరేంద్రున కిట్లనియె: ॥౯౫॥

విభీషణుడు రామునికి రావణ మృత్యు రహస్యము తెలుపుట

క. పోలఁగ నాతని నాభీ
మూలంబున నున్న యమృతము మొదలను ని
ర్మూలముగా శ్రీరఘుభూ
పాలక, తెగవ్రేయు మగ్ని బాణముచేతన్ ॥౯౬॥

క. అది తెగిపోయిన పిమ్మటఁ
బది తలలును రెట్టి గలుగు బాహులు మరలన్

జెదరక తునుమఁగఁ దునుమఁగఁ
దుది ముట్టఁగ మొలుచు నూట తొమ్మిదిమారుల్ ||౯౭||

వ. అంత నంతం బౌనై విన్నవిమ్చిన విని రామభూపాలుం డట్లు గావించిన, ||౯౮||

క. ఒక తలయు రెండు చేతులు
నకలంక స్థితిని గల్గు న ట్లితైన్ నేఁ
డొక తలకుఁ దెచ్చె నౌ నని
ప్రకటించిరి సురలు రామభద్రుని నెలమిన్ ||౯౯||

తే. అంత నమృతంబు తెగిపోవ నసుర విభుని
మేన బాహులుఁ దలలును మిన్న కడఁగి
పోయి కనుపట్టె నప్పు డద్భుతము గాఁగ
రెండు చేతులునుం దల యుండె మిగుల ||౧౦౦||

వ. అంత దైత్యేంద్రుండు తన మనంబున ||౧౦౧||

క. ఎవ్వరు నెఱుఁగని మర్మం
బి వ్విభునకు నెఱుక పఱుప నిటు గావించెన్
మవ్వమున, నీ విభీషణు
క్రొవ్వెల్ల నడంతు నంచుఁ గ్రూరతతోడన్ ||౧౦౨||

సీ. తొల్లి వర ప్రాప్తిదొరికిన యిటువంటి
రక్తాభ మను మహాశక్తి దివిచి
గంధ పుష్పాక్షత కలితమై కనుపట్టి
విపుల తేజంబున వెలయుచున్న
దానిఁ బ్రయోగింప దారు ణానల తీవ్ర
శిఖలు దిక్తటములఁ జెలఁగుచుండ
ఘన ఘనరావమై ఘంటా నినాదంబు
శ్రుతి పుటంబుల నశ్రుతము గాఁగఁ

తే. జండతరముగ నట విభీషణుని పైకిఁ
జిచ్చు లుమియుచు నుగ్రమై వచ్చుదానిఁ
గాంచి రాముండు నిశిత మార్గనముచేతఁ
దృణము కైవడి నడిమికిఁ ద్రెంచివైచె ||౧౦౩||

వ. ఇట్లు తన శక్తి వృథ యగుటఁ గని దానవేంద్రుండు మానవేంద్రునిపైఁ గరం బలిగి నిట్టూర్పు నిగుడింపుచు, నసి ముసల ముద్గర పరశు పట్టిన ప్రాస గదాదష్ట కోదండ భిందివాలాది సాధనంబుల నవక్ర విక్రమంబున నాలంబు సేయుచుండఁ గని విభీషణుం డులికి దెవా, వీఁడు రెండు కరంబులతోడనే మొండుగ యుద్ధంబు సేయం దొడంగె నింక శిరంబులుఁ గరంబులు మరల నుద్భవించెనేని గార్యంబు దప్పుటకు సందియంబులేదు. కావున వీని నీలోనన బ్రహ్మాస్త్రంబున నడఁగింపఁ దగు నని విన్నవించిన ||౧౦౪||

రావణ సంహారము

మ. అనఘుం డుజ్జ్వల చాప దండమున బ్రహ్మాస్త్రంబు సంధించి
యెయ్యనఁ గర్ణాంతముగాఁ గడున్ దివిచి ప్రత్యా లీఢ పాదస్థుండై
దనుజాధీశ్వరు బాహు మధ్యమ వడిం దాఁకంగ లక్ష్యంబుగాఁ
గొని బిట్టేసె నదల్చి తీవ్రతరమౌ కోపంబు దీపింపఁగన్. ||౧౦౫||

క. ఆ వ్రేటు పడిగ నాటిన
రావణుఁ డతి వివశుఁ డగుచు వ్రాలె ధరిత్రిన్,
దేవ తతి పొగడి యప్పుడు
పూవుల వర్షంబు గురిసె భూవరు మీఁదన్ ||౧౦౬||

ఉ. సంగర భూమి రావణుఁడు సత్త్వముఁ దూలి ధరిత్రిఁ గూలినన్,
గ్రుంగె భరంబునన్ ధరణి, క్రుంగె గులాచల వర్గమెల్ల, వేఁ
గ్రుంగె దిశా కరీంద్రముఉ, గ్రుంగె మహోరగ వంశ నాథుఁడున్
గ్రుంగె ఢులీ కులేశ్వరుఁడు, క్రుంగె వరాహము గ్రుడ్లు తేలఁగన్. ||౧౦౭||

క. జగములకు నెల్ల భాధకుఁ
డగు రావణుఁ డాజిఁ గూల నంతటితోడన్
బగ దేఱె ననుచు రాముఁడు
తగఁ దన విల్లెక్కు డించి తమ్ముని కిచ్చెన్ ||౧౦౮||

సీ. అఖిల లోకమ్ముల కానంద మొదవెను,
సురల కంతికి నిద్ర సో~కె నంత
మునులు చేసిన తపంబులు చాల ఫలియించె,
దొడరి సాధ్యులకిఁ దుందుడుకు వాసె,
గుహ్యా కావళికిని గూడు నోటికిఁ బోయె,
సిద్ధుల తలఁపులు సిద్ధి నొందె,

దర్వీకరంబుల తల్లడం బడఁగెను
గిన్నర సంఘంబు కీడు తొలఁగె,

తే. గరుడ గంధర్వ ఖేచర గణములకును
క్షేమ మింపారె, జన పరిణామ మయ్యె
వేడ్క లింపొందె భాధలు విఱుగఁడయ్యె,
సంగరంబున దైత్యుందు త్రుంగు నంత ||౧౦౯||

ఉ. అంత విభీషణుందు తన యన్న పదంబుల మీఁద వ్రాలి, య
త్యంత విషాద దుఃఖ జనితాశ్రు కణంబులు రాలనేడ్చె లో
కాంతకుఁడైన రావణు మహాద్భుత దుష్ట పరాక్రమంబు భూ
కాంతుని ముంగలన్ దడావి గద్గద కంద కషాయ నేత్రుఁడై ||౧౧౦||

మండోదరి విలాపము

వ. అట్టి సమయంబున మండోదరి మొదలైన యంతఃపుర సుందరీ సందోహంబు లేఁతెంచి, తమ ప్రాణేశ్వరుండైన రాక్షసకుల సార్వభౌమింగనివక్షంబులు శిరంబులు మోఁదుకొనుచు బహు విధంబులఁ బ్రపపించుచుఁ బరివేష్ఠించి కొనియుండ భూకాంతుందు శాంతాలాపంబుల ననునయిమ్చి విభీషణుం గని, నీవు దుఃఖం బుడిగి మీ యన్నకు నగిసంస్కారాది విధుల నాచరింపు మనిననతం డట్ల కావించిన, నతందు సుగంధ ద్రవ్యంబులును, నవరత్న ఖచితంబులైన భూషణంబులును, జీని చీనాంబరంబులును గానుకగా నిచ్చినం బరిగ్రహించి యవి యెల్లను మాతలి కిచ్చి, ప్రియోక్తులం దనిపి యనిపిన నతండు స్వర్గంబునకుం జనియె నయ్యవసరమున || ౧౧౧||

శ్రీరాముని విజయ వార్తను విభీషణుడు సీతమ్మకు తెలుపుట

సీ. ఆలోన రాఘవుం డా విభీషణుఁ జూచి
సత్ప్రీతి యుక్తిమై సరగఁ బిలిచి
పంక్తికంధరు నాజిఁ బరిమార్చితి నటంచు
వసుమతీ తనయకు వార్త సెప్పి
ని దేవి మొదలగు నీరజాక్షులచేత
నతివకు శృంగార మమరఁ జేసి
కొంచు రమ్మని చెప్ప నంచిత గతి నేఁగి
సరమాది సతుల కా సరణిఁ జెప్ప

తే. సతులు నిర్మల జలముల జలక మార్చి
పట్టు పుట్టంబు ముదుఱమునఁ గట్టఁ బెట్టి
చప్పన మలంది సురభి పుష్పములు ముడిచి
మేలి మణి భూషణంబులు సాలఁ దొడిగి ||౧౧౨||

చ. ఇందిరతో సరి యగు నా
సుప్దరిఁ ద్రైలోక్య మాత సొబ గొందఁగఁ దా
రప్దలమునఁ గొనివచ్చిరి
కందర్ప నిభుందు రాము కడకుం బ్రీతిన్ ||౧౧౩||

వ. ఇట్లు గొనివచ్చి రామ భూపాఁఉని సమ్ముఖంబున నునిచిన న ద్ధరాతనూజాత పతికి వినా భక్తి తాత్పర్యంబులు వెలయఁ బ్రన మిల్లిన నతందు వనితారత్నం బగు సితం గనుంగొని యిట్లనియె: ||౧౧౪||

జానకి అగ్నిప్రవేశము

క. కుల సతిఁ జెఱ గొనిపోయిన
యల శాత్రపు గెలువ నోపఁ డను పలుకులకున్
కెలిచితిఁ బగఁ జంపితి యనిఁక
నెలఁతా, నీ యిచ్చఁ జనుము నే నిన్నొల్లన్ ||౧౧౫||

చ. నరవర, నాదు చిత్తము మనంబున నీవ యెఱింగి యుండియన్
బరుషము లాడ నేమిటికిఁ, బాపము నా యెడ లేదు, కాదు పో
సురలు నుతింప మేతి సొదఁ జొచ్చెద మెచ్చుఁ డటన్న, రామభూ
వరుని మనం బొడంబడిన, వారిజ లోచన సీత యాతఱిన్ ||౧౧౬||

క. ప్రుందేసుఁ డలర నప్పుడ
సొదఁ జొచ్చెను భూమి పుత్త్రి సురలు నుతింపన్
ముద మప్పి పద్మభవుఁడా
యదనం బ్రత్యక్ష మయ్యె నౌ నౌ ననుచున్ ||౧౧౭||

ఆ. అంతఁ బద్మగర్భుఁ డవనీశుఁ డగు రామ
భద్రుఁ జూచి పలికెఁ బరమ పురుష
వనజనేత్ర సీతవలన యే దోషంబు
లేదు నమ్ము మయ్య మేదినీశ ||౧౧౮||

వ. అని పలికిన పితామహుని మాటల కుభయ సేనలు సంతసిల్లినవి అనంతర మగ్నిహగవానుండు న య్యంగనం గొనివచ్చి పరమ పతివ్రతాభరనం బగు నిద్దరా తనూజాతం గైకొమ్మని యప్పగించిన నయ్యెడ దశరథుమ్ము ప్రసన్నుడైన శ్రీ రామచంద్రుండు సతీ సమేతుండై తమ్ముందును దానును నమస్కరించినఁ గుమార ద్వయంబును గోడలిని నలింగనంబుచేసి తద్దుఃఖంబులం బపి చనియె నప్పుడు సకల దేవతలు ని ట్లనిరి: ||౧౨౦||

శ్రీరామ స్తోత్రము

క. మా కొఱకు జనన మొందితి
రాకాసుల రాజుఁ జంపి రక్షించితి వౌ
లోకంబు లెల్లఁ గృపతో
సాకేత పురాధినాథ, సజ్జన వినుతా ||౧౨౧||

క. అని వినుతి సేసి కలనన్
జనిపోయిన కపుల నెల్ల సత్కృప బ్రదుకుం
డని వరము లిచ్చి యరిగిరి
ఘను లా దేవతలు మరలి గగనంబునకున్ ||౧౨౨||

వ. తదనంతరంబున ||౧౨౩||

తే. భాను పుత్త్రాది వానర బలముతోడ
ఘన విభీషణ ముఖ్య రాక్షసుల తోడఁ
మఱియు జానకితోడ లక్ష్మణునితోడఁ
బుష్పకం బెక్కి చనియె నా భూమివిభుఁడు ||౧౨౪||

పుష్పక విమానములో శ్రీరాముని ప్రయాణము

వ. ఇట్లు పుష్ప కారూఢుండై చనుచుండి రామ భూకాంతుండు కాంతా రత్నంబునకుఁ జేయెత్తి చూపుచు సంగ్రామ స్థలం బిదె, రావన కుంభకర్ణాదులైన రాక్ష బలంబును మర్దించిన తా విదె, సువేలాచలంబిదె, సముద్రంబున బంధించిన సేతు బంధనం బిదె, విభీషణుఁడు మమ్ము శరణు చొచ్చిన ప్రదేశం బిదె, సుగ్రీవుని కిష్కింధా నగరం బిదె, వాలిని నేలఁ గూలనేసిన చోట్టె, భాను నందనుండు మమ్ముఁ బొడగన్న స్థలం బిదె, ఋష్యమూకాచలం బిదె, వాయు తనూభవుందు మమ్ముఁ బొడగన్న తా విదె, పంపా సరోవరంబు నిదె, కంబంధుందను దానవుని వధించిన ప్రదేశం బిదె, జటాయు వను పక్షీంద్రుండు నున్ను గొనిపోవు నప్పుడు రావణాసురినితోడం బోరి మడిసిన స్థానం

బిదె, జనస్థానం బిదె, దశవదనుండు నిన్నుఁ జెఱగొనిపోయిన చో టిదె, మాయా మృగంబును బడనేసిన చోటిదె, ఖర దూషణాదులు నాతోడఁ బోరి పోలసిన తా విదె, శూర్పణఖ యనుదాని ముక్కు సెవులుం జెక్కిన యిక్క యిదె, సుతీక్షణుం డను మునీంద్రుండు వర్తించు నా శ్రమం బిదె, యగస్త్యాశ్రమం బిదె, యత్రి మహా మునీంద్రుని పత్ని యనసూయాదేవి యంగరాగంబులు నీ కిచ్చిన చక్కి యిదె, విరాధుం డను రాక్షసుండు నిన్ను బట్టుకొని పోవుచుండ విదిపించిన చోతిదె, చిత్రకూటాచలం బిదె, భరతుండు మనల నొడంబఱచి మరల గొనిపోవ వచ్చిన చోటిదె, గంగానది యల్లదే, కనుంగొను మని చెప్పుచు భరద్వాజా శ్రమంబుఁ జేరం జని యచ్చటఁ బుష్పకంబు డిగ్గి, య మ్మునీంద్రునకు నమస్కరించిన నతండు రాముని దీవించిన మహానందంబు నొంది, యనిల సంభవా, వేవేగ నీ వేఁగి నందిగ్రామమ్మున నున్న భరతునకు మా రాక యెఱింగించి రమ్మని యనిపిన ||౧౨౫||

క. అరుదెంచి కాంచెఁ బావని
సురుచిర సౌభాగ్య భరతు శోభన చరితున్,
విరచిత పుణ్యా స్ఫురితున్
నిరుపమ సత్కీర్తి నిత్య నిరతున్ భరతున్ ||౧౨౬||

వ. కనుంగొని వందనంబు సేసి కరంబులు మోడ్చి వినయంబున, ||౧౨౭||

ఆ. భరతునకును రామభద్రుఁ డేఁతెంచిన
వారఁ జెప్ప వినుచు వాయు సుతుని
గారవించి నిందు కౌఁగిటఁ జేర్చుచు,
నగ్రజన్ము సేమ మడిగి యడిగి ||౧౨౮||

క. తల్లులు మువ్వురకును రఘు
వల్లభు డేఁతెంచినట్టి వార్తలు దెలుపన్
బల్లిదుఁ డగు తన తమ్ముని
నల్ల సాకేత పురికి ననిపెన్ వేడ్కన్ ||౧౨౯||

వ. అట భరద్వాజాశ్రమంబున మజ్జనభోజఆదు లాచరించి నాఁతి రాత్రి నిలిచి మఱునాఁ డమ్మునీంద్రుని వీడ్కొని శ్రీరామచంద్రుండు పుష్పకారూఢుండై చనుదెంచుచున్న యప్పు డాన్నకు భరతుండు సకల సేనా సమేతుండై తల్లుం దమ్ముందును నెదురేఁగి రాఘవేశ్వరు పాదారవిందంబులకు వందనం బాచరించిన నతం డనుజన్ములఁ గౌఁగిలించుకొని లక్ష్మణ సహితుండై జనక రాజ నందనం గూది తల్లులు మువ్వురకుం బ్రణమిల్లి వార లతి స్నేహంబున నిండు కౌగిళ్ళ నొత్తుచు దీవింపఁ దమలోఁ దాము పెద్ద పిన్న యంతరువుల వందనంబులు సేసికొని మరలి నంది గ్రామంబున కేఁగి యచ్చటఁ

బుష్పకంబు డిగ్గి, దాని కర్చన లిచ్చి కుబేరుని వీటికిఁ బొమ్మని యనిపి, భరతు మందిరంబు ప్రవేశించె నట్టి శుభ సమయంబున ||౧౩౦||

క. దానంబు లిచ్చి భద్ర
స్నానంబులు సేసి భూషణంబులు పూఁతల్
చీనాంబరములుఁ బరిమళ
సూనంబులుఁ దాల్చి రధిక శోభన లీలన్ ||౧౩౧||

వ. ఇట్లు రామాది సోదర చతుష్టయంబును, భూమి నందనయ్యును దపోవేషంబు లుజ్జగించి రాజ చిహ్నంబులు గైకొని దానవ వానర బలంబులం గూడ్కొని షడ్రసోపేతంబులైన భోజనంబులం బరితృప్తులై యా రాత్రి గడిపి మఱునాఁడు గజ తురగ స్యందనాది వాహనంబు లెక్కి, ఛత్ర చామరాదులు మెఱయ, శంఖ భేరీ భాంకారంబు లుల్లసిల్ల, వంది మాగధుల బిరుదు కైవారంబులు సెలంగ నయోధ్యా పురంబుఁ బ్రవేశించి నగరులోనికిఁ జొత్తెంచి వశిష్ఠానుమతంబున శుభ ముహూర్తంబున భద్ర సింహాసనం బునఁ బట్టభద్రుండై రామభద్రుందు భూసురులకు దానంబు లొసంగి యర్థార్థుల కిష్టార్థంబు లిచ్చి విభీషణ సుగ్రీవాంగద జాంబ ద్ధనుమ దాదులఁ బ్రియ వచనంబులం దనిపి వారి వరికిందగిన పగిదిని గట్నంబు లిచ్చి వీడ్కొలిపిన వారు నిజస్థానంబు లకుం జని రంత మహానందంబున ||౧౩౨||

ఆ. అశ్వమేధ యాగ మన నొప్పు జన్నంబు
నెలమిఁ జేసి దివుజు లెల్ల మెచ్చ
లీలఁ బదునొకండు వేలేండ్లు ధర యేలెం
బరమ ధర్మ మహిమ బ్రజలు వొడగ ||౧౩౩||

శ్రీ రామ ధర్మపరిపాలన

సీ. సక లౌషధక్రియా సంజీవ కరణిచేఁ
    జెలఁగి రోగులను రక్షింపఁజాలు
బంధు రోన్నత శస్త్రసంధాన కరణిచేఁ
    గుటి లారులను రంభ గూర్పఁ జాలు
నంత తోత్పాదన సౌవర్ణ కరణిచే
    నర్థుల దారిద్ర్య మడఁపఁ జాలు
ననుదిన సంధాన మను శల్యకరణిచేఁ
    బురుషార్థ నికరంబుఁ బ్రోవఁజాలు

తే. సిద్ధి విద్యానురాగ ప్రసిద్ధుఁడైన
రాజ చంద్రుఁ డితం డని రాజు లెల్ల
సన్నుతింపఁగ విలసిల్లె జగతియందు
భాగ్యవిస్తారి రామ భూపాల శౌరి ||౧౩౪||

సీ. కుటిలత నదులందు గుంతలంబులయందు,
బొంకు జూదములందు బూతులందు
లేమి వై రులయందు లేమల నడుమందు
భంగ మంబుధులందు బరులయందుఁ,
గోపంబు ఖలులందుఁ గ్రూర వర్తనులందు
వడఁకు వీనలయందు వ్యసనులందు
బంధంబు రతులందుఁ బటు శిరోజములందు,
మోహంబు ధనమందు ముదితలందుఁ,

తే. జింత కవులందుఁ దపసుల చిత్తమందు,
వ్ర్ణ మిళీతంబు చిత్తరువందు యవను
లందుననె, కాని యొండెడఁ జెందకుండ
లీల ధర యేలె రమభూపాలవరుఁడు ||౧౩౫||

ఫలశ్రుతి

క. ఈ రామ చరిత మెప్పుడు
వారక విన్నట్టివారు వ్రాసినవారున్
గోరి పఠించినవారును
శ్రీరాముని కరుణ మేలు సెందురు రెలమిన్ ||౧౩౬||

అశ్వాసాంత పద్య గద్యములు

క. జలజాక్ష! భక్త వత్సల!
జలజాసన వినుత పాద జలజాత! సుధా
జలరాశి భవ్య మందిర
జలజాకర చారు హంస! జానకి నాథా! ||౧౩౭||

మాలిని. కువలయ దళ నేత్రా, కోమల స్నిగ్ధ గాత్రా,
భవ ముఖ నుతిపాత్రా, భక్త వృక్షాళి చైత్రా

రవి శశి సమధామా, రక్షి తాక్షాంఘ్రి భామా
కవి జన నుత నామా, కావుమా మమ్ము రామా

గద్యము. ఇది శ్రీ గౌరీశ్వర వర ప్రసాద లబ్ధ గురు జంగమార్చన
సూరి జన వినుత కవితా చమత్కారాతుకూరి కేసనసెట్టి
తనయ మొల్ల నామధేయ విరచితంబైన
శ్రీ రామాయణ మహాకావ్యంబునందు
తృతీయాశ్వాసము యుద్ధ కాండము
సర్వము సంపూర్ణము.